

Vergaderjaar 2018–2019

32 623

Actuele situatie in Noord-Afrika en het Midden-Oosten

Nr. 242

VERSLAG VAN EEN RONDETAfelGESPReK

Vastgesteld 30 oktober 2018

De vaste commissie voor Buitenlandse Zaken en de algemene commissie voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking hebben op 27 september 2018 gesprekken gevoerd over:

- **de brief van de Minister van Buitenlandse Zaken d.d. 7 september 2018 inzake IOB-onderzoek naar stabilisatieprogramma's in Syrië (Kamerstuk 32 623, nr. 224);**
- **de brief van de Minister van Buitenlandse Zaken d.d. 14 september 2018 inzake steun aan Syrische oppositie (Kamerstuk 32 623, nr. 226);**
- **de brief van de Minister van Buitenlandse Zaken d.d. 26 september 2018 inzake steun aan gematigde gewapende oppositie in Syrië (Kamerstuk 32 623, nr. 227);**
- **de brief van de Minister van Buitenlandse Zaken d.d. 26 september 2018 inzake beantwoording vragen commissie over steun aan Syrische oppositie en over het IOB-onderzoek naar stabilisatieprogramma's in Syrië (Kamerstuk 32 623, nr. 229).**

Van deze gesprekken brengen de commissies bijgaand geredigeerd woordelijk verslag uit.

De voorzitter van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken,
Pia Dijkstra

De voorzitter van de algemene commissie voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking,
De Roon

De griffier van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken,
Van Toor

Voorzitter: Pia Dijkstra
Griffier: Van Toor

Aanwezig zijn dertien leden der Kamer, te weten: Baudet, Pia Dijkstra, Karabulut, Koopmans, Kuiken, Kuzu, Van Ojik, Omtzigt, Van Rooijen, De Roon, Sjoerdsma, Van der Staaij en Voordewind.

Aanvang 14.01 uur.

De voorzitter:

Goedemiddag. Deze vergadering betreft een hoorzitting, een rondetafelgesprek over de Nederlandse steun aan de gewapende Syrische oppositie. U bent allen van harte welkom bij de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken.

Blok 1

Gesprek met:

- Koos van Dam, Syrië-gezant van januari 2015 tot augustus 2016
- André Nollkaemper, hoogleraar volkenrecht Universiteit van Amsterdam

De voorzitter:

We beginnen met onze gasten, voor wie we van 14.00 uur tot 15.15 uur tijd hebben ingeruimd: de heer Koos van Dam, Syriëgezant van januari 2015 tot augustus 2016 en de heer André Nollkaemper, hoogleraar volkenrecht aan de Universiteit van Amsterdam. Ik wil u om te beginnen allebei graag hartelijk danken voor het insturen van uw inbreng. Ik kijk naar de Kamerleden. We zijn met een flinke groep, dus ik stel voor dat we straks per drietal, in groepjes van drie, vragen gaan stellen. Dan kan er geantwoord worden.

De heer **Baudet** (FvD):

Ik wil een tegenvoorstel doen, namelijk dat wij allen één minuut krijgen om een-op-een de gasten te ondervragen. Zo gaat het ook bij hoorzittingen in de Verenigde Staten en dat werkt eigenlijk veel beter.

De voorzitter:

Nadat de inleidingen zijn geweest, gaan we eventjes kijken hoe de collega's in de commissie daarover denken. Ik geef eerst graag de gelegenheid aan de heer Van Dam om een inleiding te houden. We hebben u gevraagd om tussen de vijf en tien minuten te spreken. Ik hoop dat u daar ook in slaagt, want er is natuurlijk ook nog veel tijd nodig om met de Kamerleden van gedachten te wisselen.

De heer **Van Dam**:

Dank u wel. Eerst iets over de bredere context. Buitenlandse militaire interventies leiden vrijwel altijd tot rampen en deze rampen zijn jaren laten nog steeds voelbaar in uiterst negatieve zin. Men hoeft slechts te denken aan de militaire interventies in Afghanistan, Irak, Iran, Jemen, Koeweit, Libië en Syrië. Zonder de Amerikaans-Britse bezetting van Irak in 2003 had Al Qaida zich daar niet kunnen ontwikkelen, want onder president Saddam Hoessein had deze terreurorganisatie geen schijn van kans. En uit Al Qaida Irak is de Islamitische Staat in Irak, ISI, voortgekomen en daaruit weer de Islamitische Staat in Irak en Syrië, ISIS, en vervolgens IS zonder toevoeging, omdat deze organisatie niet langer geografisch beperkt is, zoals in het begin. Waar hebben die interventies verder uiteindelijk nog toe geleid? Een ernstige destabilisatie in het gehele Midden-Oosten, een sterk toegenomen dreiging van terrorisme in Europa

en elders en miljoenen vluchtelingen, en voor wat betreft Syrië dan nog een half miljoen doden, een verscheurde maatschappij en een land in puin.

Ik heb het hier niet alleen over militaire interventies, maar ook over politieke bemoeienissen met de interne aangelegenheden van andere landen met het doel regime change te bewerkstelligen. De meeste westerse landen hebben de indruk gewekt dat zij een verandering van regime in Syrië langs vreedzame weg wilden bewerkstelligen, liefst door middel van politieke onderhandelingen. Maar eenieder die het Syrische Ba'athregime ook maar een beetje kent, had kunnen weten dat pogingen tot regime change zouden uitlopen op een bloedbad. Toch bleven de meeste westerse en Arabische landen oproepen tot het vertrek van president Al-Assad, oftewel regime change, zonder dat zij de nodige militaire middelen beschikbaar stelden om zoiets mogelijk te maken. Een compromis met het regime waarbij de Syrische president aanbleef, was voor de meesten onacceptabel, maar als het regime met militaire middelen wel ten val zou zijn gebracht, dan was er hoogst waarschijnlijk een nieuwe Syrische dictatuur gekomen met een duidelijke islamistische signatuur. En dat willen we natuurlijk ook niet.

Nee, we willen een democratie. Maar de gedachte aan de verwezenlijking daarvan in Syrië is vooralsnog gebaseerd op wishful thinking. Landen als de Verenigde Staten, Turkije, Saudi-Arabië en Qatar hebben miljarden aan wapens Syrië binnengepompt. Deze wapenzendingen waren wel voldoende om het regime te laten wankelen, maar niet om het ten val te brengen. Toen het regime hierdoor in een precaire situatie terecht kwam, schoten de Russen massaal te hulp om hun strategische bondgenoot, Syrië, niet te verliezen. Dankzij deze westerse en Arabische interventies in Syrië is de positie van Rusland nu aanzienlijk versterkt. Hetzelfde geldt voor de Iraanse positie, die nu in de hele regio aanzienlijk is versterkt dankzij het ten val brengen van de Iraakse Ba'athdictatuur. De betrokken militaire interventies hebben precies het tegenovergestelde bereikt van wat gewenst was.

Het afbreken van iedere communicatie met het regime is naar mijn mening – ik heb daarin nauwelijks medestanders – een kardinale fout geweest. Je kunt natuurlijk wel eisen dat president Al-Assad geen enkele rol meer speelt in de toekomst van Syrië en dat hij wordt berecht, maar gelijk hebben en gelijk krijgen zijn niet hetzelfde. Zulke eisen, hoe terecht ze ook mogen zijn, vormen in feite een garantie dat nooit sprake zou kunnen zijn van serieuze onderhandelingen met het regime, temeer daar dit de sterkere partij was en is, als onderhandelingen überhaupt al mogelijk waren geweest. Als je wilt bereiken dat president Bashar al-Assad en zijn aanhangers met bloed aan de handen geen enkele rol meer spelen in de Syrische toekomst, dan moet je ze militair verslaan, gevangennemen en berechten. Maar als het gelukt zou zijn om het regime van Al-Assad wel ten val te brengen, dankzij een massale westerse en Arabische interventie, dan zou niet, zoals in Irak, de conclusie moeten zijn getrokken dat er sprake was van een mission accomplished; nee, dan zouden diezelfde buitenlandse mogendheden in Syrië hebben moeten achterblijven in een poging om het land naar een betere toekomst te geleiden binnen het kader van het VN-principe Responsibility to Protect, en zouden zij niet, zoals in Libië, hebben moeten weglopen nadat de Libische leider Kaddafi eenmaal ten val gebracht en vermoord was. Het ten val brengen van een regime scheidt immers ook verplichtingen voor wat daarna komt, of de oppositie het daarmee nu eens is of niet. Dat zou inhouden dat de interveniërende landen voor een periode van tien, misschien toch wel twintig jaar, in Syrië zouden hebben moeten blijven, ten koste van vele eigen slachtoffers en met het reële risico dat de interne Syrische strijd na het vertrek van de buitenlandse troepen opnieuw zou losbranden. Daartoe is geen enkel land bereid. Daarom is het dus ook maar beter om niet militair te interveniëren. Bovendien kun je democratie

niet met geweld afdwingen, al helemaal niet in landen waar de bereidheid om de macht te delen met anderen een zeldzaam verschijnsel is. Tijdens de oorlogen in Syrië en Irak deed Islamitische Staat een greep naar de macht, hetgeen gepaard ging met vreselijke wreedheden en terreur. IS vormde daarbij een groot gevaar voor de hele regio en het Westen, dit in tegenstelling tot de regimes van Irak en Syrië, die in het verleden helemaal geen gevaar vormden voor het Westen. Nederland heeft terecht deelgenomen aan de strijd tegen IS, in dit geval met onze luchtmacht. Onze militaire acties vanuit de lucht werden natuurlijk uitgevoerd in samenwerking met militaire oppositieorganisaties die de vereiste strijd voerden op de grond. Maar niemand had u kunnen garanderen, voor zover er überhaupt iets te garanderen valt in een oorlog, dat de betrokken grondtroepen zich nooit zouden hebben schuldig gemaakt aan mensenrechtenschendingen of oorlogsmisdaden. Als we dat voor 100% hadden willen uitsluiten, hadden we nooit moeten meedoen. Maar er was wel een belangrijke context waarin dit gebeurde, namelijk de toenmalige IS-aanvallen in de overwegend Koerdische gebieden van Noord-Syrië, waaronder Kobani, en de zware schendingen van de mensenrechten van de jezidi's, om maar niet te spreken van de IS-misdaden in vele andere gebieden van Syrië en Irak. Wie geheel schone handen wil houden, zou zich dus helemaal afzijdig moeten houden, maar dat afzijdig houden betekent niet echt dat men schone handen houdt, omdat men daarmee immers hulp ontzegt aan bevolkingsgroepen die in hoge nood verkeren.

In dat verband kom ik nu bij de 25 miljoen euro aan non-lethal aid die door Nederland is verstrekt aan enkele Syrische militaire oppositiegroepen. Deze hulp is vergeleken met de miljarden aan militaire hulp die onze bondgenoten hebben verstrekt natuurlijk nogal marginaal, maar daarom niet onbelangrijk. Een van de bedoelingen van de Nederlandse non-lethal aid was om de gematigde krachten te ondersteunen, mede opdat zij andere gematigden in de regio konden helpen zich in stand te houden, zodat zij niet zouden overlopen naar extremistische, islamistische organisaties. Het was een van de mogelijkheden om de oppositie overeind te houden en om te helpen zorgen voor enige levensvatbaarheid in gematigdeoppositiegebieden, om daarmee verdere vluchtelingenstromen te helpen voorkomen.

De Nederlandse steun dient ook te worden gezien binnen het kader van het streven naar een politieke oplossing, te bewerkstelligen via de Verenigde Naties en VN-Syriëgezant De Mistura. Ook De Mistura wilde spreken en samenwerken met de groeperingen die onder de paraplu vielen van het door Nederland gesteunde Vrije Syrische Leger. Hij wilde dat ook met de ondertekenaars van de Riyadverklaring van 2015, zoals Jaysh al-Islam. Deze organisatie zou echter, net als Ahrar al-Sham, zeker niet in aanmerking zijn gekomen voor de Nederlandse non-lethal aid. Non-lethal aid maakte het mogelijk dat extremisme en mensenrechtenschending juist minder kans kregen en maakte het mogelijk om humanitaire steun te vergemakkelijken met behulp van stabilisatie. De door Nederland gesteunde groepen hebben bovendien een belangrijke bijdrage geleverd in de strijd tegen IS en Al Qaida. Nu de strijd tegen IS vrijwel gewonnen is, zeggen sommigen tegen die groepen niet «dank je wel», maar «we moeten jullie bij nader inzien niet». De militaire groepen die voor de non-lethal aid in aanmerking kwamen, zijn geselecteerd in overleg met onze bondgenoten en proactief gemonitord in internationaal verband. Ik had destijds voldoende vertrouwen in de monitoring, voor zover die mogelijk was. Er werd gekeken of ze aan de vereiste criteria voldeden. Op de momenten waarop groepen Nederlandse non-lethal aid hebben ontvangen, zijn de betrokken commandanten regelmatig aangesproken op het eerbiedigen van de mensenrechten en het goed omgaan met de gevangenen. Ten tijde van het steunen van de desbetreffende groepen zijn er naar onze kennis van toen door die groepen geen mensenrechten

geschonden of oorlogsmisdaden gepleegd. Schendingen door groepen die om pragmatische en niet-ideologische redenen met elkaar samenwerkten, kunnen niet zomaar aan al die groepen binnen die koepel worden toegeschreven. Wanneer de monitoring uitwees dat niet langer aan de criteria of doelstellingen werd voldaan, werd de steun stopgezet. Ik spreek hier over mijn tijd als Syriëgezant, maar weet dat ook daarna nog aan twee groepen de hulp is stopgezet. De Nederlandse steun was uiteraard niet zonder risico's. Daar is de Kamer ook op geattendeerd. Risicoloze keuzes bestaan niet in dit verband. Dank u.

De voorzitter:

Dank u wel. Ik kijk even naar de Kamerleden, want ik zag al vingers. Zij moeten hun vragen «nog even opzouten», zoals dat zo mooi heet, want ik geef eerst het woord aan de heer Nollkaemper voor zijn inbreng.

De heer Nollkaemper:

Dank u wel, mevrouw de voorzitter. Ik heb mijn schriftelijke inbreng verspreid. Ik zal die hier niet gaan herhalen. Ik licht er een aantal punten uit en leg een aantal accenten die ik in die inbreng van belang vind. Vooraf de gebruikelijke disclaimer die ik elke keer moet maken als ik hier zit. Vijf jaar geleden zat ik hier ook over Syrië. Ik zit hier als expert, hoogleraar volkenrecht, en ik zit hier niet als extern volkenrechtelijk adviseur van de Minister van Buitenlandse Zaken, hoewel ik, zoals ik ook schreef, natuurlijk één persoon ben.

Ten eerste een paar opmerkingen over de feiten. Als volkenrechtelijk expert, die oordeelt over de kwestie die nu voorligt, moet ik mij terughoudend opstellen over de beoordeling van de feiten, zeker als die niet volledig op tafel liggen. Tegelijkertijd vind ik het wel van belang om te constateren dat we op grond van de feiten die er nu liggen, op grond van het VN-rapport, van de journalistieke rapportages en van de informatie die in de antwoorden op de Kamervragen staat, wel kunnen vaststellen dat de volkenrechtelijke grenzen, waar ik zo meteen nog over kom te spreken, ook daadwerkelijk zijn bereikt en dat Nederland daar daadwerkelijk tegenop gebotst is. We spreken hier dus niet over een hypothetische mogelijkheid, maar over een daadwerkelijke spanning, een mogelijke strijd met het recht die ontstaan is.

Ik heb in mijn schriftelijke inbreng drie volkenrechtelijke grenzen onderscheiden. Ik denk dat het goed is om te memoreren dat die grenzen als zodanig niet controversieel zijn. Het is gemeengoed dat internationaal recht staten verbiedt te interveniëren in de interne aangelegenheden van een andere staat. Dat geldt dan voor dat deel waar handelingen van de groepen in kwestie gericht zijn tegen de regering-Assad. Het is gemeengoed dat staten verplicht zijn om in interne dan wel internationale gewapende conflicten ervoor te zorgen dat groepen waartoe zij in betrekking staan zich houden aan en respect hebben voor de grenzen vanuit het humanitaire recht en de mensenrechten. Het is gemeengoed dat staten zich moeten onthouden van steun die terechtkomt bij terroristische groeperingen en zeker om daar actief aan bij te dragen. Al die normen zijn in algemene zin bekend, zijn niet controversieel en waren ook vijf jaar en tien jaar geleden bekend.

Ik denk dat er, als je inzoomt op waar nu de vragen liggen, vijf kwesties liggen. Eén: het onderscheid letaal/niet-letaal. Ook in de antwoorden op de Kamervragen die ik vanochtend voorbij zag komen wordt dat onderscheid nog gemaakt en wordt gezegd dat het civiele karakter van de goederen de risico's op schending van internationaal recht kon verminderen. Dat mag in abstracto zo zijn, maar ik constateer wel dat er vanuit het perspectief van het volkenrecht geen relevant onderscheid is wat betreft de drie normen die ik heb aangehaald. Er is geen relevant onderscheid tussen civiele en niet-civiele of letale of niet-letale goederen.

De enige vragen waar het om gaat, zijn: waar worden de goederen voor gebruikt en door wie worden de goederen gebruikt? Als niet-letale goederen worden gebruikt in een poging het regime omver te werpen, als niet-letale goederen worden gebruikt voor acties die leiden tot schendingen van de rechten van de mens, als een pick-uptruck wordt gebruikt voor het lanceren van een raket, dan zijn die goederen even relevant voor de gewapende actie en voor de juridische beoordeling van die gewapende actie als militaire goederen als zodanig.

Het tweede punt: de kwestie van de erkenning. Omdat deze ook in de antwoorden op de Kamervragen aan de orde komt, memoreer ik deze toch nog. Nederland heeft in 2012 de Syrische Nationale Coalitie erkend als legitieme vertegenwoordiger van de Syrische bevolking. De vraag zou op tafel kunnen komen of dat nu relevant is voor de vraag of Nederland groepen in Syrië mocht steunen in de strijd tegen Assad. Je kan hardop doordenkend het een argument maken dat omdat Assad niet meer werd gezien als de legitieme regering van Syrië, maar de Syrische Coalitie wel, het geven van wapens in de strijd tegen Assad niet in strijd was met het non-interventiebeginsel. In mijn inbreng heb ik aangegeven dat die argumentatie, die interpretatie verworpen moet worden. De erkenning van de Syrische Coalitie is een politieke handeling zonder rechtsgevolgen. De regering van Assad blijft op formele gronden het legitieme, geldende regime in Syrië. De beoordeling van het non-interventiebeginsel en de toepassing kunnen alleen worden afgemeten in de handelingen tegen het regime van Assad, niet in de betrekkingen met de Syrische Nationale Coalitie.

Het derde punt: de vragen of er relevante uitzonderingen bestaan op de drie beginselen die ik noemde. Dan geldt dat, denk ik, met name voor het beginsel van non-interventie. De vraag is dan simpel gezegd: is het in het licht van het feit dat het regime van Assad een regime was waarover grote delen van de wereld, zeker in het westen van de wereld, van oordeel waren dat het beter zou zijn als dat regime zou worden vervangen, in het licht van de mensenrechtenschendingen waaraan dat regime zich ongetwijfeld schuldig heeft gemaakt, wenselijk om een uitzondering te maken op het non-interventiebeginsel en wellicht om in de handelingen waar we nu over spreken bij te dragen aan de vorming van die uitzondering? Ik geef in mijn inbreng aan dat ik dat ongewenst acht. Onderscheidingen hier zullen altijd arbitrair zijn. Zodra je gaat sleutelen aan het non-interventiebeginsel, neem je ook de wortel weg van de kracht van de argumenten die we nodig hebben als wij ons verzetten tegen andere staten die steun geven aan oppositiegroeperingen in derde staten in gevallen waar die steun ons minder welgevallig is. De stabiliteit van de internationale rechtsorde rust in belangrijke mate op dit non-interventiebeginsel. Uitzonderingen zijn gevaarlijk om de redenen die ik aangaf, ook omdat we weten dat het omverwerpen van een regime via een uitzondering op het non-interventiebeginsel meestal zal leiden tot een situatie waarin er geen duidelijk alternatief is en de instabiliteit waarin die resulteert niet zonder meer beter is dan het regime dat wordt verdreven. Misschien nog één voetnoot hierbij. In de discussies die zijn ontstaan naar aanleiding van de rapportages in Nieuwsuur en Trouw is wel gezegd dat het insisteren op volkenrecht op de manier waarop ik dat ook in mijn inbreng doe, naïef en idealistisch zou zijn. Ik zou eigenlijk het tegendeel willen zeggen. Ik zou zeggen dat het insisteren op een zuivere toepassing van het non-interventiebeginsel realistisch is, want het erkent de wereld zoals die is en zoals die behouden moet blijven. Ik zou juist zeggen dat het insisteren op regime change een gevaarlijk idealisme was.

Vierde punt: wetenschap, een heel belangrijk punt in de uiteindelijke beoordeling van het recht en de toepassing daarvan. De regels als zodanig zijn niet betwist. Heel veel zou gaan draaien over de vraag: wat wisten de relevante partijen op welk moment? En ook de vraag: wat moest Nederland doen om die wetenschap te verkrijgen? In het interna-

tionale recht staat bij de verplichtingen waar ik over heb gesproken vast dat de staat zich niet kan beperken tot het passief afwachten op de informatie die op de staat afkomt. Een staat heeft op grond van deze verplichtingen ook de plicht om actief te zorgen dat informatie beschikbaar is om goed te kunnen beoordelen of de handelingen in kwestie al dan niet in strijd zijn met de regels.

Nederland heeft aangegeven, ook in antwoord op de Kamervragen, dat er een monitoringprogramma is. Ik ga daar als jurist niet over oordelen maar ik merk op dat dat vanuit volkenrechtelijk perspectief een heel relevante vraag wordt: wat was de aard van de monitoringinspanningen die Nederland heeft verricht?

Dan kom ik aan mijn vijfde punt. Dan is vervolgens de vraag: wat is de aard van de bijsturende maatregelen die zijn genomen? Aangenomen dat, en dat weten wij nu ook als een feit, gedurende het proces duidelijk werd dat handelingen van bepaalde groepen in strijd waren met internationaal recht, is de vraag: welk gewicht heeft Nederland vervolgens toegekend aan die feiten en aan de volkenrechtelijke verplichtingen in die concrete context? Dat is op zichzelf geen juridisch oordeel. Dat is uiteindelijk een politiek oordeel. Welk gewicht kent Nederland toe aan het recht en zijn er politieke gronden om daar al dan niet van af te wijken? Als jurist stel ik me daar terughoudend bij op.

Dank u wel.

De voorzitter:

Dank u wel, meneer Nollkaemper. Ik kijk naar de collega's. Er was zojuist de opmerking van de heer Baudet, die zei: laten we allemaal één vraag stellen en één minuut...

De heer Baudet (FvD):

Nee, een vaste tijd krijgen voor een aantal vragen.

De voorzitter:

Eén minuut, zei u. Ik stel voor dat we het toch even doen op de manier zoals we gewend zijn en dat we de vorm waarin we een rondetafel of een hoorzitting in het vervolg vormgeven in de procedurevergadering op tafel leggen en dan bespreken. Ik wil daar hier nu geen discussie over voeren. Dus ik stel toch voor om eerst de eerste drie leden een of twee vragen te laten stellen. Dan kunnen onze gasten reageren. Mijnheer Omtzigt namens het CDA.

De heer Omtzigt (CDA):

Dank u wel, voorzitter. En dank voor de gasten dat ze op zo korte termijn hier konden komen om op deze hulp aan de rebellen in te gaan.

Aan de heer Van Dam heb ik de volgende vragen. Hij heeft gesprekken gevoerd met de Sultan Murad Brigade en daar spullen aan verschaft. Hij gaf net ook aan dat het bij twee andere groepen na hem is opgehouden.

Dan zou ik graag antwoord willen hebben op de vraag die de heer Nollkaemper stelt: wat was de aard van het monitoringprogramma terwijl u die hulp gaf aan de Sultan Murad Brigade en wat was de aard van de bijsturing toen u erachter kwam dat daar dingen misgingen? Op een gegeven moment is de Sultan Murad Brigade Afrin binnengevallen.

Aan de heer Nollkaemper heb ik een vraag omdat hij het in zijn uitstekende, goed leesbare advies heeft over de Nicaraguazaak. Want Nicaragua heeft destijds de Verenigde Staten voor het Internationaal Hof hier in Den Haag gesleept, omdat de Verenigde Staten hulp gaven aan de rebellen in Nicaragua. Moet ik die parallel zo begrijpen dat Syrië als Assad de oorlog zou winnen een kans zou maken om een zaak tegen Nederland te winnen hier bij het Internationaal Hof in Den Haag vanwege de hulp die de Nederlandse regering verleend heeft met Non-Lethal Assistance aan de Syrische rebellen?

Tot slot de vraag aan de heer Nollkaemper, wanneer is zijn mandaat nou veranderd? Wij dachten altijd dat u nog een zelfstandig advies kon uitbrengen, maar in de beantwoording gisteren bleek dat teruggetrokken te zijn. Het blijkt ook dat u vertrouwelijke adviezen kunt krijgen, maar dat ze niet meer openbaar gemaakt worden. Dat was helemaal nieuw voor mij. Wanneer is dat gebeurd?

De voorzitter:

Dank u wel. De heer Voordewind namens de ChristenUnie.

De heer Voordewind (ChristenUnie):

Dank u wel, voorzitter. Ook dank voor de twee gasten in deze ronde om op zo korte termijn naar de Kamer te komen en hun schriftelijke bijdrage verder toe te lichten.

Ik heb twee vragen aan de heer van Dam, die zegt dat hij indertijd vertrouwde op de Riyadverklaringen, ik dacht dat dat 2015 was. Maar hij zegt daar tegelijkertijd ook over dat hij bij de ondertekening door de organisaties en daarmee de bestempeling dat het gematigde troepen, gematigde organisaties zouden zijn, daar geen bal van geloofde. Dan vraag ik aan hem, waarom heeft hij dan toch meegewerkt om een aantal van die groepen steun te laten verlenen? Ik zeg niet welke groepen, want dat is vertrouwelijk, maar een aantal van die groepen toch steun te verlenen. Kwam hij niet in gewetensnood als hij zo'n sterke overtuiging had dat die verklaring niet heel veel voorstelde in de praktijk?

Dan de tweede vraag aan de heer Van Dam. Hij zegt dat groepen niet gesteund werden als er mensenrechtenschendingen waren. Ik hoop dat hem goed citeer, want ik werd even goed wakker toen hij dat zei, dat groepen niet gesteund werden als mensenrechten geschonden werden. Tegelijkertijd zei hij: als we daarachter kwamen, dan spraken we ze daarop aan. Dan vraag ik toch aan de heer Van Dam, het een kan niet waar zijn als het ander ook waar is. Dus óf we steunden geen groeperingen die zich bezighielden met mensenrechtenschendingen, óf het was wel zo, maar vervolgens sprak Nederland zich daarover uit. Dus, wat is het van de twee?

Dan ten aanzien van de heer Nollkaemper, een voor mij belangrijke vraag. Ik zal het heel kort doen, voorzitter. Het non-interventiebeginsel geldt omdat het zittende regime nog steeds een legitiem regime was. Dat betekent dat, dat zegt de heer Nollkaemper, er dan geen onderscheid meer gemaakt hoeft te worden tussen letale en non-letale goederen. Heb ik hem goed begrepen dat die uitspraak er dus toe leidt dat het non-interventiebeginsel overschreden werd door Nederland door toch non-letale goederen te leveren, ook omdat dat een conclusie is van zijn eigen advies uit 2013?

Dank u wel.

De voorzitter:

Dank u wel. De heer Koopmans namens de VVD.

De heer Koopmans (VVD):

Voorzitter. Allereerst een vraag aan de heer Van Dam. U kent de situatie in Syrië al 50 jaar, meen ik, en u kent heel veel van de personen en ook de partijen. Kunt u nog eens iets meer zeggen hoe het nou zit met die verschillende groepen, met de coalitievorming? Wat zegt het nou als je zegt: ze zijn in coalitie met elkaar, of ze vechten met elkaar? En wat zegt het als een club een bepaalde naam heeft, een bepaald label? Is dat veranderlijk of blijft dat altijd zo? Zijn dat stabiele dingen?

Dan wil ik ook vragen, hoe beoordeelt u bijvoorbeeld de YPG? Dat is de hoofdzakelijk Koerdische beweging die voorheen werd aanbevolen om steun te ontvangen door onder meer het CDA en de ChristenUnie? Hoe beoordeelt u dat? Hoe beoordeelt u die verschillende clubs? Want het is

belangrijk denk ik dat we weten: hoe zit het nou echt op de grond? U kent de situatie.

Aan de heer Nollkaemper wil ik eigenlijk twee dingen vragen. Een: hoe beoordeelt u het toenmalige voorstel van de heer Buma om eventueel in Syrië een humanitaire interventie te plegen? En twee, u bent hier nu niet als extern adviseur maar als hoogleraar. U heeft uw visie op internationaal recht. Er waren ook intern bij Buitenlandse Zaken juridische adviseurs. Is het mogelijk dat die op punten een andere visie hebben gehad dan u?

In dat licht tot slot, hoe beoordeelt de heer Nollkaemper de EU-verordening van 10 april 2013, die zegt dat de EU-lidstaten Non-Lethal Assistance zouden kunnen verlenen?

Dank u wel.

De voorzitter:

Dank u wel. Ik kijk naar onze gasten. We doen de beantwoording even per drie Kamerleden, anders wordt het een beetje veel, voor u ook om bij te houden. Meneer Van Dam, zal ik bij u beginnen?

De heer Van Dam:

Ja, graag.

Ten eerste de heer Omtzigt en de Sultan Murad Brigade. U zegt: ik heb spullen verschaft. Ik geloof dat het van belang is om even een onderscheid te maken. Via de media heb ik ook allerlei dingen gehoord, alsof ik al die mensen op mijn eigen houtje spullen verschaft. Dat is in de media althans..., dat zegt u niet. Maar alles werd overlegd in Den Haag, en in Den Haag zit het budgethouderschap.

Die monitoring is gedaan met allerlei internationale partners. Ik weet niet of u ook al die 384 antwoorden op de Kamervragen kent, dat staat er allemaal in. Ik zit hier eigenlijk in twee hoedanigheden. Een: gewoon als onafhankelijk persoon die Syrië sinds een lange tijd kent. Anderzijds zit ik hier als iemand die vroeger als Syriëgezant voor Buitenlandse Zaken heeft gewerkt en die in dat geval precies dezelfde vertrouwelijkheid zal moeten betrachten als nu. Dus daar kan ik eigenlijk niet zo heel veel meer over zeggen dan de Minister al heeft gezegd. Wat bij al deze beoordelingen in ieder geval vanuit mijn perspectief moet meetellen, is het tijdstip waarop iets is gedaan. Als u het heeft over Afrin, dan weet ik niet precies over welke periode of welke aanval u het precies heeft. In mijn hoedanigheid als Syriëgezant ben ik daar niet bij betrokken geweest. Ik vrees dat dat van een veel latere datum is.

De heer Voorde wind vroeg naar de Riyadv verklaring. Ik ben heel duidelijk betrokken geweest bij die onderhandelingen, vanaf de zijlijn natuurlijk. Laat ik ze de «intra-Syrische besprekingen» noemen, want echte onderhandelingen zijn het niet eens geweest. De Riyadv verklaring was een compromis, maar wel een heel belangrijk compromis, want er was eigenlijk niks anders. Het was al heel wat. Jaysh al-Islam heeft inderdaad medeondertekend. Ahrar al-Sham heeft ook medeondertekend. Labib al-Nahhas, hun vertegenwoordiger, is overigens direct daarna teruggefloten door de militairen van Ahrar al-Sham, omdat hij eigenlijk niet had mogen tekenen.

U heeft het over gewetensnood. Een ambtenaar van Buitenlandse Zaken die het in algemene zin misschien niet eens is met het beleid, kan dat niet vervullen, maar in dit geval had ik absoluut geen gewetensnood, want wij hebben deze organisaties, die islamistisch en vrij radicaal zijn, helemaal geen steun verleend. U stelt terecht dat ik hier niet kan mededelen wie wel steun heeft gekregen, maar ik kan wel vertrouwelijk of niet-vertrouwelijk zeggen wie die steun niet heeft gekregen. Dat geldt zeker voor Ahrar al-Sham en Jaysh al-Islam. Mijn persoonlijke inschatting is dat als de troepen van Ahrar al-Sham de macht overnemen, ze echt niet alles gaan uitvoeren wat in de Riyadv verklaring staat. Daar staat bijvoorbeeld in: een pluralistische samenleving, waarin alle religieuze groepen gelijk moeten

zijn enzovoorts. Maar die islamitische groepen, met name deze twee, zijn helemaal niet voor gelijke berechting van alle religieuze groepen. Wat dat betreft was het interessant om niet alleen mee te maken wat er in Riyad uit is gekomen, maar ook om de zogenaamde Track II-bijeenkomst bij te wonen, want daar hoor je wat ze echt vinden. Er was overeengekomen dat de Syrische identiteit boven alles stond, dus niet de islamitische, de Arabische of de Koerdische. Maar toen zei een vertegenwoordiger van een van de islamitisch getinte bewegingen: wij moeten onderdeel zijn van de Arabische natie en de islam moet vertegenwoordigd zijn, want anders is die hele revolutie voor niets geweest. Toen zei de Koerdische vertegenwoordigster: wacht even, als jullie zeggen dat je tot de Arabische natie behoort, dan behoren wij tot de Koerdische natie van 50 miljoen of meer mensen, dus daar zijn wij het absoluut niet mee eens. Toen zei de leider van de Koerden, van de Kurdish National Council: wacht even, dit zijn we toch al overeengekomen in Riyad? Daar hoorde je dus wat ze werkelijk vinden. Ik geloof dat het heel vaak gaat om macht. Wie de macht heeft, bepaalt gewoon, of dat nu terecht is of niet. Dat is helaas de realiteit. Ik heb het misschien wat netter geformuleerd dan «ik geloof er geen bal van», maar ik geloof niet dat als die mensen eenmaal de macht hebben, ze die macht...

Als ik zeg dat we bij mijn weten en met mijn kennis van toen geen groepen hebben gesteund die mensenrechten hebben geschonden en we de hulp vervolgens stopzetten, dan lijkt dat tegenstrijdig, maar op het moment dat we het wel wisten, hebben we het stopgezet. Maar dat betekent natuurlijk dat ze vlak daarvoor of een tijdje daarvoor ook al mensenrechten schonden. Als u dat tegenstrijdig wilt vinden, dan kan dat, maar dat is wat erachter zit.

Dan kom ik bij de vragen van de heer Koopmans. Het is natuurlijk één grote rijstebrij van meer dan 1.500 gewapende groepen. Sommige hebben een groot deel van het land onder controle en andere misschien niet meer dan een heuvel. In het begin was het misschien duidelijker, maar in zo'n oorlog zijn er continu verschillen in samenwerking. Er wordt weleens gezegd: een zogenaamd gematigde organisatie heeft samenwerkt met een radicale of islamistische organisatie. U moet zich voorstellen dat als er op een gegeven moment een aanval wordt gepleegd door IS op een heuvel waar Jabhat al-Nusra of Hayat Tahrir al-Sham zit, of in ieder geval de opvolger van Al Qaida, en een gematigde organisatie, ze niet gaan zeggen: we werken op principiële gronden niet met jullie samen; we laten ons liever doodschieten dan dat we met jullie samenwerken. De gelegenheidscoalities veranderen continu. Toen Hayat Tahrir al-Sham, de opvolger van Jabhat al-Nusra of Al Qaida, werd gevormd, probeerden ze allerlei mensen voor zich te winnen van Ahrar al-Sham of andere groepen. Er zijn individuen van bepaalde groepen regelmatig of onregelmatig overgelopen, maar dat zegt niets over die groepen als geheel. Heel vaak was de reden puur economisch, want die mensen kregen misschien hoogstens 100 dollar per dag en verder niets.

Dan de YPG. Ik heb vaak gehoord: ik wil de Koerden helpen. De Koerden zijn er wel, maar de YPG is een van de vijftien Koerdische partijen. Van die vijftien willen bijna alle andere groepen helemaal niet met de YPG samenwerken. De YPG wil wel met hen samenwerken, maar eigenlijk alleen als ze precies doen wat de YPG zegt. Het is een heel autoritaire en dictatoriale partij. Het is een verlengstuk van de PKK. Ik heb met hun vertegenwoordigers gesproken in Genève en toen hemelden ze in hun verklaring Abdullah Öcalan op. Ik vroeg toen: waarom zetten jullie dat nou in jullie verklaring, want dat is niet zo gunstig voor het beeld dat jullie scheppen? Toen zeiden zij: ja, maar wij bewonderen die man en we raden je aan om zijn vier delen te lezen enzovoorts. Ik denk dat voor geen van die groepen geldt dat het brave, lieve jongens zijn. Misschien wel op dag een van de oorlog, maar niet in jaar zeven van de oorlog. De YPG is de belangrijkste militair, dus die bepaalt alles in het noorden. Ze worden

soms gezien als een bondgenoot van het regime. Ze hebben ook steun gekregen van het Syrische regime, niet uit liefde voor de Koerden of de YPG maar alleen omdat het op een gegeven moment strategisch handig was om de YPG te gebruiken tegen de tegenstanders, ook IS, totdat eigenlijk iedereen is opgeruimd.

De heer **Nollkaemper**:

De heer Omtzigt vroeg naar de Nicaraguzaak. Ik heb de Nicaraguzaak gebruikt in mijn inbreng als ondersteuning voor de juridische status van het verbod op interventie. Ik heb die niet zozeer gebruikt als parallel voor een mogelijke zaak tegen Nederland, maar als de vraag die kant opgaat, dan merk ik allereerst op dat er een jurisdictieprobleem zal liggen, want Syrië heeft niet de rechtsmacht van het hof erkend. Ik denk dat het goed is om te memoreren dat de casuïstiek van de Amerikaanse steun in Nicaragua van een wezenlijk andere schaal was. De financiën, militaire goederen en trainingen waren heel uitdrukkelijk gericht op de omverwerping van het regime in Nicaragua. Er was ook een direct causaal verband tussen de steun en de handelingen gericht op de omverwerping van het regime. Dat is hier niet aan de orde. Tegelijkertijd heb ik aangegeven dat er een mogelijke spanning bestaat, dus ik zou zeggen dat er een argument ligt. Syrië zou een argument hebben, maar of de feiten voldoende zijn om uiteindelijk in het hof, gegeven de bewijslast die het hof hanteert, te prevaleren, daar laat ik me nu in dit stadium niet over uit. Twee: de vraag over de positie van de volkenrechtelijk adviseur. Die is gewijzigd bij de verlenging van het contract in, als ik het me goed herinner, maart/april 2015. Dat is in wederzijdse samenspraak gegaan, wat mij betreft vooral omdat de positie als adviseur die ongevraagd kon adviseren, in feite vroeg dat ik mij op een continue basis voorzag van alle mogelijke informatie van het ministerie om vooral te kunnen spreken wanneer dat op grond van de feiten nodig was. Die constructie was eigenlijk nauwelijks verenigbaar met de door Rosenthal gekozen constructie van bij implicatie tien dagen per jaar. Als je de Kamerstukken uit 2011 terugleest, zie je dat daar toen ook over is gesproken. Is het realistisch dat met een dergelijke omvang een volkenrechtelijk adviseur ook ongevraagd over alle onderwerpen die passeren op het ministerie kan adviseren? Wat de Minister doet met de adviezen, laat ik aan de Minister. Ik constateer alleen dat alle adviezen die ik heb geschreven, ook publiek en openbaar toegankelijk zijn geweest. Dus tot nu toe zijn er geen adviezen van mijn hand geweest die niet openbaar zijn geweest. De vraag over de non-letale goederen. Dat is eigenlijk hetzelfde punt. Mijn argument was en is dat het non-interventieverbod ziet op gewapende handelingen gericht op de omverwerping van een regime. Bij die gewapende handelingen kunnen zowel militaire als niet-militaire en zowel civiele als niet-civiele goederen worden gebruikt. Voor de toepassing van dat beginsel is er dus geen relevant onderscheid. Opnieuw de vraag of Nederland dat beginsel heeft geschonden. Dat is voor mij als volkenrechtelijk expert hier een brug te ver.

Over de vraag over de militaire steun kan ik duidelijk zijn. Dat was ook al het advies van 2015, en bij implicatie ook het advies van 2013. Er is een absoluut volkenrechtelijk verbod op het gebruik van militaire middelen door Nederland in Syrië gericht tegen de regering van Assad, tenzij er a) een Veiligheidsraadresolutie ligt, die er niet lag en ook niet zou komen, of b) het kon worden vastgeknoopt aan de collectieve zelfverdediging van Irak. Dat is ook de titel die de inzet van vliegtuigen in 2015 rechtvaardigde. Maar er was nadrukkelijk geen rechtvaardiging voor militaire inzet tegen de regering van Assad.

Over de interne adviezen kan ik eigenlijk niet oordelen. Ik ken die interne adviezen niet. Ik maak gebruik van de gelegenheid om te memoreren dat ik mijn collegae op het Ministerie van Buitenlandse Zaken bij de dienst juridische zaken hogelijk heb staan, dus ik twijfel niet aan hun compe-

tentie. Ik heb geen inzicht in wat zij hebben geoordeeld. Ik merk wel op dat de vijf punten die ik heb genoemd – lethaal, niet-lethaal, rol van erkenning – punten zijn waar juristen van oordeel over kunnen verschillen. Juristen van naam en faam verschillen van oordeel daarover. Het is niet uit te sluiten dat daar door verschillende juristen, ook binnen Nederland, verschillend over wordt gedacht.

Tot slot de EU-regeling van 2013 over niet-letale steun. In beginsel, dat was ook het begin van mijn inbreng, verbiedt het volkenrecht niet-letale steun niet. Het is aan de orde van de dag dat staten via verschillende vormen groeperingen in andere staten ondersteunen als deel van politieke transitie. Dus die EU-regeling als zodanig is niet problematisch. Maar waar het vervolgens om gaat, is de vraag: wanneer worden die goederen ook daadwerkelijk ingezet, voor welke groepen en voor welke doeleinden?

De voorzitter:

Dank u wel. Ik snap dat er allemaal vervolgvragen zijn, maar wij hebben hier nog heel veel leden die ook een vraag willen stellen. Het is heel erg jammer, maar dat is nu eenmaal niet anders. We hebben beperkt de tijd. Ik ga dus toch eerst door met de collega's. Ik wil de heer De Roon vragen om zijn vraag te stellen. Ik zou het wel willen beperken tot één vraag per gast.

De heer De Roon (PVV):

Dank u zeer. Dank aan de inleiders voor hun betoog hier en ook voor de stukken die we van tevoren mochten ontvangen. Voor de heer Van Dam heb ik de volgende vraag. U betoogde hier: het was eigenlijk voorzienbaar dat het tot een bloedbad, tot een grote ramp zou leiden als de inzet vanuit het buitenland in Syrië gericht was op regime change. U zegt daarachteraan: als die regime change wel was gelukt, dan zou er een dictatuur van islamistische signatuur ontstaan. Dan vraag ik mij dus af, en die vraag stel ik aan u: wat is dan het nut van het steunen van enkele kleine gematigde groeperingen, gelet op wat dan toch de voorspelbare uitkomst was, zoals ik uit uw betoog begreep?

Aan de heer Nollkaemper heb ik een vraag over die monitoring, waarvan hij zelf ook al zei: dat is van belang. Want de monitoring van wat er gebeurde met die goederen die Nederland gaf en hoe die organisaties die het ontvingen zich gingen gedragen, vond dus plaats met partners. Met partners worden ngo's bedoeld maar ook andere landen. Volgens mij zijn in ieder geval de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk genoemd, waarvan we ook weten dat die allebei in grote mate wapens hebben geleverd en dus ook uit waren op beïnvloeding en regime change. Nu is mijn vraag aan de heer Nollkaemper, maar misschien kan de heer Van Dam daar ook nog op ingaan: is het nou verstandig om in het kader van monitoring af te gaan op de mening van dat soort partijen, die dus een eigen agenda gericht op regime change hebben?

Dank u wel.

De voorzitter:

Dank u wel. Ik wil ook de collega's vragen om hun vragen kort te formuleren, want anders zijn we daar ook weer heel veel tijd mee kwijt. Mevrouw Karabulut.

Mevrouw Karabulut (SP):

Dank. Ik zal beginnen met de heer Van Dam. Dank voor uw aanwezigheid, voor uw openhartigheid. Enerzijds zegt u: het is natuurlijk een geheim programma en ik kan daar weinig over vertellen vanwege mijn functie in het verleden. Maar tegelijkertijd constateer ik dat u wel bevestigt dat bijvoorbeeld de Sultan Murad Brigade wel degelijk is gesteund door Nederland. Mijn vraag gaat daar ook over. Amnesty International schrijft in een rapport in 2016 dat deze groepering betrokken is geweest bij de

aanval op de Sheikh Maqsoudbuurt, waar heel veel burgers om het leven zijn gekomen. Hoe kunt u dan, want dat is toch wat ik proef in uw verhaal, volhouden dat de criteria niet geschonden zijn?

En meer algemeen: ik ben echt onder de indruk van uw analyse dat westerse bemoeienis de oorlog, de bloedige burgeroorlog, heeft verlengd. Maar tegelijkertijd hoor ik u zeggen dat de non-letale hulp wel degelijk had moeten plaatsvinden. Hoe verhouden deze twee zich tot elkaar? En hoe kunt u negeren – u bent een slim diplomaat; u weet nog veel meer dan ik weet, denk ik – dat deze zogenaamde gematigde groepen van het begin af aan samenwerkten met Al Qaida-achtige groepen en in feite hebben meegeholpen aan het versterken van Al Qaida in Syrië? Dat is aan de heer Van Dam.

De voorzitter:

En uw vraag aan de heer Nollkaemper?

Mevrouw **Karabulut** (SP):

De vraag aan de heer Nollkaemper is de volgende. In uw notitie gaat u niet echt in op de steun aan gewapende groepen die in de praktijk eigenlijk de facto samenwerken met terroristische organisaties zoals Al Qaida. Ik zou graag uw oordeel hierover willen horen.

En, voorzitter, wellicht alvast ter overdenking voor de collega's: de notitie van de heer Nollkaemper lezende, vind ik het onacceptabel dat ons kabinet geen openheid geeft over de eigen interne juridische adviezen, naast nog veel meer zaken...

De voorzitter:

Mevrouw Karabulut, dat is niet aan de orde op dit moment. We stellen nu vragen en we hebben weinig tijd, dus laten we dit voor een ander moment bewaren.

Mevrouw **Karabulut** (SP):

Voorzitter, ik zou er via u op willen aandringen dat het kabinet die adviezen alsnog openbaar maakt.

De voorzitter:

We gaan naar de heer Van der Staaij.

De heer **Van der Staaij** (SGP):

Dank u wel, voorzitter. Vraag aan de heer Nollkaemper: kan het volkenrechtelijk ook problematisch zijn om niets te doen in een situatie waarin ernstige gruwelen plaatsvinden? En een vraag aan de heer Van Dam is of hij als Syriëdeskundige met de wijsheid van nu anders denkt over bepaalde aspecten van de steunverlening waar we vandaag over spreken dan met de wijsheid van toen.

Dank.

De voorzitter:

Dank u wel. Ik geef deze keer als eerste het woord aan de heer Nollkaemper.

De heer **Nollkaemper:**

Dank u wel. De heer De Roon vroeg naar de monitoring. Het is heel gebruikelijk dat staten voor de informatievoorziening in dergelijke dossiers voor een deel afgaan op informatie die afkomstig is van bronnen van derden. Dat kunnen de Verenigde Naties, ngo's of andere staten zijn. Dus op zichzelf is het een goede invulling van de verplichting om te voorzien in monitoring om daarbij partnerships te sluiten met andere partijen, zoals ook de Verenigde Staten. Dat is in tal van andere gebieden gebeurd.

De vraag die voorligt, is of het hier verstandig was, gezien de eigen agenda van de Verenigde Staten. Ik vind dat een lastige feitelijke vraag. Juridisch gezien is het een verplichting van Nederland om zeker te stellen dat Nederland goede, kwalitatief betrouwbare informatie heeft, die het mogelijk maakt te beoordelen of Nederlandse steun aan de groepen in kwestie binnen de grenzen van de verplichtingen viel. Daarbij zou moeten worden meegewogen hoe betrouwbaar de informatie van de Verenigde Staten is. Dat is één factor, maar ik kan niet vanuit hier beoordelen of die informatie wel of niet betrouwbaar was.

De vraag over de samenwerking is een goede vraag. In algemene zin is het maar van beperkte relevantie of steun wordt gegeven aan groep A, waarvan we weten dat die zich direct schuldig maakt aan bepaalde mensenrechtenschendingen, of aan groep B, die zich niet direct schuldig maakt aan bepaalde mensenrechtenschendingen, maar die vergaand samenwerkt met groep A. Dan beland je feitelijk in een heel moeilijk te ontwarren netwerk. Ik zou zeggen dat de verplichtingen die voortvloeien uit bijvoorbeeld het non-interventiebeginsel, ook betekenen dat je je in dat geval moet onthouden van steun aan groepen die vergaand samenwerken met groepen die zich schuldig maken aan bepaalde gedragingen.

De vraag over het niet doen is een belangrijke morele en ook wel juridische vraag. Een vraag heel technisch beantwoorden is altijd wat onbevredigend, maar laat ik dan toch die rol maar even op me nemen. Het is inderdaad zo dat een staat die niks doet, daarmee niet in strijd handelt met internationaal recht, ook al is er sprake van massale mensenrechtenschendingen en genocide. De enige uitzondering die erkend is door het Internationaal Gerechtshof – dat was in de Bosniëgenocidezaak – betreft een staat die om geografische of politieke redenen vergaand verbonden is met de context waarin genocide plaatsvindt. Die staat kan verplichtingen hebben om actief te handelen om genocide te voorkomen. Voor het overige ligt dit debat in de sfeer van de humanitaire interventie en de Responsibility to Protect. Als juristen moeten wij vaststellen dat, hoezeer deze beginselen ook moreel aantrekkelijk zijn en wellicht politieke steun behoeven, ze juridisch geen recht geven om in te grijpen, laat staan dat ze een plicht geven om in te grijpen.

De voorzitter:

Dank u wel. Meneer Van Dam.

De heer Van Dam:

Meneer De Roon, u vraagt zich af waarom je eigenlijk zou afgaan op de monitoring van bondgenoten die toch al uit zijn op regime change. We kunnen niet iedereen zomaar laten monitoren, dus we moeten er wel op afgaan. Ik begrijp dat u die andere landen ervan verdenkt dat het ze niet zo veel kan schelen als er allerlei mensenrechtenschendingen zijn en dat ze het dan ook minder snel zullen rapporteren als er wel sprake van zou zijn. We moeten afgaan op de middelen die we hebben, dus we hebben niet zo heel veel meer.

Was het wel verstandig om toch die gematigde partijen te blijven steunen? Je moet het altijd proberen. Het hangt natuurlijk af van de context. Ik denk dat het volledig terecht was dat die non-lethal aid werd gegeven, ook al was mijn analyse anders. Als je eenmaal verder in die oorlog zit, moet je proberen die mensen te helpen. Mevrouw Karabulut zegt dat allerlei groepen eigenlijk hebben samengewerkt met Al Qaida. Nou, als daar al sprake van was, was dat hoogstens in een soort gelegenheidsverband. Al Qaida was de vijand van de meeste van die organisaties. Dus ik geloof er eigenlijk niets van of niet veel van. Als het al zo was, dan was het in een gelegenheidscoalitie. Dat zie je continu in deze oorlog. Er is sprake van gelegenheidscoalities, om uiteindelijk zelf aan de macht te komen.

U had het over de aanvallen van de Sultan Murad Brigade in 2016. Ik weet niet meer precies wanneer dat was. Het was in 2016, maar het was in ieder geval niet in de periode dat ik Syriëgezant was. Ik zat daar tot eind juli 2016.

De heer Van der Staaij had het over de kennis van nu en de kennis van vroeger. Ik heb een broer die weleens zegt: «Jij zegt altijd hetzelfde.» Ik zeg altijd hetzelfde, omdat ik steeds een bepaald standpunt heb gehad en dat nog steeds verkondig: als je een conflict wilt oplossen, moet je met andere partijen spreken. Dan moet je dus niet zeggen «ik praat niet met die en die», vooral niet als die partij, in dit geval het regime, heel veel macht heeft. Als je realistisch wilt zijn en een oplossing wilt hebben, kun je niet als een kwaai jongen of kwaad meisje weglopen en zeggen: jij bent slecht; ik praat niet meer met jou. Het probleem is steeds het volgende. Als je wilt onderhandelen, kun je je beter aan de Verklaring van Genève houden. Dat geldt ook voor de oppositie. Dat heb ik vaak tegen de oppositie in Istanbul en elders gezegd. Dit houdt in dat je een transitional governing body hebt, eventueel met leden van de regering, met de oppositie en met andere partijen. Maar het is irreëel om te zeggen: ik wil wel met jou, het regime, praten, maar ik wil op voorhand de garantie hebben dat je na afloop weg moet en wordt berecht. Dat betekent in Syrië in dit geval natuurlijk de doodstraf, als ze niet al voor de gevangenis worden gedood. Het is gewoon een irreële benadering. Dus ik heb het, ook als Syriëgezant, als mijn rol gezien om de oppositie steeds te attenderen op wat de meest realistische lijn was. Dat werd ook op prijs gesteld. Anderen praten met hen mee, maar wat hebben zij aan Syriëgezanten die alleen maar met hen meepraten en die zeggen dat ze het goed doen enzovoorts? Een kritische noot was zeer op zijn plaats. Dus ik heb al die tijd gezegd: je moet met alle partijen praten. Als je het regime ten val brengt, kun je dus verwachten dat het een bloedbad wordt. Dat heb ik al vijftien jaar voordat de revolutie begon, in mijn eerste boek over Syrië gezegd.

Je kunt zeggen dat het regime heel onrechtvaardig is. Het is ook heel onrechtvaardig. Ongeveer 90% van de doden is veroorzaakt door het regime. Ze moeten het aantal doden dus toch altijd incalculeren. Dat klinkt wat wreed. Maar je moet ook de vraag stellen: wie is verantwoordelijk, degene die de trekker overhaalt of de partij die de ander de aanleiding geeft om de trekker over te halen? Mijn mening is in die zeven jaar niet veranderd. Men wilde niet met Assad praten toen er 10.000... Ik heb trouwens ook in 2012 in een uitzending van Pauw & Witteman gezegd dat, als ik mag kiezen – ik heb natuurlijk niet die keuze – ik liever 10.000 doden heb dan 300.000. Ik zei: je kunt dus beter ophouden met die oorlog, tot onderhandelingen overgaan en elkaar erkennen. Toen had ik natuurlijk nog niet door dat het er 500.000 waren. Niemand had zich dat kunnen voorstellen. Toen was er iemand van de Syrische oppositie die zei: nee, dat portret van die man moet weg. Dat kon ik mij heel goed voorstellen, maar je moet altijd rekening houden met de macht en de...

De voorzitter:

Meneer Van Dam, u hebt echt heel veel te vertellen. Dat realiseren we ons heel goed. Maar wij hebben nog een aantal vragen. De klok tikt door, dus ik geef graag het woord aan de heer Baudet.

De heer Baudet (FvD):

Ik heb een vraag aan de heer Van Dam en een vraag aan de heer Nollkaemper. Het hele denken met betrekking tot Syrië is fout geweest. Men was grenzeloos naïef over het brengen van democratie. Dat heeft u ook aangegeven. Er zit natuurlijk ook een grenzeloos cynisme bij van mensen als Koenders, die door maar geld te geven, hopen dat ze een internationaal baantje voor zichzelf veilig kunnen stellen. Die twee dingen waren al duidelijk. Ik heb dit anderhalf jaar geleden en ook op andere

momenten al in de Kamer betoogd. Maar nu is er nog iets bij gekomen. Gebleken is dat er sprake is van grove onzorgvuldigheid en van het onder het tapijt vegen, wegmoffelen van informatie. Of dit uiteindelijk een zaak is waar het kabinet op moet vallen of niet, is natuurlijk aan ons als Kamer. Maar ik ben wel heel benieuwd welke rationelere geluiden u destijds als expert of als persoon ter plaatse hebben bereikt. Ik was anderhalf jaar geleden en ook recent nog de enige in deze Kamer die dat verhaal vertelde. Maar er moeten ook stemmen geweest zijn...

De voorzitter:

Meneer Baudet, wilt u nu vragen stellen aan de heren? Het gaat niet over uw eigen standpunt.

De heer Baudet (FvD):

Nee, maar goed. Er moeten stemmen geweest zijn die u bereikt hebben vanuit Nederland van mensen die zeiden: wat wij doen, is heel onverstandig. Welke stemmen waren dat? Hoe ging u met die informatie om? Is dat wel of niet doorgespeeld naar de Nederlandse politiek?

Meneer Nollkaemper, ik heb een vraag aan u over internationaal recht. U zei tot mijn verbijstering dat u niet zou weten of de internationale hulp en steun die gegeven is aan rebellengroepen in Syrië, wel of niet strijdig zou zijn met het non-interventiebeginsel en internationaal recht. Op 11 maart 2017 gingen heel veel Turkse Nederlanders de straat op om te rellen. Ze werden daar onder andere toe opgeroepen door de Turkse president. Zij claimden dat zij gediscrimineerd werden. Zij claimden dat hun mensenrechten werden geschonden. Als Erdogan 100 Toyotajeeps aan DENK ter beschikking had gesteld, dan had dat toch niet gekund in het internationaal recht? Dan had u dat toch niet goedgepraat? Ik wil graag van u...

De heer Kuzu (DENK):

Voorzitter, mag ik hier bezwaar tegen maken, of een persoonlijk feit maken?

De voorzitter:

Nee, we voeren hier nu geen debat.

De heer Kuzu (DENK):

Nee, maar een persoonlijk feit.

De voorzitter:

Ik vraag u om uw vraag te stellen. Verder is het niet de bedoeling dat u hier uw achtergrond...

De heer Baudet (FvD):

De vraag, waarop ik heel graag uw antwoord wil, is: vindt u het inderdaad in overeenstemming met het internationaal recht om op deze manier 100 Toyotajeeps ter beschikking te stellen aanrellende groepen?

De voorzitter:

De vraag is duidelijk. Meneer Sjoerdsma.

De heer Sjoerdsma (D66):

Dank, voorzitter, en dank aan beide inbrengers. Als ik naar de heer Van Dam luister, dan proef ik vooral een kloof tussen het verhaal op papier van het kabinet enerzijds en de werkelijkheid op de grond anderzijds. Dat brengt mij bij een operationele vraag. Het kabinet heeft destijds de garantie gegeven dat de selectie, de vetting van die groeperingen eigenstandig zou gebeuren op basis van een aantal zeer concrete en zeer duidelijke voorwaarden. Mijn vraag aan de heer Van Dam is: heeft Nederland voor zowel het noordelijk als het zuidelijk NLA-programma de

selectie, de vetting van deze groeperingen helemaal zelf uitgevoerd? Met andere woorden, heeft Nederland de vetting van alle door Nederland gesteunde groeperingen zelf uitgevoerd?

Dan twee korte vragen voor de heer Nollkaemper. Vraag 1: hij stelt dat het volkenrechtelijke informatiesysteem van de heer Davids niet meer voldoet. Ik zou van hem graag horen hoe dat te verbeteren naar aanleiding van deze casus. Vraag 2: deze casus is een spanning met het volkenrecht, is een botsing met het volkenrecht en mogelijk zelfs strijdig met het volkenrecht. Hoe verhoudt zich dat tot iets wat hij in 2013 heeft geschreven, namelijk dat het zoeken naar een minder absolute toepassing van het non-interventieprincipe begrijpelijk is? Ik ben benieuwd hoe hij die twee elementen met elkaar rijmt.

De voorzitter:

Dank u wel. Meneer Van Ojik.

De heer Van Ojik (GroenLinks):

Dank u wel, voorzitter. Dank voor beide heldere inleidingen. Mijn eerste vraag aan de heer Van Dam sluit aan bij de vraag van collega Sjoerdsma. Nederland heeft uiteindelijk 22 organisaties gekozen uit een lijst die kennelijk bestond met ongeveer 70 organisaties die door bondgenoten waren geselecteerd, de VS en het Verenigd Koninkrijk als ik het goed begrijp. Hoe is dat proces precies in zijn werk gegaan? De vraag is niet alleen of Nederland dat zelfstandig heeft gedaan, maar ook: als Nederland dat zelfstandig heeft gedaan, op basis van welke overweging was dat dan? Hoe ging het eigenlijk in de praktijk? U was daarbij. U werkte van Istanbul. Hoe ging dat? Sprak u met die mensen? Sprak u met uw mensen in Istanbul? Ging u het veld in? Hoe werkte het? Daar zou ik graag wat meer over weten.

Aan de heer Nollkaemper heb ik een vraag over de tekst die hij heeft aangeleverd. Die was heel erg helder. Daarin trof mij één zin. Die citeer ik dan toch maar even. Die staat onder punt 16 en die luidt als volgt. «Vanzelfsprekend kan een regering om politieke redenen ervoor kiezen om in bepaalde gevallen de grenzen van het recht op te zoeken of in strijd met het recht te handelen.» Dat trof mij, vooral vanwege dat woordje «vanzelfsprekend». Misschien behoeft dat enige toelichting.

De voorzitter:

Dank u wel. Als eerste is het woord aan de heer Van Dam. Misschien kunt u de vragen van de heer Sjoerdsma en Van Ojik in één keer beantwoorden.

De heer Van Dam:

Jaja, natuurlijk.

Meneer Baudet, u verwacht, denkt of vermoedt dat ik allerlei berichten uit Den Haag heb gekregen en dat we onderling hebben besproken dat iets heel onverstandig was en dergelijke. Dat is niet het geval. Ik heb wel allerlei analyses geschreven en gestuurd aan de Minister, aan het ministerie. Mijn mening kwam niet altijd overeen met het beleid. Maar goed, wat heeft de Minister eraan om alleen maar te horen te krijgen wat hij toch al vindt? Tja, en wat daar verder mee gedaan wordt... De Minister kan niet zomaar alles veranderen, maar dat weet iedereen. In Nieuwsuur werd mij de dag na mijn terugkeer uit Istanbul gevraagd: u heeft dus geen enkele invloed gehad op de Minister? Waarop ik zei: wel op zijn denken maar niet op zijn beleid.

De heren Sjoerdsma en Van Ojik hebben ongeveer hetzelfde gezegd. In de beantwoording van de Kamervragen staat inderdaad dat het gaat om 70 organisaties. Die waren van de VS en het VK. Daar hebben wij er 22 uit gezocht. Maar ik moet u teleurstellen: ik was daar helemaal niet bij. Dat zeg ik niet om mij ervan af te maken; ik zou het u graag vertellen, maar in

december 2014 is die missie geweest. Die heeft die organisaties uitgekozen. Ik kwam in Istanbul aan en ging dus met een aantal mensen in gesprek. Ik hield mij hoofdzakelijk met de politieke dossiers bezig, maar ik wilde natuurlijk ook weten hoe die militaire leiders dachten. Daarom heb ik ettelijke bezoeken gebracht aan Gaziantep, Antakya, Adana enzovoorts om met die mensen te spreken, vooral over hoe zij over politieke zaken dachten. Dat was mijn manier van het veld ingaan. Wij mochten niet in Syrië komen. Ik heb trouwens altijd bepleit om dat wel te mogen. Maar goed, dat was een andere zaak. Ik heb dus eigenlijk pas achteraf met diverse van die organisaties gesproken en daarover gerapporteerd.

De voorzitter:

Dank u wel. Meneer Nollkaemper.

De heer Nollkaemper:

Op de vraag van de heer Baudet: ik heb er geen moeite mee om uit te spreken dat het een schending van internationaal recht is als een land een pick-uptruck levert aan een groep, er met die pick-uptruck beschietingen worden uitgevoerd die in strijd zijn met de rechten van de mens dan wel humanitair recht, en het land dat die truck levert daarvan op de hoogte is. Als de feiten dat aantonen, dan zeg ik dat ook hier. De uitspraak die u aanhaalde, was van een veel algemenere strekking, namelijk dat «de» hulp die Nederland heeft gegeven in die periode in strijd was met het internationaal recht. Die hulp was van zeer diverse aard en omvang, en betrof zeer verschillende goederen aan zeer verschillende groepen. Dus een algemene, generieke uitspraak dat deze hulp in strijd was met het internationaal recht lijkt me niet verantwoord. Nogmaals, dat betekent niet dat in concrete gevallen met kennis en feiten geconstateerd kan worden dat er sprake was van strijd met internationaal recht.

De heer Sjoerdsma had een vraag over het systeem dat de commissie-Davids voorzag. Ik denk dat dat systeem bestond uit drie onderdelen:

Er moest worden verzekerd dat er goede juridische advisering was.

Die goede advisering moest liggen op het bureau van de bewindspersoon.

Aan die advisering moest voldoende gewicht worden toegekend.

In de casus van Irak, waar de commissie-Davids over ging, was aan voorwaarde 1 voldaan maar aan 2 en 3 niet; zij lag niet op het bureau en er werd geen gewicht aan toegekend. In deze casus ben ik niet op de hoogte van de interne advisering. Op grond van de antwoorden op Kamervragen ga ik ervan uit dat de Minister op de hoogte was van de interne adviezen. Maar ik kan wel constateren dat, aangenomen dat de adviezen ook wezen op mogelijke strijd met internationaal recht, er maar beperkt of geen gewicht aan is toegekend. Dat moet ik althans afleiden uit het feit dat er maar in beperkte mate of niet of te laat is bijgestuurd. Om dat derde, kardinale punt draait uiteindelijk alles: krijgt het volkenrecht voldoende gewicht in de politieke besluitvorming? Wat dat kernpunt van de commissie-Davids betreft kan ik in deze casuïstiek op grond van de feiten die wij nu kennen, constateren dat het systeem niet heeft gewerkt zoals Davids dat voorzag.

Dan de vraag over de begrijpelijkheid van een minder absolute toepassing van het non-interventiebeginsel. Dat moet u zien tegen de achtergrond van het debat dat in veel staten werd gevoerd rond 2013–2015: is een uitzondering op het interventieverbod gerechtvaardigd in het geval van een staat die unwilling en unable is om de eigen bevolking te beschermen tegen bijvoorbeeld handelingen van ISIS? Ik vond toen dat dat, als je het helemaal omkleedt met waarborgen, een wenselijke ontwikkeling in het volkenrecht kan zijn. Dat was een heel specifieke context. De regering van Assad was unable en unwilling om in te grijpen tegen handelingen van ISIS. Ik constateer nu alleen dat die beweging, die er leek te zijn rond

2013–2015 zich niet heeft doorgezet. Het aantal staten dat deze beweging steunt in het volkenrecht is uitermate beperkt. Laat ik er nog één draai aan geven: het volkenrecht moet niet statisch zijn. We moeten altijd zoeken naar verbeteringen, zeker als die bijdragen aan de bescherming van de rechten van de mens. Als een versoepeling van het interventieverbod daaraan kan bijdragen, moeten we die weg onderzoeken. Maar naar mijn oordeel is die hier niet van toepassing. Tot slot de vraag over de vanzelfsprekendheid van het terzijde schuiven van het volkenrecht. Dat is een zin die inderdaad licht verkeerd kan worden begrepen. Ik constateer feitelijk dat regeringen op meerdere momenten in de geschiedenis, recent en minder recent, volkenrechtelijke verplichtingen opzijzetten om politieke redenen. Staten leggen regelmatig een uitspraak van het EVRM naast zich neer. In de zaak van de etnische zuiveringen in Kosovo hebben de NAVO-staten het verbod om militaire middelen in te zetten terzijde geschoven om daar mensenrechten te beschermen. Dat zijn feitelijke constatering dat dit gebeurt. Mijn punt is: het is de verantwoordelijkheid van de juridische adviseur om intern, extern en ook als expert het juridische argument te geven. Of een Minister er vervolgens voor kiest om dat terzijde te schuiven, dat is een politieke afweging, waarvoor ook politieke rekenschap zal worden afgelegd.

De voorzitter:

Dank u wel. Dan gaan we in rap tempo naar de laatste drie leden die vragen stellen. Meneer Kuzu.

De heer Kuzu (DENK):

Dank u wel, voorzitter. Dank aan de sprekers dat zij ons vandaag hebben toegesproken en de vragen beantwoord. Ik wil in de eerste plaats wel zeggen dat het beneden mijn waardigheid is om te reageren op de stelling van de heer Baudet.

De voorzitter:

Dat lijkt me heel goed. Gaat u verder.

De heer Kuzu (DENK):

Dan richting de heer Van Dam. Ik proef een aantal tegenstrijdigheden en ik wil dat heel goed begrijpen. Bij Buitenhof heeft de heer Van Dam weleens gezegd dat we achteraf beter niet hadden kunnen helpen, omdat er dan minder doden waren gevallen. Dat werd vandaag nog eens bevestigd. Ik vraag me af hoe het kan dat we enerzijds stellen dat je beter iets kan doen en aan de andere kant helemaal niets. Diezelfde tegenstrijdigheid zie ik eigenlijk ook wanneer het gaat over het feit dat met Assad moet worden gesproken. Hoe verklaart de heer Van Dam dat aan de ene kant met Assad moet worden gesproken en we aan de andere kant steun leveren aan groeperingen die Assad bestrijden en Assad helemaal niet aan de macht willen hebben? Dat is mijn vraag richting de heer Van Dam.

De heer Nollkaemper spreekt duidelijk uit dat er sprake is van schending van het internationaal recht in bepaalde gevallen. Vervolgens heeft hij ook aangegeven dat een andere jurist anders kan denken over vervolging. Ik vraag mij af wat de mening is van de heer Nollkaemper zelf. Waagt hij zich aan een voorspelling of Nederland gevaar loopt om internationaalstrafrechtelijk vervolgd te worden?

De voorzitter:

Dank u wel. Mevrouw Kuiken.

Mevrouw Kuiken (PvdA):

Voorzitter. Ten eerst hartelijk dank dat u hier bent. Ik heb met veel interesse geluisterd. Er zijn inmiddels een hoop belangrijke vragen gesteld en daar gaan wij ons voordeel mee doen. Ik heb nog twee aanvullende

vragen aan de heer Nollkaemper. Een aantal andere landen heeft ook steun verleend aan NLA. Hoe beschouwt u dat juridisch? Dat vind ik interessant voor de weging. Aan de heer Van Dam heb ik ook een vraag, voor zover hij daar wat over kan zeggen. Er zijn via de media beweringen gedaan over of het al of niet gematigde Syrische oppositie is. Hoe waarheidsgetrouw zijn deze beweringen? Kunt u daar wat duiding aan geven? Hartelijk dank.

De voorzitter:

Dank u wel. Ten slotte de heer Van Rooijen.

De heer Van Rooijen (50PLUS):

Ik heb een vraag aan de heer Van Dam en aan de heer Nollkaemper. Is er een verklaring waarom Nederland als enig relatief klein land van mening was dat het een NLA-programma moest opzetten? Dan een vraag aan de heer Nollkaemper. Wij kregen vanochtend een mail van Colijn, die zei: let op, als je het gehele buitenland- en veiligheidsbeleid altijd binnen de grenzen van het volkenrecht moet laten bewegen, dan is dat misschien toch te hoog gegrepen; er moet weleens een uitzondering zijn. Ik ga niet in op de uitzondering die hij noemt, maar ik wil die vraag aan u stellen.

De voorzitter:

Dank u wel. Als eerste geef ik het woord aan de heer Nollkaemper.

De heer Nollkaemper:

Dank u wel. Over de eerste vraag kan ik kort zijn. De kans is nul dat Nederland strafrechtelijk zal worden vervolgd. Dat is wel gesuggereerd in de pers, maar strafrechtelijke aansprakelijkheid is er echt alleen voor individuen. Een staat kan niet strafrechtelijk aansprakelijk worden gesteld, ook in internationaal verband, dus dat zal niet gebeuren.

Over de vraag over de andere landen kan ik ook kort zijn. Dat is eigenlijk juridisch niet relevant. Elke staat is gebonden aan zijn eigen verplichtingen en is aanspreekbaar en ook aansprakelijk voor zijn eigen handelingen. Het kan anders liggen in gevallen waarin staten in een hechte coalitie opereren, waar bepaalde taken gezamenlijk worden gedeeld en uitgevoerd. Naar mijn inschatting is daarvan hier geen sprake. Nederland heeft zijn eigen verplichtingen en Nederland is ook aan te spreken op zijn eigen gedragingen op grond van die verplichtingen.

Ik vind de uitspraak van de heer Colijn gevaarlijk. Ik gaf in het antwoord op de vorige vraag al aan dat het zich kan voordoen dat een staat kiest voor uitzonderingen. Misschien is het beste voorbeeld: de bombardementen op Belgrado rond de etnische cleansing in Kosovo, maar de algemene insteek die u citeerde, dat we in het geval van buitenlands beleid wat makkelijker kunnen denken over het al dan niet naleven van het recht, vind ik gevaarlijk.

De heer Van Rooijen (50PLUS):

Ik citeer de heer Colijn, die hier niet is. Hij zegt: «De claim dat het gehele buitenland- en veiligheidsbeleid zich altijd binnen de grenzen van het volkenrecht moet bewegen, is mijns inziens ook te hoog gegrepen.»

De heer Nollkaemper:

Dan wil ik die vraag zo beantwoorden dat ik hier zou zeggen, als volkenrechtjurist, dat Nederland als staat waar de bevordering van de internationale rechtsorde in de Grondwet staat, die is gecommitteerd aan de internationale rechtsorde, zou moeten vasthouden aan het uitgangspunt dat het gehele buitenlands beleid binnen de grenzen van het volkenrecht blijft.

De voorzitter:

Dank u wel. Ten slotte, de heer Van Dam.

De heer Van Dam:

Dank u wel. De heer Kuzu constateert tegenstrijdigheden. Die tegenstrijdigheden komen misschien zo op u over, omdat ik spreek als iemand die wat van Syrië weet en aan de andere kant als oud-Syriëgezant. Ik heb gezegd: we hadden beter niets kunnen doen, dan waren misschien 30.000 mensen gedood, vreselijk, en dan was het afgelopen. Dan waren het er niet 500.000 en dan waren er niet vluchtelingen en het hele land in puin. Dat is de strekking van wat ik heb gezegd. In de Kamervragen wordt verwezen naar een soort academisch «as if», maar ik zei net al dat ik in 2012 ook zoiets heb gezegd, dus dat is wat ik daarmee bedoelde. Voor een heleboel mensen is het natuurlijk ontzettend moeilijk om je er niet mee te bemoeien. Dat is voor politici in democratieën vrijwel onmogelijk. We moeten iets doen. Een van die dingen is ook heel veel valse verwachtingen wekken. Er zijn allerlei valse verwachtingen gewekt. Ook de oppositie heeft gedacht: ze gaan ons helpen en uiteindelijk gingen we – de westerse en de Arabische landen – niet helpen, in die zin dat ze konden winnen.

Dan de tegenstrijdigheid bij het met Assad spreken, zoals u zegt. Ik denk nog steeds, en dat heb ik daarstraks ook gezegd, dat je niet een conflict kunt oplossen als je niet met alle partijen spreekt, behalve partijen die helemaal niet met jou willen praten, zoals Al Qaida en IS. Dat zeg ik als iemand die wat van Syrië weet. De steun voor de groepen die Assad bestrijden, dat is regeringsbeleid. Ik stond daar trouwens achter. Dat geldt niet voor 2012–2013, maar dit was vanaf 2015. Dan moet je het ook in de context zien. In die tijd was IS er. Eigenlijk hebben de meesten die Nederland heeft gesteund, tegen IS en tegen Al Qaida gevochten, en dat was ook in ons belang. Dat is niet echt een tegenstrijdigheid. In dat latere tijdvak was ik daar ook voor.

Ik heb eigenlijk niet begrepen welke mediabeweringen u bedoelde over die groepen; het spijt me.

Mevrouw Kuiken (PvdA):

Trouw en Nieuwsuur halen een aantal groeperingen aan en voeren ze ook op, in de zin van welke steun zij hebben gekregen en wat zij daarmee hebben gedaan. Mijn vraag was of u zich daarin herkent, vanuit uw tijd.

De heer Van Dam:

Met die aantallen en dergelijke? Dat ken ik. Diversen hebben gezegd dat zij mij kennen en dat ik hun vriend ben. Daarna ben ik ook geportretteerd als een terroristenvriend en dergelijke, door partijen die menen dat dat terroristische organisaties zijn, wat naar mijn idee niet het geval is. Maar ik ken die groepen en het zou gek zijn als ik ze niet kende. Ik ken nog veel meer groepen. Ik wil hier gebruik van maken om het volgende te zeggen. Er was op een gegeven moment ook kritiek op dat ik contact had gehad met Jabhat al-Shamiya; dat is een van de groepen die steeds weer voorkomt. Dat was in het kader van de Track II-bijeenkomsten. Er is toen gezegd dat ik ze wel degelijk had ontmoet, maar dat was in een grote zaal met 40 of 50 mensen. Daar was ook niks mis mee, al was het wel Chatham House Rules, maar ik ontken dat niet. In verband met NLA heb ik geen contacten met ze gehad.

Mevrouw Kuiken (PvdA):

Mijn vraag was: herkent u zich in alle beweringen die de groepen nu doen, via onder andere Trouw en Nieuwsuur, over de steun die zij hebben gehad en wat zij daarmee hebben gedaan?

De heer **Van Dam**:

Wat ik niet herken, maar dan kom ik weer bij het tijdsbestek dat ik daar zat, is die pick-ups en dergelijke. Die films die werden getoond, geven een soort beeld zoals we kennen van IS. Ik geloof dat Nieuwsuur dat ook zelf heeft gezegd. Het was niet duidelijk of dat die auto's waren, maar het waren beelden van hele rijen auto's zoals we die van IS kennen, dus daar herken ik mij helemaal niet in.

De heer **Van Rooijen** (50PLUS):

Voorzitter. Ik had aan beiden de vraag waarom Nederland als relatief klein land als enige daaraan meedeed. Ik heb van beiden daar nog geen antwoord op.

De heer **Van Dam**:

Nee, ik was ook nog niet klaar.

De heer **Baudet** (FvD):

Ik wil ook nog wel een vervolgvraag stellen, als dat ineens mag, mevrouw de voorzitter.

De **voorzitter**:

Nee, dit zijn geen vervolgvragen. Er is even een misverstand of de vraag wel werd meegenomen.

De heer **Van Dam**:

Ik was daar nog niet aan toegekomen. Ik weet nog wel dat onze toenmalige Minister van Landbouw Brinkhorst zei: wir sind ein grosses Land auf einem kleinen Territorium; we zijn een groot land maar op een klein grondgebied. We zijn trouwens niet het enige land dat non-lethal aid gaf. Dat staat ook in de antwoorden op de Kamervragen: de Verenigde Staten, Canada, Engeland, Duitsland, Denemarken, ook niet zo'n groot land.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Nee, meneer Van Rooijen, we gaan niet een gesprek voeren tussen u en meneer Van Dam, buiten de microfoon om. Meneer Van Dam maakt even zijn antwoord af en dan moeten we besluiten. Het spijt me zeer.

De heer **Van Dam**:

Ik denk dat dat was omdat wij dus eigenlijk geen klein land zijn.

De **voorzitter**:

Ik dank u wel. Ik dank onze beide gasten van harte voor hun komst hiernaartoe, op zo korte termijn. Ik denk dat we nog heel lang met u hadden kunnen doorpraten, maar dat is nou eenmaal niet mogelijk op dit moment. Hartelijk dank, nogmaals. Wij doen er ons voordeel mee.

De vergadering wordt van 15.22 uur tot 15.27 uur geschorst.

Blok II

Gesprek met:

- Harald Doornbos, journalist
- Thomas van Linge, onderzoeker burgeroorlog Syrië

De **voorzitter**:

Ik heet voor dit tweede deel van harte welkom de heren Harald Doornbos, journalist, en Thomas van Linge, onderzoeker van de burgeroorlog in Syrië. Ik wil u beiden hartelijk danken voor het insturen van uw inbreng,

zodat de leden die hebben kunnen lezen. Dat betekent ook dat ik u vraag om daar rekening mee te houden in uw inleiding die u zo meteen kunt geven. Uw woorden zijn al gelezen. Misschien kunt u de belangrijkste punten die u wilt maken hier nog een keer benadrukken. Ik kijk ook naar de Kamerleden. Ik denk dat we moeten proberen om zo meteen opnieuw per groepje van drie de vragen te stellen. Ik stel wel voor dat u per persoon één korte vraag stelt, zonder uitvoerige inleiding.

De heer **Baudet** (FvD):

Opnieuw doe ik het ordevoorstel om ons allemaal één minuut ondervragingstijd te geven. Dat is veel interessanter en levert veel meer op.

De **voorzitter**:

Meneer Baudet, ik heb gezegd dat we dit een keer in procedurevergadering bespreken. Dit is niet het moment om procedures te veranderen.

De heer **Baudet** (FvD):

Kunnen we daar niet nu over stemmen?

De **voorzitter**:

Dit lijkt mij niet het moment.

De heer **Baudet** (FvD):

Wie wil net als ik iedereen dezelfde tijd geven om een-op-een vragen te stellen?

De **voorzitter**:

Goed. We gaan het zo doen zoals we het gewend zijn. We hebben het hier later over. U bent van harte welkom om dat in te brengen in de procedurevergadering.

De heer **Baudet** (FvD):

Dat heb ik al gedaan.

De **voorzitter**:

Nee, dat hebt u niet gedaan. Maar het geeft niet.

Als u zover bent, heren, geef ik als eerste het woord aan Harald Doornbos.

De heer **Doornbos**:

Wat ik eigenlijk heb gedaan, is kort iets op papier zetten. Dat is natuurlijk weer niet kort of niet kort genoeg geworden. Als ik daar in sneltreinvaart doorheen ga, kunnen we daarna een soort van Q&A doen. Dan kunt u de vragen aan mij stellen. Mijn punt is met name dat ik veel in Syrië ben geweest. Ik heb het ook vanuit buiten Syrië bekeken, ook het Nederlandse programma en de oppositiegebieden en dergelijke. Ik ben een van de weinigen – er zijn niet al te veel mensen Syrië in geweest tot 2014 – die daar met eigen ogen heeft gezien wat er gebeurt aan de Syrische kant, aan de oppositiekant. Ik zou dat graag met u willen delen. Het wordt dus een beetje een contextueel verhaal, zodat u een idee krijgt in wat voor sfeer die hulp aan die rebellen plaatsvond. Laat me dit in een sneltreinvaart aan u voorlezen. Dan krijgt u een beetje een idee. Daarna kunt u mij allemaal vragen stellen.

Ik begin als volgt. Het conflict in Syrië duurt al sinds maart 2011, nu dus al zo'n zevenenhalf jaar. Vanaf het begin heb ik als journalist werkzaam voor verscheidene nationale en internationale media gepoogd om daarbij aanwezig te zijn en er verslag van te doen. De eerste maanden van het conflict bestond het met name uit antiregeringsdemonstraties in Syrië zelf. Het was voor mij onmogelijk om daarbij te zijn omdat ik simpelweg geen Syrisch visum had. De eerste keer dat ik Syrië bezocht, was in juni 2011, dus drie maanden nadat de opstand begon. Syrische oppositie-

groepen slaagden er toen in om een klein stukje «bevrijd gebied» te creëren in de provincie Idlib, die direct grenst aan Turkije. In dit kleine strookje gebied waren de Syrische autoriteiten min of meer weggevaagd. Met behulp van oppositieactivisten kon je eigenlijk via bergpaadjes zo dat «bevrijde gebied» in lopen, vanuit Turkije dus. In deze periode was het voor buitenlandse journalisten zoals ik heel eenvoudig om met de Syrische opstandelingen op te trekken. Er was weinig te merken van religieuze extremisten. Mensen hadden het over democratie, vrijheid, einde van de dictatuur en dergelijke. Iedereen was heel positief. Het gevaar voor mij als journalist was op dat moment eigenlijk het traditionele oorlogsgeweld: de bommen, de granaten, het geschiet, de luchtaanvallen. Het gevaar kwam niet van extremisten op de grond, zoals kidnapping, geweld tegen journalisten en eventueel onthoofding.

De opstand in Syrië kreeg steeds meer momentum. In 2012 – we zijn dan in het tweede jaar van de opstand – was het «bevrijd gebied» inmiddels dermate groot dat hele delen van Noord-Syrië onder rebellencontrole waren. Vele malen bezocht ik ook het oppositiegebied in Noord-Syrië, waaronder Aleppo, Minnigh Airport, Idlib en Aleppo countryside. Dit vond ook inderdaad steeds plaats vanuit Turkije. In 2012 begon ikzelf, net als collega's op de grond, in Noord-Syrië toch langzaam maar zeker een soort van verandering waar te nemen. Bijna niemand sprak nog over democratie en vrijheid, maar over de strijd tussen soennieten en sjia/alawieten en over de strijd tegen de ongelovigen, tegen de christenen, tegen de druzen en tegen de Koerden eventueel. Dit begon aan de kant van de oppositie. Tenminste, waar ik zat leek het er steeds meer op dat het een sektarisch conflict werd met een heel duidelijk religieus tintje. Dat was ook de periode dat het Westen, met name de VS, begon met het steunen van rebellen met wapens en geld. Dat was ook de periode dat je eigenlijk zag dat er duizenden, uiteindelijk tienduizenden buitenlandse jihadisten naar Syrië kwamen. Voor een journalist in rebellegebied in Noord-Syrië waren in 2012 de grootste risico's nog altijd de traditionele bommen en granaten en de luchtaanvallen, maar je voelde de opkomst van radicalisme. Je kwam steeds meer buitenlandse strijders tegen. De eerste journalisten werden gekidnapt, onder anderen de inmiddels overleden Jeroen Oerlemans. Hij werd in 2012 gekidnapt.

In augustus 2012 – dat is echt in het begin van de Syrische opstand – bezocht ik het dorpje Jarjanaz, nabij Ma'arrat al-Numan in Idlib. Toen al, in augustus 2012, zaten er in ons konvooi waarmee we naar die stad toe reden Libische jihadisten bij ons in de auto's. Liwaa al-Umma, de groep die Jarjanaz deels in handen had, werd gesteund door een islamitische groep uit Koeweit.

In 2013 – we zijn nu in het derde jaar – zette die radicalisering zich in sneltreinvaart voort. Duizenden, uiteindelijk tienduizenden buitenlandse extremisten, bereikten Noord-Syrië via Turkije. Niemand werd een strobreed in de weg gelegd. Overal in Zuid-Turkije op straat, in Hatay, in Reyhanli, in Kilis zag je de buitenlandse strijders. Je kwam de jihadisten tegen op binnenlandse vluchten van Istanbul naar Hatay of Gaziantep. Op de luchthavens stonden collega-jihadisten hen op te wachten, waarna ze de grens over wipten en verdwenen in Syrië. In bijvoorbeeld Reyhanli en Kilis, stadjes in Zuid-Turkije, zaten de hotels vol met buitenlandse strijders, bijvoorbeeld Hotel Istanbul en Paris Hotel in Kilis. Het was soms zelfs lastig voor de journalisten om een kamer te krijgen.

In april 2013 – dit was nog steeds het derde jaar van de revolutie – bezocht ik nog Latakia countryside. Daar zaten aan de Syrische kant van de grens met Turkije onder anderen allemaal Tsjetsjeense en Syrische jihadisten die ons, buitenlandse bezoekers, dreigden met onthoofding. Overal waren er checkpoints van Al Qaida. Onze begeleiders waren slechts lichtbewapend en iedereen vreesde dat we gekidnapt zouden worden. Overal in dat gebied zaten Iraakse jihadisten, maar er waren ook Tsjetsjenen, Libiërs, Nederlanders, Duitsers en Britse jihadisten. Het was zeer zenuwslopend

voor ons als journalisten om door dit gebied te trekken. Tijdens onze tocht door Syrië was je op dat moment eigenlijk niet meer bang voor de traditionele gevaren die bij oorlogsjournalistiek horen, zoals schietpartijen, frontlinies of bombardementen. Op dat moment waren we eigenlijk alleen maar bang voor extremisten, bang om gekidnapt te worden, bang om te verdwijnen of om onthoofd te worden.

Kort daarop, in juli 2013, bezocht ik opnieuw de provincie Idlib. Jabhat al-Nusra – dat is Al Qaida – had toen op 500 meter van de grens met Turkije een checkpoint nabij het dorp Atme. Vanwege een misverstand reed ik samen met de collega's door deze wegblokkade van Al Qaida. Gelukkig werd ons voertuig niet gecontroleerd bij het checkpoint, maar dit was een dermate angstaanjagende en letterlijk traumatische ervaring dat ik toen besloot om niet meer zonder gewapende bescherming Noord-Syrië in te gaan.

Er zijn nog een aantal andere verhalen, maar die skip ik even. Die kunt u zelf lezen.

Al met al was het in de zomer van 2013 simpelweg veel te gevaarlijk geworden voor journalisten om ter plekke Noord-Syrië in te gaan. Zelfs direct aan de Turkse zijde van de grens was het risicovol. Overal in Noord-Syrië waren extremisten de baas, voornamelijk opgedeeld in buitenlandse jihadisten, geradicaliseerde Syriërs en criminelen, maffia. Gematigde groepen of gematigde personen begonnen het gebied te verlaten – zij hadden er ook allemaal geen zin meer in – en vertrokken richting Turkije. Later reisden velen als vluchtelingen door naar bijvoorbeeld Duitsland.

In 2014, het vierde jaar van de revolutie, ben ik nog één keer rebellengebied in gegaan in Noord-Syrië, onder begeleiding van 25 bewapende rebellen van de Jamal Maaroufgroep: Jabhat Thuwar Suriya. Ik zat zelf in die jeeps. We hadden luchtafweergeschut bij ons. Zo konden we in ieder geval zonder al te grote problemen door al die checkpoints van Al Qaida heen rijden. Iedere keer raakte ik weer toch in paniek. De rebellen vroegen wel aan mij om gemaskerd die hele trip te doen, ondanks het feit dat er dus 25 bewapende mannen in 8 voertuigen om mij heen zaten en we luchtafweergeschut hadden. Ze waren toch bang dat Al Qaida erachter zou komen dat er een westerling, een buitenlander in zat, en dat ik alsnog gekidnapt zou worden.

De commandant van die groep, Jamal Maarouf, vertelde vol bravoure dat hij sterk was, dat de gematigde rebellen aan de winnende hand waren en dat de extremisten niets voorstelden. Hm, niet echt. Want een paar maanden na ons bezoek werd deze groep, waarmee we meegingen, onder de voet gelopen door Nusra, dus door Al Qaida. Letterlijk binnen één dag werd de groep ontwapend. Nusra nam alle wapens en voertuigen in beslag. Alle gematigde strijders vluchtten naar Turkije of sloten zich aan bij de winnaar, in dit geval Al Qaida, Nusra. Zo werkt dat nou eenmaal op de grond in een oorlog. We hebben toen nog geslapen in een grot bij die commandant. Die grot is inmiddels ingenomen door Al Qaida en wordt op dit moment gebruikt als een gevangenis.

Voor de rest kan ik melden dat ik nooit een bezoek heb gebracht aan gebied dat onder controle staat van de Syrische regering. Dit omdat het lastig is voor een buitenlandse journalist om een visum te bemachtigen. Nadat het na midden 2013 nogal lastig werd, gewoon supergevaarlijk, om naar rebellengebied te gaan in Noord-Syrië, heb ik verscheidene bezoeken gebracht aan een gebied dat in handen is van de linkse Koerdische YPG. Onder andere in de Koerdische gebieden Ras al-Ayn, Afrin, Raqqa, Manbij en Kobani, waar ik de laatste keer in 2018 was, was je in tegenstelling tot rebellengebied wel min of meer veilig. Ik heb me daar nooit bedreigd gevoeld. Ook bestond hier niet de kans om gekidnapt te worden. Hier beperkten de gevaren zich opnieuw, zoals die bij oorlogsjournalistiek horen, tot bombardementen, schietpartijen en frontlinies, maar er was geen gekidnap.

Tot slot. Na jarenlange ervaring in het veld in Noord-Syrië en Zuid-Turkije was het volstrekt duidelijk voor mensen op de grond – voor mij en voor al mijn collega's die daar daadwerkelijk naartoe gingen – dat Noord-Syrië vanaf midden 2013 zo goed als volledig in handen was van extreem conservatieve, extreemrechtse en extreem gewelddadige jihadistische groepen: voornamelijk Nusra en ISIS. De FSA-groepen, de Free Syrian Armygroepen, of de pro-Turkse outfits speelden overduidelijk de tweede viool of, vaker nog, helemaal geen viool. In grote delen van Idlib bijvoorbeeld zijn deze groepen ronduit overvleugeld door Nusra, dat nu «HTS» heet. In 2017 heb ik nog eens een documentaire gemaakt en heb ik drie mensen – ik kon er namelijk zelf niet meer naartoe – naar Idlib gestuurd om te achterhalen hoe de situatie op de grond was. Die kwamen terug met het volgende verhaal. Op de 3 hoofdwegen door Idlib zijn er 38 checkpoints: 21 in handen van Nusra, dus Al Qaida, 6 in handen van bondgenoten van Nusra, 10 in handen van Ahrar al-Sham, ook een extremistische groepering, en 2 in handen van het Free Syrian Army.

De voorzitter:

Ik zou u willen vragen om af te ronden.

De heer Doornbos:

Ik rond echt heel snel af.

Er bestond na 2013 geen enkele hoop dat gematigde groepen die voldeden aan de drie Nederlandse criteria – uitsluiten van operationele samenwerking met extremisten, de naleving van humanitair oorlogsrecht en het nastreven van een «inclusief Syrië», wat dat ook mag betekenen – enige kans van slagen hadden om een rol van betekenis te spelen in Syrië. Sterker nog, de situatie is sinds midden 2013 alleen maar verslechterd. Groepen die in de Syrische context «gematigd» worden genoemd, hebben sinds 2013 sterk aan terrein verloren. Vanwege de dominantie van extremistische groepen zoals Nusra was het onmogelijk voor die gematigde clubs om Nusra gewoon te negeren en niet met hen samen te werken. Zo klaagden al mijn bronnen in Syrië al jarenlang over het feit dat zij elke keer als zij westerse hulp kregen – vrachtwagens, trucks, wapens – 25% belasting moesten betalen aan Nusra als zij langs een checkpoint van Al Qaida wilden komen. Goed. Laat me nog...

De voorzitter:

Meneer Doornbos.

De heer Doornbos:

Ik snap helemaal uw punt.

De voorzitter:

De laatste zin.

De heer Doornbos:

Goed. De rol van de door Turkije gesteunde Syrische groepen als Sultan Murad ligt enigszins anders, want deze groepen waren simpelweg het verlengstuk en de uitvoerders in Syrië van de Syriëpolitiek van Turkije. Ook hier zijn de drie criteria die ik net noemde ver te zoeken. Goed, dan skip ik dit toch nog eventjes.

De voorzitter:

Ik stel voor dat u het hier even bij laat en dat u zo meteen als de vragen aan de orde komen, mee kunt nemen wat u nu niet kwijt kon.

De heer Doornbos:

Dat is goed.

De voorzitter:

Dan geef ik graag het woord aan Thomas van Linge, onderzoeker van de gewapende Syrische oppositie.

De heer Van Linge:

Dank u wel, mevrouw de voorzitter. Ik zal mezelf even kort introduceren, want ik snap dat sommigen misschien denken «wie heeft deze stagiair hier binnengelaten?». Mijn naam is Thomas van Linge. Ik doe al jaren onderzoek naar de oorlog in Syrië, met name online op Twitter. Ik werd een paar jaar geleden bekend met de kaarten die we maakten van de algehele situatie. Daarnaast heb ik ook uitgebreid onderzoek gedaan naar de verschillende rebellengroepen in het land en de dynamiek tussen de allianties waar ze in zaten. Daarom zit ik dus hier.

Eerst ga ik kort even iets behandelen over het discours dat ik ga volgen. Ik ga even iets afwijken van het gebruikelijke discours over de rebellen-groepen in Syrië. Ik zal hier niet spreken over «gematigd». Ik vind dat een beetje een problematische term omdat er nooit echt consensus is geweest over wat we verstaan onder «gematigd». Als ik «gematigd» zeg, kan ik iets heel anders bedoelen dan wat jullie eronder zouden kunnen verstaan. Ik zal daarom spreken over «extremistische groeperingen» en «nationalistische groeperingen». Met «nationalistisch» bedoel ik groeperingen die de eenheid van de Syrische staat willen behouden. Er is heel veel variatie in hoe ze dat in willen kleuren, seculier of islamistisch. Dat laat ik ook daarbij achterwege.

Het eerste deel zal ik het even hebben over de ideologie van bepaalde rebellengroepen in kwestie en of die daadwerkelijk jihadistisch zijn of meer nationalistisch. Daarnaast zal ik het hebben over de misstanden die zij hebben begaan.

Om te beginnen de ideologie. Er was heel veel nieuws te zien en er waren grote krantenkoppen dat Nederland steun zou hebben verleend aan een terreurbeweging en aan jihadisten. Het label «terreurbeweging» verwees naar een van de groeperingen, Jabhat al-Shamiya. Daarbij werd gerefereerd aan een label dat het OM erop had geplakt. Het letterlijke label luidt: criminele organisatie met een terroristisch oogmerk. Dat kan op zich geïnterpreteerd worden als terreurbeweging. Ik weet niet of dat ook de letterlijke term is. In het profiel had het OM geschreven over Jabhat al-Shamiya dat de groepering een kalifaat zou nastreven en onderdeel zou zijn van het extremistische Ahrar al-Sham. Het kalifaat nastreven is iets wat ik en ook een boel andere experts, onder wie Aron Lund, Aymenn Al-Tamimi, Charles Lister, die u later zal spreken, en de voormalige Amerikaanse ambassadeur in Syrië Robert Ford, betwisten. De groepering heeft nooit dat soort uitingen gedaan over het kalifaat en het emiraat. Ze hebben nooit met zwarte vlaggen gezwaaid, maar altijd met de nationalistische vlag van de Syrische revolutie of, zoals je hem ook kunt noemen, de onafhankelijkheidsvlag van Syrië na de Tweede Wereldoorlog. Daarnaast staat in het profiel dat Jabhat al-Shamiya onderdeel is van Ahrar al-Sham. Waar ze het vandaan hebben gehaald, vind ik een groot mysterie. Want Ahrar al-Sham en Jabhat al-Shamiya, of de voorloper ervan, een groepering met de naam Tawhid Brigade, heeft wel in een alliantie gezeten die het Islamitisch Front heet, maar de een is nooit een tak geweest van de ander. Het is naar mijn mening een beetje hetzelfde als veronderstellen dat de PvdA een onderdeel zou zijn van de VVD omdat ze in eenzelfde soort kabinet hebben gezeten.

De voorzitter:

Dit noemen we hier uitlokking, maar gaat u vooral verder.

De heer **Van Linge**:

Het is al gezegd, maar ik zeg het nog maar even. Jabhat al-Shamiya staat niet op de terreurlijst van de EU, de VN, de VS. Dat wijst erop dat het label «terroristisch» voor die groepering niet overal gedeeld wordt.

Daarnaast wil ik ook nog even wat stellen over de samenwerking met extremisten. Die is er wel degelijk geweest. Zeker als je kijkt in de stad Aleppo. Daar hebben groeperingen als Jabhat al-Shamiya samengewerkt met Al-Nusra en andere groeperingen, maar ik zou aan de hand daarvan niet veronderstellen dat dit is gebeurd vanuit een gedeelde ideologie, maar eerder vanuit de militaire noodzaak om het regime van Assad af te houden, dat toch heel lang heeft geprobeerd de stad te veroveren. Daar is het uiteindelijk in geslaagd. Uiteindelijk is er ook in Aleppo een coalitie gevormd: Fatah Halab. Daarin zaten enkele groeperingen, waaronder Jabhat al-Shamiya, maar ook Sultan Murad en Divisie 13, die de stad Aleppo zouden moeten beschermen tegen het Assadregime. Daarin zaten 25 groeperingen. Al-Nusra zat er niet bij. Een van de groeperingen die er wel bij zat, was Ahrar al-Sham. Omdat er één extremistische groepering in zou zitten, kwam ook gelijk de beschrijving kijken dat Fatah Halab een extremistische koepel zou zijn. Je kan het ook omdraaien: waarom zou een extremistische groepering in een coalitie met alleen maar gematigde rebellengroeperingen zitten? Ik vel geen oordeel over wat voor ideologieën de coalities zelf hebben gehad. Ik zeg alleen dat je het vanuit een militair oogpunt moet zien en niet vanuit een politiek-ideologisch oogpunt. Daarnaast is Jabhat al-Shamiya samen met andere groeperingen die actief zijn aan de Turkse grens, wel degelijk actief geweest tegen IS. Zo hebben ze IS verslagen in de dorpen Marea, Jarablus, Al-Bab en Akhtarín. Jarablus was een heel belangrijk oversteekpunt voor IS-strijders om vanuit Syrië Turkije in te komen en vanuit daar dus door te kunnen reizen naar Europa. Die rebellen hebben daarmee dus in feite die toevoerweg wel afgesneden. Verder in dat opzicht heb ik het wel over het handelen gehad.

Echter, en dit is ook heel belangrijk, de groeperingen hebben wel degelijk oorlogsmisdaden gepleegd. Ik zal hier even twee groeperingen bespreken, Jabhat al-Shamiya en Sultan Murad. Van Jabhat al-Shamiya zijn in het bekende Amnestyrapport van juni 2016, waar u later ook uitgebreid over zal spreken, de martelpraktijken uitgestippeld. Er wordt gesproken over ontvoeringen, mensen die geslagen worden. Er wordt losgeld gevraagd aan families. Daarnaast heeft een van de takken van Jabhat al-Shamiya, de Noordelijke Stormbrigade, die ook wordt genoemd als door Nederland gesteunde groepering, een grenspost in handen gehad, de Bab al-Salamgrenspost bij Azaz. Daar hebben ze heel veel aan smokkel gedaan, om zo in zekere zin toch hun eigen zakken te vullen. Daarnaast heeft Jabhat al-Shamiya zich schuldig gemaakt aan afpersing, ontvoering, corruptie en ook aan plunderingen, zeker in de stad Aleppo maar ook in omliggende dorpen.

Daarna kom ik bij de groep Sultan Murad. Belangrijk om te melden is trouwens dat Jabhat al-Shamiya overwegend Arabisch is. Sultan Murad is overwegend Turkmeens. Dat zijn etnisch twee heel verschillende groeperingen. Sultan Murad is ook zeker nationalistisch in dat opzicht. Ze dragen een heel erg Turkmeensnationalistische ideologie uit. Je zou het eigenlijk wel kunnen vergelijken met de ideologie van de Grijsz Wolven in Turkije zelf. Sultan Murad heeft in zijn oorlogsvoering heel veel gebruikgemaakt van mortieren die de naam «hell canons» dragen. Ik weet niet of u er bekend mee bent, maar het lijkt op die grote gasflessen waarmee je gaat kamperen. Die schieten ze dan af in burgerwijken, bijvoorbeeld in Aleppo. Daarmee hebben ze zeker burgerslachtoffers gemaakt. Een van de meest beruchte gevallen daarvan is het rebellenoffensief in de wijk Sheikh Maqsoud in Aleppo. Deze wijk was in handen van de Koerdische YPG, dus niet in handen van het Assadregime. Het was een neutrale wijk en toch besloten meerdere rebellengroepen, waaronder Sultan Murad en Jabhat

al-Shamiya, daar de aanval op te openen. Er zijn veel burgerdoden bij gevallen, waaronder kinderen. Ook belangrijk is dat later, in het voorjaar van dit jaar, allebei de groepen hebben meegedaan in het offensief tegen de enclave Afrin. Afrin was in handen van zowel de Koerdische YPG als aan de Koerden gelieerde Arabische rebellengroepen. Ik zal de namen achterwege laten, maar dat zijn groepen die zichzelf identificeerden als onderdeel van het Vrije Syrische Leger maar wel aan de kant van de Koerden vochten tegen Turkije. Bij dit offensief hebben de rebellen uiteindelijk Afrin overgenomen. Dat is gepaard gegaan met veel plunderingen. Duizenden mensen zijn uit hun huizen verjaagd. De regio wordt nu in zekere zin etnisch gezuiverd. Syrische vluchtelingen uit andere delen van Syrië, bijvoorbeeld uit Oostelijk-Ghouta of Dara'a, worden nu in die regio's neergezet, waardoor Koerdische burgers die naar huis terug willen keren opeens een ander Syrisch gezin in hun huis vinden.

De voorzitter:

Meneer Van Linge, mag ik u ook vragen om tot een afronding te komen?

De heer Van Linge:

Ja, ik ben bijna klaar.

De voorzitter:

Ik snap dat u nog heel veel...

De heer Van Linge:

Nog twee zinnetje.

De voorzitter:

Nog twee zinnetje? Kijk! Gaat uw gang.

De heer Van Linge:

Ook in Afrin, een regio die eerst heel stabiel was maar nu geregeerd wordt door deze rebellengroepen, zijn executies, ontvoeringen en onderdrukking van de Koerdische identiteit heel erg wijdverspreid. Daarnaast is er nog een hele belangrijke component: met name deze twee rebellengroepen, Jabhat al-Shamiya en Sultan Murad, vliegen elkaar ook constant in de haren omdat ze een soort dominantie van de eigen etniciteit willen, dus van de Arabieren of van de Turkmene, in het gebied dat ze in handen hebben. Dat is iets van 4.500 km². Ze proberen dat over te nemen.

De voorzitter:

Hartelijk dank. Ik wil wat de Kamerleden betreft nu aan de andere kant beginnen. Ik stel dus voor dat de heer Van Rooijen, mevrouw Kuiken en de heer Kuzu in de eerste ronde hun vraag stellen. U kunt twee vragen stellen; het mag ook bij één blijven.

De heer Van Rooijen (50PLUS):

Dank, voorzitter. Twee vragen aan de heer Doornbos. Is er ooit door vertegenwoordigers van het Ministerie van Buitenlandse Zaken gevraagd naar uw ervaringen dan wel uw visie op de ontwikkelingen in Syrië? En de tweede: bent u bij uw contacten met partijen in Syrië ook in contact gekomen met mensen of groeperingen die daadwerkelijk begunstigen waren van het NLA-programma van Nederland of van andere landen die dergelijke programma's uitvoerden?

De voorzitter:

We gaan eerst even de vragen inventariseren. Misschien is het goed om het even bij te houden. Ik doe het ook, dus als u ze mist, herhaal ik ze nog een keer. Mevrouw Kuiken.

Mevrouw **Kuiken** (PvdA):

Voorzitter, heel hartelijk dank. Ik beperk me even tot een vraag aan de heer Van Linge. Ik ben zeer onder de indruk van zijn al jarenlange onderzoek. U schetst heel duidelijk wat volgens u de aard van die verschillende groepen zou zijn. Is de constatering ook terecht dat de aard van de groepen en de wijze waarop ze zich manifesteerden in de loop der jaren heel erg is veranderd? Kunt u daar nog even heel specifiek op ingaan in relatie tot wel of niet steun verlenen vanuit Nederland aan de twee specifieke groepen die u heeft benoemd?

De voorzitter:

Dank u wel. De heer Kuzu.

De heer **Kuzu** (DENK):

Voorzitter, dank u wel. Ik zou het ook iets breder willen trekken. We kennen natuurlijk de situatie met de steun vanuit Nederland vanuit het NLA-programma. Een specifiekere vraag richting de heer Doornbos: was het in 2012, en eigenlijk medio 2013, vanuit Nederlands perspectief volgens u gerechtvaardigd om deze steun te verlenen? De heer Van Linge zou ik willen vragen – ik wil overigens opmerken dat ik zeer zeker onder de indruk ben van al hetgeen hij tot nu toe heeft gedaan op deze leeftijd; knap, bijzonder – of er volgens zijn onderzoek rechtvaardigingsgrond bestaat om die steun te leveren aan deze verschillende groeperingen.

De voorzitter:

Hartelijk dank. Dan de heer Doornbos. Als eerste de vraag van de heer Van Rooijen. U hebt ze nog meegekregen?

De heer **Doornbos:**

Min of meer, ja.

De voorzitter:

Bent u ooit geraadpleegd door Buitenlandse Zaken en bent u in contact geweest met groepen die NLA-steun hebben ontvangen?

De heer **Doornbos:**

Op de eerste vraag: nee. De tweede vraag: het probleem is een beetje dat het in 2015, toen het Nederlandse programma begon, al dermate gevaarlijk was dat we er eigenlijk al een halfjaar of een jaar niet meer kwamen. Het was ook dermate geradicaliseerd dat wij in 2011, 2012, 2013 nog Syrië in konden – dat heb ik net in dat verhaal ook een beetje proberen te schetsen – en steeds meer het idee kregen dat er, hoe langer het duurde, steeds meer Syriëgangers kwamen, die met een zeer radicale agenda naar Noord-Syrië. Het werd dus steeds gevaarlijker voor ons. Daarom vind ik het erg moeilijk te begrijpen. Ik snap misschien nog bijna dat je in 2011 of 2012, en dan ga ik misschien nu even over naar de vraag van meneer Kuzu, hulp wilde geven, want toen was er inderdaad een gematigde oppositie. Er waren gematigdere groepen. Toen was het allemaal nog niet zo extremistisch. Maar in 2015? Er bestond werkelijk geen enkele mogelijkheid dat in 2015 de gematigde groepen nog naar boven zouden drijven en die revolutie of opstand toch nog zouden redden, zelfs niet als we ze veel meer hadden gegeven. Zelfs niet als je ze miljarden had gegeven, wat trouwens in 2012, 2013, 2014 door de Amerikanen is gedaan. Dat vind ik ook het verbazingwekkende toen ik het verhaal van Nieuwsuur en Trouw hoorde: het tijdstip waarop daarmee

begonnen is. In 2015 was het allemaal al zo duidelijk waar het naartoe ging. Er waren drie Nederlandse punten: het niet steunen van extremistische groepen, je houden aan het oorlogsrecht en dat je een inclusief Syrië wilde. Het is gewoon bijna pijnlijk. In 2013 kon je daar eigenlijk al met mensen niet meer over praten. Dat staat zo ver weg. Die realiteit van op de grond staat zo ver weg van mensen achter een laptopje in Den Haag of in Istanbul die met dat hele onderwerp bezig zijn. Dat was gewoon helemaal anders.

De voorzitter:

Dank u wel. Daarmee hebt u inderdaad ook de vraag van de heer Kuzu beantwoord. Dan ga ik naar Thomas van Linge.

De heer Van Linge:

Als ik me goed herinner, was om te beginnen de vraag of ik een zekere verandering zag in de aard van de groeperingen. Dat is ten eerste heel erg in golven gegaan. Ik zag bijvoorbeeld dat van 2012 tot 2013 groeperingen steeds extremistischer werden. Alleen ontstond er toen internationaal steeds meer de roep om tegen Jabhat al-Nusra en tegen IS tegen te strijden. Toen zijn er ook een boel groeperingen geweest die daar kansen zagen en zich weer steeds gematigder gingen opstellen. Daarnaast zijn er groeperingen geweest die over de jaren heen juist veel gematigder zijn geworden. Ik weet overigens niet of «gematigder» wel het juiste woord is. Ze zijn nationalistischer geworden. Die zijn, zo gezegd, aantrekkelijker geworden om te steunen, terwijl andere groepen juist meer extremistisch zijn geworden, om daar hun steun te halen.

Als ik het een beetje mag generaliseren, zou ik toch zelf willen concluderen dat het bij alle groepen toch wel een soort van opportunisme is geweest. Elke groep heeft gewoon gedacht: ik kijk waar ik het meeste kan halen, en dan pas ik me in dat opzicht aan. Daarmee zou ik ook willen zeggen dat niet elke Syrische rebel ook een politicus is met een visie voor het land. Ik denk dat de meesten, zeker na zeven jaar oorlog, gewoon jongens zijn die nauwelijks zijn opgeleid, die een groot deel van hun leven hebben gevochten en eigenlijk alleen dat leven kennen. Als je een rebel vraagt wat hij voor beeld heeft voor de Syrische staat, dan zul je vaak niet echt een heel sterk antwoord krijgen.

Om door te gaan op de vraag of ik het gerechtvaardigd vond. Ik vond zeker dat er iets moest gebeuren, gezien de burgerslachtoffers die zijn gevallen door het Assadregime. Volgens het Syrian Network of Human Rights – dat is een observatorium dat alle burgerslachtoffers bijhoudt – heeft het Assadregime samen met bondgenoot Rusland in de oorlog 200.000 burgers gedood. Dat is ongeveer 92% van alle burgerdoden in de hele oorlog, door één partij en zijn bondgenoot vanuit de lucht. En de nationalistische oppositie heeft 4.112 burgers gedood. Dat is 1,8% van alle burgerdoden in de hele Syrische oorlog. Dat is dan de nationalistische oppositie. Dus IS, Al Qaida en ook Koerdische troepen zijn daarbij buiten beschouwing gelaten.

Maar toch, we hebben wel gewoon oorlogsrecht. Daar moeten we ons ook aan houden. We kunnen wel zeggen «iedereen heeft daar vuile handen en daar moeten we ook aan meedoen» maar de Geneva Conventions zijn er wel. En die zijn er ook met een reden. Dus we moesten iets doen, dat denk ik zeker. Maar ik denk dat er toch wat ongelukkige keuzes zijn gemaakt in de selectie van wie we precies hebben gesteund. Zoals ik al zei, er waren ook rebellengroepen die ook heel seculier of nationalistisch waren, en die vochten dan bijvoorbeeld zij aan zij met de Koerdische YPG. Daar kon je helemaal geen verwijt maken dat die dan met extremisten als Al-Nusra zouden samenwerken.

Er waren dus tientallen groeperingen in Noord- en Zuid-Syrië en over het hele land die we gesteund zouden kunnen hebben, en die hadden lang

niet allemaal schone handen. Maar toch denk ik dat we wel groeperingen hadden kunnen vinden die, zeg maar, zo braaf mogelijk waren.

De voorzitter:

Hartelijk dank. Ik ga naar de heer Van Ojik.

De heer Van Ojik (GroenLinks):

Dank u wel, voorzitter. Twee heel interessante inleidingen die, als ik het goed beluister, toch een beetje haaks op elkaar staan. Als ik Doornbos goed begrijp, dan zegt hij eigenlijk: niet alleen dat hele Nederlandse programma was een farce, maar het hele idee dat je in 2015 nog zoiets had als groepen die wellicht gesteund konden worden, omdat ze gematigd waren of niet-extremistisch, is idioot. Zo vat ik zijn woorden even samen. Misschien moet hij dat nog maar een keer toelichten. Thomas van Linge zegt echter in feite: de term «gematigd» is misschien niet helemaal de juiste term, maar er was wel degelijk een heel scala aan verschillende soorten groepen die je kon indelen van extremistisch tot en met nationalistisch. Nu gebruik ik even zijn formulering. We hebben misschien verkeerde keuzes gemaakt, maar er was wel degelijk ook goede keuzes te maken. Ik wil beide inleiders vragen om eens op elkaars nogal tegenstrijdige visies te reageren.

De voorzitter:

Dat gaan we zo meteen horen. Eerst de vraag van de heer Sjoerdsma.

De heer Sjoerdsma (D66):

Dank, voorzitter. Dank aan beide sprekers. Volgens mij heeft de heer Van Linge heel duidelijk gemaakt waarom hij vandaag is uitgenodigd. Dat is gebeurd vanwege de zeer indrukwekkende kennis. Dat geldt overigens ook voor zijn collega aan de andere kant. Ik heb eigenlijk maar één vraag, die ik aan beide sprekers wil stellen. Als ik jullie zo beluister, dan hoor ik vooral een ongelooflijke hoeveelheid aan verschillende bewegingen, die niet alleen van samenstelling veranderen, dus mensen die overlopen van de ene beweging naar de andere, maar ook van alliantie, waarbij men dus van de ene koepel naar de andere overstapt. Ik zou jullie willen vragen, with the benefit of hindsight: kan je in zo'n samenstelling eigenlijk zo'n programma monitoren als Nederland heeft gedaan? Kan je dan, realistisch gezien, bijhouden wat er precies met de Nederlandse steun gebeurt, als de situatie op de grond zo fluïde is?

De voorzitter:

Dank u wel. Meneer Baudet.

De heer Baudet (FvD):

Meneer Doornbos, we zijn hier natuurlijk niet alleen voor geschiedschrijving, maar we zijn hier ook om iets te leren voor de toekomst. Wat u heel overtuigend aangeeft – daar heeft Forum voor Democratie ook vanaf het begin op gewezen – is: het wordt niets met die zogeheten gematigde groepen.

De voorzitter:

Meneer Baudet, ik vraag u opnieuw vriendelijk om een vraag te stellen. We hebben hier geen politiek debat. Dus u hoeft niet uw startpunt voortdurend aan te geven.

De heer Baudet (FvD):

In de tijd dat u deze interruptie maakt, had ik mijn vraag allang kunnen afronden.

De **voorzitter**:

Gaat uw gang.

De heer **Baudet** (FvD):

Wat is nou in uw ogen de reden dat bijna niemand in Nederland dit maar wil zien? Is het grenzeloze naïviteit? Dat is optie 1. Is het gewoon gebrek aan feitenkennis? Weten mensen in Nederland gewoon eigenlijk niet waar ze het over hebben? Of is het cynisme, zijn het de belangen om mee te kunnen spelen op het internationale toneel? Waar zit nou de ruimte om hier lering uit te trekken?

De **voorzitter**:

Heel goed. Dan hebben we drie vragenstellers gehad. Ik zou nu bij de heer Van Linge willen beginnen. Reageert u eens op wat Harald Doornbos zei over de vraag of de steun gerechtvaardigd was en op de tegenstelling die er is?

De heer **Van Linge**:

Zoals u al hebt gemerkt, is er zeker sprake van enig verschil van mening. Zoals ik zei: de ideologie van bepaalde groepen kon ook gekocht worden. Vanuit heel pragmatisch oogpunt denk ik dat door compleet onze handen daarvan af te houden, we daarmee juist de extremistische groeperingen als Jabhat al-Nusra en ISIS in de kaart zouden spelen. Door als een soort van concurrent daar te verdwijnen, zouden zij daar als enige optie overblijven. Dan zouden alle groeperingen uit noodzaak om te overleven zich maar bij Al Qaida aansluiten. Wat dus ook is gebeurd. Ik denk dat door een nationalistisch alternatief te bieden, we wel degelijk de gematigde nationalistische oppositie hebben kunnen ondersteunen. Ik ben van mening dat daar wel degelijk nog steeds nationalistische of zelfs seculiere actoren aanwezig zijn. Ik zal niet ingaan op de vraag hoe sterk ze wel niet zijn en of ze ook daadwerkelijk de extremistische componenten zouden kunnen overmeesteren. Dat valt gewoon bijna niet te zeggen. Maar dat er tegen 2015 geen gematigde nationalistische oppositie meer zou zijn, daar heb ik toch een andere mening over.

De heer **Doornbos**:

Ik heb alle vragen bij elkaar genomen.

De **voorzitter**:

U mag ook als eerste reageren op wat Thomas van Linge zegt.

De heer **Doornbos**:

Ik denk dat het allemaal wel een beetje hetzelfde antwoord is. Dat zeg ik nou niet omdat ik toevallig in Syrië ben geweest, maar ik denk dat dat wel een cruciaal verschil is. Ook reagerend op de vragen van de heer Baudet: waarom ziet niemand dit in Nederland? Omdat niemand daar ooit naartoe gaat. Omdat niemand daar ooit zit. Thomas doet fantastisch werk, absoluut. Ik lees het, ik volg het ook, hartstikke goed.

De heer **Baudet** (FvD):

Maar ik ben er ook nooit naartoe geweest, maar ik begrijp het wel. Wat is nou het verschil?

De **voorzitter**:

Meneer Baudet!

De heer **Doornbos**:

Mensen zitten heel lang achter hun laptop. Nogmaals, hartstikke goed! En niemand gaat ernaartoe. Veel andere sprekers die later vandaag ook komen, niemand is er geweest. De Nederlandse diplomaten hielden zich

dag en nacht met Syrië bezig, de ambassadeur ook, maar ze zijn nooit Syrië in gegaan. Waarom dan niet? Als je met Nederlandse diplomaten sprak, kreeg je over de gematigde rebellen in Noord-Syrië soms het idee alsof de Syrische D66 aan de macht was geraakt. Waarom ga je daar dan niet naartoe? Als het zo geweldig is, een soort halve heilstaat, waarom ga je dan niet gewoon de grens over en bezoek je die mensen? Dat heb ik wel gedaan. Ik ben journalist, ik sta overal voor open. Ik ga daar niet met een bepaalde visie naartoe. Ik zie wat er concreet op de grond gebeurt, en dat is iets heel anders dan iets abstract, van een hele verre afstand, achter je laptop bekijken. Voor diplomaten geldt dan natuurlijk: met politieke instructies.

Ik denk dat ik ook enig recht van spreken heb, omdat zo'n opstand tegen een dictatuur natuurlijk heel interessant is. Het was heel interessant om daarbij te zijn in het begin, maar het is simpelweg veranderd. Er zijn mensen – even goede vrienden – die Syrië van een afstand bekijken, op het internet zitten en er dan natuurlijk linkjes bij zoeken die hun ideologie of die hun visie bevestigen. Je kunt op het internet alles vinden om jouw visie te bevestigen. Je kan zeggen: global warming bestaat niet, global warming bestaat wel. Je gaat gewoon een uur op het internet zitten. Maar als je daar zelf rondloopt, dan zie je het. En dan zie je dus dat er een enorme verandering was, dat er in 2013 eigenlijk geen gebieden meer waren. En dan in 2015 met een programma beginnen! Ik zou zeggen: hoe haal je het in je hoofd! Maar goed, dat is dus het eeuwige probleem van een journalist die concreet op de grond zit enerzijds en het publiek, de ontvanger van die informatie. Voor hen is Syrië een abstractie. Voor mij niet. Voor mij is het inderdaad soms bijna worden geëxecuteerd of bijna worden gekidnapt. Dat is het verschil, denk ik.

De voorzitter:

Ik kijk even naar Thomas van Linge. Wil hij hier nog een weerwoord op geven?

De heer Van Linge:

Ik ben het zeker met de heer Doornbos eens dat ervaringen op de grond een recht van spreken geven. Absoluut. Ik zou het zelf alleen niet van een diplomaat verwachten om in een actief oorlogsgebied onder vatenbommen ergens een afspraak te houden.

De heer Doornbos:

Sorry, het waren niet die vatenbommen waar men op een gegeven bang voor was. Het was het gevaar om gekidnapt te worden. Het was in een oranje hesje op televisie verschijnen en dat je hoofd er dan af wordt gesneden. Daarom ging men niet naar Syrië toe, maar dan wel dat soort groepen in die gebieden steunen met tientallen miljoenen en naar de buitenwereld doen alsof die lui heel erg sterk waren, alsof er verder niks aan de hand was en alsof we daar zaken met die lui konden doen. Ik zag dat totaal niet terug op de grond. Omdat niemand daarnaartoe durfde kon Nederland ook niet controleren wat er allemaal gebeurde met dat spul dat wij leverden.

De heer Van Linge:

Ik denk dat er nu ook een beetje een soort van verband wordt getrokken tussen instabiliteit en risico's om ontvoerd te worden, dus criminaliteit, en tussen ideologie. Alsof alle groepen die streden in dat gebied allemaal extremistisch zouden zijn, omdat het gebied gevaarlijk was, omdat er ontvoeringsrisico was, wat er bijvoorbeeld ook is in Colombia of Mexico. Het klopt zeker dat Jabhat al-Nusra en de vervolgorrganisatie daarvan HTS domineerden, maar daarmee wilde ik niet zeggen dat de andere groeperingen het helemaal met die groepering eens waren. Juist door steun te verschaffen aan gematigde groeperingen konden wij hen versterken en

hen als tegenwicht opzetten tegen Jabhat al-Nusra. Anders leverden wij het hele gebied in feite aan die extremistische organisatie over.

De voorzitter:

Er is niet helemaal een antwoord gekomen op de vraag van de heer Sjoerdsma, maar wel ongeveer denk ik. Dat was de vraag of nog controleerbaar was wat de verschillende bewegingen deden met dat geld.

De heer Sjoerdsma (D66):

Ik ben daar nog steeds benieuwd naar. Deze discussie vind ik natuurlijk heel erg interessant, maar uiteindelijk wil ik het gewoon weten. Gezien de situatie op de grond, die u beiden kent: is dat een situatie die nog controleerbaar is? Kan je dan nog nagaan wat er met je geld gebeurt of is dat gewoon te ingewikkeld?

De voorzitter:

De heer Thomas van Linge als eerste.

De heer Van Linge:

Ik denk dat dat heel lastig is. Als je geld overhandigt, is het in feit gewoon weg. Dan kun je wel gaan navragen: waar heb je het aan besteed? Maar je kunt nooit in iemands ziel kijken en weten of die de waarheid spreekt. Dus ja, ik denk dat je realistisch moet zijn in wat haalbaar is qua controle en in de vraag in hoeverre je daadwerkelijk zeker kunt zijn van je zaak. Syrië is geen geval apart. Ik denk dat dat in heel veel operaties het geval zal zijn.

De voorzitter:

We gaan door met de heer Van der Staaij.

De heer Van der Staaij (SGP):

Ik heb een korte vraag voor de heer Doornbos. Hij zegt in zijn bijdrage: het kan bijna niet anders of er moeten geopolitieke redenen ten grondslag liggen aan de Nederlandse hulp aan de 22 groepen. Waar denkt hij daarbij aan?

Mevrouw Karabulut (SP):

Daarop aansluitend, als ik u hoor en uw verhaal lees, is de conclusie dan gerechtvaardigd dat de Nederlandse steun aan die zogenaamde gematigde groepen uiteindelijk heeft geresulteerd in het versterken van de Turkse politiek in Syrië met als resultaat een illegale inval in Afrin bijvoorbeeld, en het versterken van jihadisten in Idlib en Aleppo? Tegen de heer Van Linge wil ik zeggen: heel interessant. Ik heb één concrete vraag. U stond al stil bij Jabhat al-Shamiya en de Sultan Murad Brigade. Van de laatste ontkent de regering dat ze betrokken waren bij een aanval op burgers. Is uw indruk dat de eigen Nederlandse criteria geschonden zijn door steun aan deze groeperingen? Ik hoop ze, denk ik, niet te herhalen: inclusief politiek et cetera et cetera.

De voorzitter:

Dank u wel. De heer De Roon.

De heer De Roon (PVV):

Ik heb een vraag aan de heer Doornbos, naar aanleiding van de vragenlijst die wij beantwoord hebben gekregen door de regering. Vraag 189 gaat over lokale verkiezingen die werden gehouden in Oost-Ghouta. Dat was in een gebied waarvan de regering zegt dat de gewapende oppositiegroeperingen Jaysh al-Islam en Faylaq al-Rahman daar de militaire controle hadden. Toen werden daar dus verkiezingen gehouden met steun van Nederland. Dan zegt de regering: daardoor is de lokale invloed van

extremistische groeperingen verminderd. Heeft u daar een mening over? En misschien heeft de heer Van Linge daar ook een visie op.

De voorzitter:

Dank u wel. Dan kijk ik als eerste naar de heer Doornbos.

De heer Doornbos:

De vraag over geopolitiek. Dat is gissen, want daar zijn verder geen harde aanwijzingen voor. In 2011 brak die opstand net uit. Misschien waren dat idealisten. Mensen waren blij. Ik kan me voorstellen dat je dan misschien iets gaf. Of 2012, dat kan ik me ook nog voorstellen: een satelliettelefoon, een fax om activisten te helpen. Maar in 2015? We spreken over een tijd waarin ISIS al met tienduizenden mensen Syrië is binnengegaan. Al-Nusra heeft al bijna haar eigen emiraat in Idlib. Er heerst enorme chaos. De gematigde groepen zijn totaal gemarginaliseerd. Ik kan me dus niet voorstellen dat er werkelijk een reden is voor Nederland om zich met zo'n spel te bemoeien. Er was geen enkele mogelijkheid dat aan de drie Nederlandse criteria zou kunnen worden voldaan. Dan ga je je als mens, journalist, kritisch burger afvragen waarom dit in 2015 dan toch is gebeurd.

Dan kom ik kort op de geopolitieke situatie. Bij het steunen van de oppositie, zelfs als dat niet leidt tot de drie Nederlandse criteria – democratie, oorlogsrecht en al die prachtige zaken die heel mooi klinken in Den Haag of in Istanbul – speelt natuurlijk toch dat een geopolitieke agenda waarbij het verzwakken van het Assadregime, dat natuurlijk samenwerkt met Iran, dat gesteund wordt door Rusland, een doel op zich kan worden. Dat is het geopolitieke plaatje, een soort van herhaling van zetten zoals we die hebben gezien tijdens de Afghaanse jihad in de jaren tachtig. Daarbij waren de Amerikanen natuurlijk niet verliefd op de moedjahedien – «o, wij hebben zo veel gemeen». Daar was natuurlijk geen sprake van. Waarom hebben de Amerikanen destijds de moedjahedien in Afghanistan gesteund tegen de Sovjet-Unie? Om de Russen, om de Sovjet-Unie te verzwakken.

Dat is ook al eerder in de geschiedenis gebeurd. Tijdens en voor de Eerste Wereldoorlog hebben de Duitsers geprobeerd een beetje richting Turkije te gaan, vrienden met Turkije te worden in de hoop dat zij Britse koloniën in de moslimwereld van de Britten zouden kunnen afpakken door moslims en radicale groepen te steunen. Dat geopolitieke plaatje hebben we al eerder gezien. Omdat het zo onverklaarbaar is dat Nederland zich hier in 2015 plotseling mee ging bemoeien, komt dat geopolitieke plaatje naar boven.

De voorzitter:

Dat brengt ons meteen naar de vraag van mevrouw Karabulut, namelijk of hier sprake is geweest van een versterking van de Turkse politiek.

De heer Doornbos:

Goed. Ik had een kort praatje voorbereid. Dat bleek natuurlijk toch weer te lang te zijn, maar dat is een antwoord daarop. Dus ik wil dat toch even voorlezen. Het Nederlandse programma, het NLA-programma, was een farce. Het heeft op de grond niets te maken gehad met de strijd tegen ISIS of tegen Al-Nusra of met het verstevigen van elementen die voor een inclusief – whatever it means – Syrië waren. Dat is eigenlijk de les die we hiervan leren. In de praktijk heeft het Nederlandse programma voornamelijk geresulteerd in het versterken van de Turkse positie in Noord-Syrië en het versterken van jihadisten in Idlib en Aleppo, terwijl het de Koerdische YPG, een bondgenoot van de Amerikanen, en de Syrische regeringstroepen heeft verzwakt. Dit is het nettoresultaat op de grond van de Nederlandse steun.

De voorzitter:

Dank u wel. De heer De Roon had ook nog een vraag gesteld over de lokale verkiezingen in Oost-Ghouta.

De heer Doornbos:

Ik was daar niet. Ik wil als journalist ook proberen om niet alleen maar via het internet iets te downloaden, dat te bekijken en daar dan mijn eigen commentaar, mijn eigen draai aan te geven. Ik wil het zelf ook graag zien, dus ik kan daar eigenlijk niet zo goed antwoord op geven.

De voorzitter:

Dank u wel. Thomas van Linge.

De heer Van Linge:

Ik ga eerst in op de vraag van mevrouw Karabulut. Om dat te doen, ga ik ook eerst even antwoord geven – dat is niet de bedoeling, maar toch – op de vraag die eigenlijk was bedoeld voor meneer Doornbos, over de Turkse positie. Ik wil graag iets opmerken over wat er nu gebeurt in het gebied dat bekend staat als Noord-Aleppo, het platteland in het noorden. Ik zie een boel gelijkenis tussen wat daar nu gebeurt en wat er is gebeurd in Noord-Cyprus, na de Turkse inval daar in de jaren tachtig. De demografische balans in dat deel van Syrië wordt omgegooid. Turkmeense vluchtelingen uit andere delen van Syrië, bijvoorbeeld uit de bergen van Antakya, waarvandaan ze zijn verdreven door het Assadregime, strijken nu massaal neer in dat gebied. De Turkse invloed daar wordt echt zo groot dat de Turkse vlag op veel plekken meer aanwezig is dan de vlag van de Syrische rebellen. Daarmee lijkt het noorden van Aleppo een soort satellietstaat te worden van Turkije. Dat was even het antwoord op die vraag.

Dan de schending van de criteria die gesteld waren aan de rebellengroeperingen. Schending van het oorlogsrecht? Ja, dat is wel degelijk geschonden. Ik noemde de casussen van Sheikh Maqsoud en Afrin al. Bij Sheikh Maqsoud zijn wijken heel onnauwkeurig beschoten, zijn tientallen, volgens mij zelfs honderden burgers gedood, kinderen, ouderen. Afrin is dus ook grotendeels gezuiverd. Mensen zijn uit hun huizen verdreven en kunnen nog steeds niet terugkeren. In dat opzicht is er dus zeker een criterium geschonden.

Een ander criterium was samenwerken met extremisten. In de optiek van sommigen is dat geschonden, maar ik denk dat dat heel erg is verminderd door Amerikaanse steun en andere westerse steun. In de gebieden die door deze rebellen zouden zijn bevrijd op IS, heeft Jabhat al-Nusra sindsdien nooit enige voet aan de grond gehad. Dat is ook een belangrijk punt.

Daarnaast wil ik wel even zeggen dat we niet moeten vergeten dat Syrië de heftigste oorlog van deze tijd is. Die is al bijna een hele decade bezig. Landen pompen er vele miljarden in om hun kant sterker te maken. We moeten onszelf dus niet voor de gek houden. We moeten niet denken dat wij daar met een paar pick-uptrucks en voedselpakketten echt een verschil hebben gemaakt. De taferelen die we hebben gezien, zouden ook zonder het NLA-programma zijn gebeurd.

Dan de vraag over de lokale raden. Het klopt zeker. In rebellengebieden zijn regelmatig verkiezingen gehouden. Oostelijk Ghouta werd genoemd. Ik zou daaraan toe willen voegen oostelijk Dara'a, de stad Aleppo en meerdere dorpen in Idlib, waaronder ook de stad Idlib zelf, bekend als bolwerk van het jihadisme. Daar zijn lokale verkiezingen geweest, waar zowel mannen als vrouwen om een plek in een gemeenteraad streden. Dat laat zien hoe de dynamiek werkt in rebellengebied. We hebben vaak het beeld dat de mannen die de wapens sjuouwen het ook voor het zeggen hebben op beleidsgebied, terwijl een heleboel van de dorpen die uit handen zijn van het Assadregime hun eigen zaken al jarenlang zelf

regelen. Dan kun je denken aan elektriciteitspalen repareren, wegen opnieuw asfalteren, hulp uitdelen. Ik denk dat we een verschil moeten maken tussen de strijdende groeperingen die actief zijn in dit soort gebieden en de lokale overheidsinstanties of gemeentelijke organen, die het leven daar draaiende houden. Die organen zelf zijn vaak gewoon seculiere of nationalistische gemeenteraden die vaak door de gemeenschap zelf worden gekozen. Dat is een aspect van de oorlog in Syrië en zeker van het leven in rebellegebied dat eigenlijk nauwelijks aan het licht komt, omdat de mannen met de wapens die heel veel schieten het meest aan bod komen in de media. Daaruit is de veronderstelling ontstaan dat zij het ook echt voor het zeggen hebben.

De voorzitter:

Dank u wel. De laatste drie. Meneer Koopmans.

De heer Koopmans (VVD):

Ik heb een vraag aan de heer Doornbos, die ik net als de heer Van Linge bedank voor zijn bijdrage. Als ik u goed heb begrepen, zegt u dat u twee jaar voor het begin van dit steunprogramma ook niet meer in Syrië bent geweest en dat u het ook van andere mensen... Begrijp ik dat goed? Aan de heer Van Linge wil ik het volgende vragen. Op dit moment wordt iemand vervolgd omdat hij in 2015 betrokken zou zijn geweest bij de veelgeroemde groep Jabhat al-Shamiya. Klopt het dat die groep ergens in 2015 is ontbonden en later weer is gereconstrueerd of iets in die trant? Klopt zoiets? Dank u wel.

De voorzitter:

Meneer Voordewind.

De heer Voordewind (ChristenUnie):

Ik vraag ook aan de heer Doornbos wat hij van zijn kennissen uit Syrië weet van Jabhat al-Shamiya, de Sultan Murad Brigade en de Brigade 51. Misschien kan hij zijn kennis daarover delen? We hebben net de heer Van Linge erover gehoord. Die vertelde dat hij gruwde van alle dingen die gedaan werden door Al-Shamiya. Hij vertelde van de shariarechtbank, openbare executies, oorlogsmisdaden et cetera. Hij vertelde ook dat de Sultan Murad Brigade betrokken was bij oorlogsaanvallen. Wat is dan zijn eindconclusie? Stel dat deze groeperingen zijn gesteund door het NLA-programma, is dat dan terecht geweest? Heeft hij daar dan begrip voor? Kan hij daar iets over zeggen?

De voorzitter:

Dank u wel. Meneer Omtzigt.

De heer Omtzigt (CDA):

Dank voor de inleidingen. Ik zou aan de heer Doornbos willen vragen om iets nader in te gaan op Idlib. Daar zijn drie bronnen van hem naar binnen gegaan. Daar heeft hij ook allerlei films over gepubliceerd. Uit de antwoorden van gisteravond kwam naar voren dat op 31 januari 2018 de laatste levering aan Idlib onder het NLA-programma plaatsvond. In 2017 moeten er dus zaken aan Idlib geleverd zijn. Was er blijkens die documentaire überhaupt nog sprake van iets wat op een gematigde oppositie leek en zou hebben kunnen voldoen aan de criteria die de Nederlandse regering hier achter haar bureau had opgeschreven? Aan de heer Van Linge zou ik de volgende vraag willen stellen. Ik vind die kaarten heel knap, maar hoe kun je vanaf een afstand beoordelen of groepen gematigd zijn of niet? Op een gegeven moment kregen we te horen dat bepaalde groepen wat gematigd waren of niet. Hoe beoordeel

je dat nou? Spreek je weleens met de commandanten? Wat is het beoordelingskader?

De voorzitter:

Dank u wel. Meneer Van Linge, kunt u als eerste antwoorden?

De heer Van Linge:

De eerste vraag was of ik weet heb van een eventuele ontbinding van Jabhat al-Shamiya in 2015. Dat niet. Ik weet wel dat toen een deel van Jabhat al-Shamiya, een regionale tak, is overgelopen naar een andere organisatie. Dat was vanwege de regionale dynamiek, omdat een andere groepering daar toen sterker werd; de naam van die groepering ontschiet me even. Toen is een tak van Jabhat al-Shamiya in het westen van het land – Latakia was het volgens mij – overgelopen. Dat kan worden geïnterpreteerd als dat de beweging zou zijn ontbonden, want zo kondigden ze zichzelf een beetje aan. Maar dat de beweging zelf ooit ontbonden is geweest, daar weet ik verder niks van.

Dan de volgende vraag. Ik heb het gehad over de misstanden. De vraag was of ik het gerechtvaardigd vond dat wij die groeperingen steunen. Ik had al gezegd: ik vond het geen wijze keuze om die groeperingen te steunen. Ik ben het wel eens met de veronderstelling dat er iets moest gebeuren en dat van alle partijen die wij in Syrië wilden steunen, de gematigde oppositie toch de beste optie was, aangezien het Assadregime zich schuldig maakte aan massamoord en we verder alleen maar extremisten hadden. We hadden natuurlijk de Koerdische coalitie, maar die hebben we ook gesteund met luchtaanvallen. Dat kon niet met wapens, omdat Turkije dat in de weg zat. We moesten dus ook ergens pragmatisch zijn. Dan bleef de gewapende oppositie als enige over, zeker. Van deze twee groeperingen was al bekend dat ze oorlogsmisdaden hadden gepleegd. Ik vind dat de regering, die daar ook weet van had, had moeten besluiten om die groeperingen buiten beschouwing te laten. Maar ik denk dat er wel steun geleverd moest worden aan de gewapende oppositie om IS te bestrijden en druk te zetten op het Assadregime om aan de onderhandelingstafel te komen. Ik denk dat we wel genoodzaakt waren om dat te doen, ja.

De voorzitter:

Daar volgde nog de vraag op, die daar mooi bij aansluit: hoe kun je nou van een afstand beoordelen of groepen gematigd zijn? Dat vroeg meneer Omtzigt.

De heer Van Linge:

Er werd gevraagd naar gematigd. Ik ga even heel flauw antwoorden met: nationalistisch. Ik heb het zelf gebaseerd op leden van de rebellengroepen die ik sprak. Ik vroeg gewoon: wat is jullie visie, wat zien jullie graag voor Syrië? Daarna heb ik heel veel gekeken naar het discours dat werd gebruikt. Vaak kun je het al zien aan kleine dingen. Om een voorbeeld te noemen: islamitische of jihadistische groeperingen refereren altijd aan Syrië als «Al-Sham», wat een soort middeleeuwse islamitische term voor het gebied is, terwijl de nationalistische groeperingen het gewoon «Suriya» noemen, wat gewoon de Arabische naam voor Syrië is. Uit dat soort discours kun je ook al vaak opmaken welke kant groeperingen op leunen. Verder heb je de symboliek, zoals het gebruik van de vlag van de Syrische revolutie of de Syrische onafhankelijkheidsvlag in plaats van zwart-witte vlaggen met een sjahada erop. Maar zeker weten doe je het natuurlijk nooit. Bij de rebellen die ik zag en de rebellenbeweging die ik sprak, kon ik niet in de ziel kijken om te zien wat hun ware bedoelingen waren, evenmin als ik bij u Tweede Kamerleden in de ziel kan kijken om te zien wat uw ware bedoelingen in de politiek zijn. Dat valt bij niemand helemaal te reduceren. Dus ja, in dat opzicht...

De voorzitter:

Dat is de tweede vorm van uitlokking vandaag. Het is heel mooi dat het gebeurt, maar misschien kunt u afronden.

De heer Van Linge:

Ik wilde het gewoon maar even zo vergelijken, maar in dat opzicht weet je het dus natuurlijk nooit honderd procent zeker.

De voorzitter:

Dank u wel. Meneer Doornbos ten slotte.

De heer Doornbos:

Er werd gevraagd: je bent daar eigenlijk niet meer geweest toen dat Nederlandse programma liep. Dat klopt inderdaad, omdat het simpelweg veel te gevaarlijk was om het noorden van Syrië, waar de gematigde oppositie ook zat, binnen te gaan. De laatste keer dat ik daar was, was in de zomer van 2014. Nederland is begonnen in 2015. In 2014 heb ik al 25 gewapende mannen, NT-aircraft en echt alles nodig om daar door die checkpoints van Al Qaida heen te komen. Dat is ook een beetje het probleem. Toen was het al zo in handen van jihadisten, met name van Jabhat al-Nusra, dus Al Qaida. Natuurlijk bestaan er altijd nog wel gematigde groepen. Soms hadden ze een huis. Soms hadden ze een dorp nog in handen. Maar om die gematigde groepen te bereiken, moet je door de checkpoints van Nusra heen. Dat was op dat moment de belangrijkste partij. Dat was in 2017. Ik refereer nu aan de vraag van de heer Omtzigt. Ik heb daar een documentaire over gemaakt. Ik heb toen drie bronnen naar Idlib gestuurd, zo van: «Luister, wij kunnen er al jaren eigenlijk niet meer in. Kunnen jullie daar eens kijken? Want we horen via het internet, van co-revolutiesites alleen maar dat het daar zo ontzettend gezellig is en geweldig goed gaat. De gematigde oppositie is daar steeds aan de winnende hand. Dat verhaal horen we al zevenenhalf jaar, maar waarom kunnen we er dan zelf nog steeds niet in?» Onze bronnen zijn daarnaartoe gegaan, met camera's, met alles. Supergeheim allemaal. Een van hen kwam bijvoorbeeld in het dorpje Kafranbel aan. Dat is heel bekend. Ik denk dat jullie dat ook allemaal wel kennen. Ze maken daar tijdens de revolutie altijd van die posters met «Wij zijn samen met het Westen» en «Wij strijden voor vrijheid en democratie». Dat werd heel bekend op een gegeven moment. Het was eigenlijk de banier van de revolutie. Daar bleek toen helemaal geen oppositie meer te zijn. Er hingen allemaal zwarte vlaggen op straat. Het was volledig in handen van Nusra.

Dat hebben de oppositiemedia echter nooit verteld en nooit op het internet gezet. Daarom kwamen we daar gewoon eigenlijk niet achter, omdat natuurlijk iedereen zijn eigen agenda heeft. De mensen die pro-Assad zijn, hebben hun eigen agenda en komen met propaganda. Bij de rebellen is dat exact hetzelfde. Je zal dus toch een manier moeten vinden om niet alleen via het internet bepaalde informatie te krijgen, want die is eigenlijk al totaal gefilterd door allemaal woordvoerders van die rebellengroepen. Die hebben ook allemaal woordvoerders. Bij de rebellen bestond gewoon heel erg het idee «laten we voorlopig maar niet over ISIS, over Nusra en over dat extremisme praten; eerst gaan we Assad wegstrijken en daarna dealen we wel met die extremisten». Dat is jezelf natuurlijk toch een beetje voor de gek houden, zeker als die extremisten zo belangrijk en zo dominant worden. Nogmaals, we hebben dus al zevenenhalf jaar dat verhaal gehoord en dat idee gekregen van «het kan ieder moment gebeuren dat de gematigde rebellen de strijd gaan winnen». Het gebeurt alleen nooit en we kunnen er nog steeds zelf allemaal niet in omdat het veel te gevaarlijk is in de gematigde gebieden.

De voorzitter:

Dank u wel. Ik dank u allebei zeer hartelijk voor uw uitvoerige antwoorden en voor uw uitvoerige inleiding. Ik wens u een goede thuisreis. Daarmee zijn we aan het einde van het tweede blok gekomen. Ik stel voor dat we meteen doorgaan naar het volgende blok. Nee, ik schors de vergadering voor enkele ogenblikken.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

Blok 3

Gesprek met:

- Diana Samaan, Syrië-expert van Amnesty International, standplaats Beiroet

De voorzitter:

Ik heropen deze rondetafel. Wilt u allemaal weer plaatsnemen?

I warmly welcome Ms Diana Samaan. She is an expert on Syria working for Amnesty International. An especially warm welcome to you, Ms Samaan, because you flew in from Beirut and have to go back tomorrow. So it is very special that you are able to speak with us in real life rather than by video link. I would like to invite you to introduce yourself and tell us something more. After that, the Members of Parliament will have an opportunity to ask you questions.

Mevrouw Samaan:

Thank you so much for having me here. I am the Syria researcher at Amnesty International, based in Beirut. I have been working on Syria for over seven years, previously with Human Rights Watch and now with Amnesty International. I think most of you are aware of our work on Syria, but I would like to give an overview showing that we have been focussing a lot on violations committed by all parties in this conflict, including the Syrian government, armed opposition groups, ISIS, but also Turkey, the US-led coalition, Syrian Kurds and Russia.

Most recently we published a press release on violations committed by armed groups supported by Turkey. These groups have committed violations of international humanitarian law in Afrin, a Syrian-Kurdish town in northern Syria. Before that we published a very long report on the forced displacement of civilians by the Syrian government as well as by armed groups. Right now we are obviously monitoring the situation in Idlib, as everyone is.

I want to very briefly explain our methodology since this topic might come up in the questions. We use the same methodology for every single report we publish. We receive a lot of allegations about violations being committed by many parties. But for us to be able to come out with findings we always have to corroborate such allegations. So we always interview people who are victims or survivors or who have witnessed any kind of violation. We also corroborate what witnesses tell us with whatever material there is out there. For instance, we use satellite imagery and we have arms experts who can verify videos showing weapon remnants of any kind. We also rely on reports by other international human rights organizations such as COI and we obviously crosscheck everything that is being told to us with open-source material verified by our teams.

So I am happy to answer any questions you have on Sultan Murad and other armed groups.

De voorzitter:

Thank you for this short introduction. Mr Omtzigt.

De heer **Omtzigt** (CDA):

Thank you, not only for coming here and for your short introduction, but also for the clear reports which we have been following over the last few years.

At about 11.39 last night the government sent us answers to our questions. In one of the incidents you described, Fatah Halab decided to shell the Sheikh Maqsoud area, where dozens of civilians including children were killed. According to sources the Sultan Murad Brigade, which is a large part of the Fatah Halab coalition, was not involved in that shelling.

Obviously it is very hard to prove that they were involved, but do you have any proof that they were not involved? Can you elaborate on this statement of the Dutch government? The Dutch government says it has sources showing that the Sultan Murad Brigade was not involved in this shelling, which was clearly a war crime. You also considered this a war crime in your report.

De **voorzitter**:

Thank you. We will take some more questions and then come back to you Ms Samaan. Mr Voordewind.

De heer **Voordewind** (ChristenUnie):

Thank you very much for coming on such short notice. We do take notice of your reports on Syria. You state in different reports that the radical forces Al-Nusra and ISIS were overruling the moderate forces. Could you elaborate on the different groups that are now mentioned as being supported through NLA by the Dutch government? We just heard Koos van Dam, the ambassador there. He has spoken about Jabhat al-Shamiya. He said this is a moderate organization. What do you think of this group as well as of Brigade 51 and the Sultan Murad Brigade? Could you brief us on these four groups?

Thank you.

De **voorzitter**:

Thank you. Mr Koopmans.

De heer **Koopmans** (VVD):

Thank you very much for being here and for being concise and insightful. The situation we are now discussing regards the start of the aid programme, the NLA programme. At that time there was some discussion about who should be supported. Some people said: we should support the YPG or the SDF. Others said: no, we should support other people. Could you say something about the record you have on these first groups?

Thank you.

De **voorzitter**:

Thank you. Ms Samaan.

Mevrouw **Samaan**:

Thank you for these questions. I was informed about the response from your government. As Thomas van Linge was saying before, the armed coalition Fatah Halab was heavily funded by the CIA. Many of these groups were funded. It was created to fight Al-Nusra and ISIS before that. But then they diverted their weapons towards civilian areas, which was very problematic for us.

Was Sultan Murad part of this coalition? There is no doubt about that. Their name and the statement itself came from Fatah Halab. Were they the ones conducting these indiscriminate attacks? As said before, it is difficult to exactly pinpoint a mortar rocket hitting a civilian area as coming from

Sultan Murad. But this coalition functions as one group. We found out that they were using weapons that cannot be aimed at a specific target, which by itself is a violation, because we saw videos of Sultan Murad Brigade and others bragging about the fact that they were launching these kinds of weapons into Sheikh Maqsoud, which is a civilian area.

As I said earlier, in our methodology we rely a lot on open-source information. But this open-source information comes from the groups themselves, such the Syrian government and other parties. Because they are not aware what it means to implement and comply with international humanitarian law and because the international community is providing funds without providing those groups with knowledge about how to use this kind of weapons and about international humanitarian law, this leads to the death of civilians.

There is a lot of open-source material, which the government can verify and look at, that definitely indicates and shows that these groups were using types of indiscriminate weapons.

De voorzitter:

And the question of Mr Voordewind?

Mevrouw Samaan:

The categorization or the classification of armed groups is not something that we as Amnesty work on. We just describe. For instance, we included a bit of background information about these groups in the report «Torture was my punishment». In this information we described what ideology these groups follow when implementing their rule on the people.

However, at the end of the day they all equally have the same responsibilities. So as Amnesty we do not differentiate whether they are moderate or extremist. We measure their conduct in relation to whether and how they apply international humanitarian law. This is a heavy term, but put in very simple terms it means «the protection of civilians».

For that reason in our report «Torture was my punishment» but also in other reports that we published previously we call on the international community, specifically on countries that were publically supporting these armed groups such as the UK, France and the US, to create and implement a very robust vetting mechanism. To do that it is not enough to just sit with a commander of an armed group. It takes more than that to vet an armed group before providing that group with any kind of weapon or lethal or non-lethal assistance. It is very important for any such vetting mechanism to start ahead of any kind of support being provided. But if any state finds out that these groups are committing violations, we call for these states to end all kinds of support. For us it was clear that Sultan Murad and others were committing violations, for which not only Amnesty but also other organizations provided a lot of evidence. And yet, that kind of assistance continued. It is also a state's obligation to investigate and hold these groups accountable for their violations. These recommendations were part of our report.

Who should be supported? Again, we would not advise you to rather support this group than that one, but we would call for the implementation of a mechanism. That is something that was not done when providing non-lethal support to Sultan Murad and Jabhat al-Shamiya. Following a visit that we conducted in northern Syria, we documented war crimes committed by the YPG in 2015. Yes, they, too, have committed violations. Again, our main call would be to vet any kind of armed group before providing them with any kind of support.

De voorzitter:

Thank you. Mr De Roon.

De heer **De Roon** (PVV):

Thank you for coming, Ms Samaan. In the previous session, we were given a picture of the fluidity between different battle groups, and not just different battle groups but sometimes a coalition or an unlikely coalition. We were also told that members of a battle group could easily move on to another battle group with a completely different approach or way of working. Is this an image that you can confirm based on your knowledge? When did you become aware of such a thing?

De **voorzitter**:

Thank you. Ms Karabulut.

Mevrouw **Karabulut** (SP):

Thank you so much for all the good work that you and your organization are doing. This work is very important, especially in the dramatic situation that exists in Syria. I wanted to follow up on Mr Omtzigt's question about the Sultan Murad Brigade. The Dutch government, our government, has denied in writing that this brigade was involved in shootings in Sheikh Maqsoud. How can this denial be reconciled with the statement in your report that the Sultan Murad Brigade was involved in and responsible for attacks that injured and killed civilians? This is a very important question considering the reports about the assaults in Afrin. They say that they know about these reports but that any other information on this subject is confidential. So I do not know anything about it.

My second question. What were the responses that you and your organization got from other western governments supporting the so-called moderate rebel groups in Syria when you pointed out the violations of international laws and all kinds of violations of human rights?

De **voorzitter**:

Thank you. Mr Van der Staaij.

De heer **Van der Staaij** (SGP):

Thank you very much, Ms Samaan, for outlining your view. I have a question about the non-lethal assistance programme. Do you think there is any real possibility for implementing such a programme in Syria seeing that the situation in Syria is complicated and that violations of the laws of war, including violations amounting to war crimes, have been committed on all sides of the conflict?

My second question. You said it is very hard to see any real possibility. Does this mean that doing nothing is in fact always the best solution? What is your view on the tension between the two?

De **voorzitter**:

Thank you. Ms Samaan, it is time for me to introduce your neighbour: Mr Rahman from Amnesty International in the Netherlands. He is helping with the translation of the questions.

Mevrouw **Samaan**:

Regarding Sheikh Maqsoud and the conduct of the armed groups. The attacks on Sheikh Maqsoud were not the first violations by Sultan Murad we documented. Before these attacks, there had been several attacks on government-controlled areas. I was trying to show you that there is a pattern of attacks carried out by armed groups, particularly in eastern Aleppo.

Referring to Sheikh Maqsoud, I want to mention that this was not only about the indiscriminate attacks that were carried out, but also about Sultan Murad and their allies, who were all part of the Fatah Halab coalition and were obstructing any aid access into Sheikh Maqsoud. They

would not allow any injured persons to leave Sheikh Maqsood. As I mentioned before, we have spoken with many civilians whose homes have been destroyed, whose relatives have been killed and who have been subject to targeted attacks on their homes. Through further investigation we found out that the method of attack was indiscriminate shelling in which several types of weapons were used including mortars and improvised types of weapons such as «hamim», home-made rockets, and gas canisters. Projectiles were literally filled with gas canisters and fired at civilians. We have viewed and reviewed videotapes. This is how we have included the name of Sultan Murad in our press videotapes that show them mentioning the date, the location and the target: Sheikh Maqsood. These videotapes are showing that they were using the type of weapons that cannot be directed at a specific target, which makes those weapons indiscriminate, leading to the death of civilians. From Amnesty's point of view, it is irrefutable that the armed groups who are part of the Fatah Halab have collectively attacked civilians in the Sheikh Maqsood areas. This has been supported by other organizations as well.

You asked me whether non-lethal assistance, for instance provided by the government, has contributed to violations. Amnesty is not able to confirm that particularly this kind of assistance has led to violations. This would need further investigation, which should be carried out by the government. However, we can say that there is a high probability that the non-lethal assistance was used to commit human rights violations. We have mentioned before that there is no difference between lethal and non-lethal. When you fund a group and there is the awareness and knowledge that they have committed human rights violations, then there is complicity. For that reason we are calling on all states to basically follow a very rigorous vetting mechanism especially in the case of Syria. Relying on the US intelligence is not enough, especially if it involves a covert type of operation led by the CIA. Therefore, the government has a responsibility to do its own investigation and vetting before funding any kind of armed group.

Amnesty has called on the UN Security Council to impose an arms embargo on the government, but we have never called for an arms embargo on armed opposition groups. We have always made a list of recommendations to states to make sure that any kind of assistance provided to armed groups is not contributing to violations of international humanitarian law.

I am not able to say more than this, because that would go beyond the remit of our mandate.

Did I miss any questions?

De voorzitter:

Mr De Roon has another question.

De heer De Roon (PVV):

Briefly. I asked about the fluidity between different groups. When did you become aware of this fluidity? Could you keep track of what happened?

Mevrouw Samaan:

Yes, sorry. It has been really complicated to keep track of the armed groups: who is who and who is leading which armed group? This is also something that raises concern when it comes to the conduct of these armed groups and the ability to hold perpetrators accountable. This is a very important thing about which very little has been said. Who is going to hold the fighters of Sultan Murad accountable for the violations they have committed in Sheikh Maqsood and are now for instance committing in Afrin? I joined Amnesty in 2014, but I can tell you that from 2012 to this day, we received many allegations of violations by armed groups. Again, the government is still responsible for the vast majority of violations. They

have committed crimes against humanity, but we have documented a lot of violations and abuses committed by armed groups. When it comes to Sheikh Maqsood: we received them as early as the end of 2015, but only in 2016, were we able to further investigate what was happening there. As I mentioned before, we have been working on Afrin for a couple of months as well, looking more into the violations that were committed before April 2018 and after April 2018.

De voorzitter:

Thank you. Mr Baudet.

De heer Baudet (FvD):

Thank you. If you could choose between either the regime of Assad or the rule of Al-Qaeda and/or Al-Nusra for Syria, which would you choose? Which one of those two would you prefer?

De voorzitter:

Thank you. Mr Sjoerdsma.

De heer Sjoerdsma (D66):

Thank you very much for your introduction and thank you also for being here today. You have documented quite extensively the human rights violations committed by Sultan Murad in Afrin. Could you elaborate on the evidence and the facts that you have provided in those reports? Also, since you mentioned accountability, do you believe that countries that have provided aid and non-lethal assistance to groups such as Sultan Murad should also be responsible for holding accountable the forces, the soldiers, that committed these crimes?

Thank you.

De voorzitter:

Thank you. Mr Van Ojik.

De heer Van Ojik (GroenLinks):

Thank you, Ms Samaan. You mentioned today the importance of a good vetting process and you recommended such a process. Having a good vetting process is one of the main recommendations you made in your report. Do you have any specific information on how the Dutch selection process was organized? Could you compare that to the way other countries that gave the same type of non-lethal support were vetting and monitoring the organizations they were supporting?

De voorzitter:

Thank you. Ms Samaan.

Mevrouw Samaan:

Choosing between the government and Al-Nusra is not within our mandate. Our mandate is to document violations committed by all parties. There is a lot of confusion between ideology, extremism, terrorism et cetera on the one hand, and the protection of civilians on the other. We do not get into the ideology. What we care about is how civilians are protected. Supporting a group which is not Al-Nusra or a country that is not the Syrian government cannot be justified just on the grounds of their ideology. Support should be based on practices, on the question whether they are protecting civilians and on the manner in which they are protecting civilians.

We always tend to forget that Al-Nusra is not the only armed group unlawfully killing civilians in Syria. There are other armed groups unlawfully killing civilians, such as those forming part of Fatah Halab, which have killed 83 civilians in Sheikh Maqsood. We also have a lot of

documentation about armed groups killing many other civilians in other parts of Syria such as eastern Ghouta. I just want to emphasize this. In terms of accountability there is no doubt that armed groups in Syria receive a lot of support, both lethal and non-lethal, from big states such as Turkey, the UK and the Netherlands. These states therefore have leverage, they can pressure these armed groups. Maybe these big states cannot physically go to Syria and hold these fighters accountable. But it is important that they comply with their obligations. They should at least pressure these armed groups to hold the fighters and the members of their group accountable for the violations they committed. We have not seen this in Syria, however. If anything, we keep seeing how fighters move across different types of groups. The heads of these armed groups keep on changing.

One thing I want to mention also is that the government has a role to play in relation to Turkey. If the government is really serious about respecting international humanitarian law, about protecting civilians inside Syria, it is very important to pressure the Turkish government to at least ensure that armed groups in Afrin are no longer committing these egregious violations against the Syrian Kurds, which are only getting worse.

I now come to the questions relating to the vetting process. Amnesty will provide recommendations but it is up to the government to come up with a vetting process that complies with international standards. As far as I have read and as far as I was informed, there was a secret kind of support from the government for an armed group. I do not know what the criteria were. But anyway, our role is to ascertain how and by whom violations are being committed, to provide recommendations and to ensure that these recommendations are being implemented. That is why I am here, once again urging the government to implement the recommendations that we have provided.

I was asked about comparing vetting mechanisms. Again, we do not do that. In any case, we have not received any kind of response from the states, including the US and the UK, regarding their vetting mechanisms. So we do not know.

Thank you.

De voorzitter:

Thank you. Mr Kuzu.

De heer Kuzu (DENK):

Thanks for being here today, Ms Samaan. I was wondering whether there is any group in the Syrian conflict that has not committed human rights violations. If so, is it possible for any western government that says it respects human values and international humanitarian law, to support any group in the Syrian conflict?

De voorzitter:

Thank you. Ms Kuiken.

Mevrouw Kuiken (PvdA):

I would like to follow up on the questions that were asked by Mr Van Ojik and Mr Kuzu. You state that vetting mechanisms should be improved. The question then is how exactly this should be done. Is it even possible? This also relates to the question Mr Kuzu was asking.

De voorzitter:

Thank you. Ms Samaan.

Mevrouw Samaan:

We call for an end to the support for those armed groups that have committed violations, as documented by us, as well as for an end to any kind of assistance, lethal and non-lethal, to these groups. Other interna-

tional organizations such as COI and Human Rights Watch have done something similar.

There is no way I will be able to answer your question, Mr Kuzu, because I have not looked into the conduct of every single armed group. But... I mean... I do not know... There is no one answer for this. But what is just as important is how much time these states are spending on educating these armed groups about respecting international humanitarian law. I fear that there is a vibe here that international humanitarian law is a notion that is not very important, while I know that the government safeguards that kind of thing. This is why we repeatedly mentioned the vetting mechanisms and why we are saying that there is a responsibility on the side of the government to not only provide assistance but also ensure that these groups know what international humanitarian law is about.

I was asked what the vetting mechanism is and how it could be improved. This is not within our mandate. It is something that the government should work on with the relevant expertise, to make sure what questions are to be asked and what level of verification is needed during the process of deciding which of these armed groups it would like to support. Because at the end, as I said, Amnesty has never called for an arms embargo against the armed groups. It could be done in a more secure way, to make sure that weapons do not fall into the hands of the wrong people. And when a government finds out that violations have been committed, an investigation could be launched and the transfer of weapons could end. Thank you.

De voorzitter:

And with these remarks you also answered the questions of Ms Kuiken. I again would like to thank you very much for being here on such short notice. We wish you a good flight back.

We need five minutes and then we will continue with the video conference, which will take place in this room, but with different people. Thank you Ms Samaan.

De vergadering wordt van 17.06 uur tot 17.14 uur geschorst.

Blok 4

Videoconferentie met:

- Charles Lister, Director of the Extremism and Counterterrorism Program at the Middle East Institute, Washington DC;
- Joost Hiltermann, Crisis Group;
- Carla del Ponte, until 2017 member of the independent international commission of inquiry on Syria of the UN Human Rights Council
- Gareth Porter, Amerikaanse onderzoeksjournalist.

Charles Lister, Director of the Extremism and Counterterrorism Program at the Middle East Institute, Washington DC

De voorzitter:

We hebben contact via het internet met de heer Charles Lister. Hij is directeur van the Extremism and Counterterrorism Program at the Middle East Institute in Washington. A very warm welcome to you, Mr Lister, we can see you very clearly and we hope you can hear us as well. I would like to invite you to introduce yourself.

De heer Lister:

...

De voorzitter:

Sorry, Mr Lister, you can hear us, but we cannot hear you at this moment. Wait a minute please.

Tegen degenen die deze hoorzitting proberen te volgen, thuis of hier op de publieke tribune, zeg ik: we hebben een technisch probleem met de verbinding met Washington. We proberen dat zo snel mogelijk te verhelpen.

Ik schors de vergadering zolang.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

De voorzitter:

We hebben geprobeerd contact te leggen met Joost Hilterman van de Crisis Group, maar dat is niet gelukt. Daarom schors ik de vergadering tot 18.00 uur. We hopen dan wel contact te hebben met mevrouw Carla Del Ponte. We zullen even moeten pauzeren, want het lukt op dit moment niet. We hebben veel getest; dat wil ik er toch maar even bij zeggen. Het is dus niet zo dat we dit nu voor het eerst proberen. Maar je zult altijd zien dat op het moment dat je het echt nodig hebt de boel niet werkt.

De vergadering wordt van 17.25 uur tot 18.00 uur geschorst.

De voorzitter:

Het is nu acht over half zes. Ik heropen deze vergadering eerder dan gepland. We hebben geprobeerd iedereen daarover te informeren. Inmiddels is er contact met Washington.

A very warm welcome to Mr Charles Lister, Director of the Extremism and Counterterrorism Program at the Middle East Institute in Washington. We are very happy that we are now able to communicate with you. I would like to ask you to introduce yourself.

De heer Lister:

Sure, thank you very much. It is an honour to be able to speak to you today on a very important subject. As a brief introduction I wanted to say that I have been working on Syria, specifically on the conflict in Syria, since the conflict began in early 2011. I have made probably over 30 trips to the region and I have engaged extensively in person with every single armed actor in Syria except for designated terrorist organizations like AlQaeda and ISIS. Over the years, I have grown to know these groups intimately. I know how they think, I know how they have been able to make their decisions and I think this has fed into some of my understanding in terms of the realities on the ground. I specifically developed a specialism on the extremist groups present and active in Syria. That work specifically has brought several targeted death threats to me at home, both in the region and in the United States. So I know the kind of threats that some of your previous speakers have been talking about all too well. Talking about Syria, Syria has been an incredibly complex conflict over the last seven, seven and a half years. It is no exaggeration to say that between the years of 2013 and 2014, which I understand is when the Netherlands» NLA-programme probably began, there were at least a thousand opposition armed groups present all across the country. The conflict at that point had become deeply, deeply localized. When you used the term «Free Syrian Army» at that phase it was extremely difficult to talk about an organization; this was a movement, an idea, not an organization. The complexity of the conflict has also provided an open space for misinformation and disinformation. The rise of social media has given even more space to that. And so the importance of acquiring accurate information is more important than ever.

Moreover, the conflict in Syria has also provided space for extremist groups. This has been discussed already during your committee hearing.

Sadly, extremist groups or jihadist groups have become sexy subjects, particularly for the media. All too often, the presence of these groups has glossed over other actors or left them to become virtually irrelevant in terms of public perception. This has fed some of the misunderstandings surrounding the complexity of the conflict.

Syria has also been the most brutal conflict in modern history. The Bashar al-Assad regime has committed every single war crime in the book. According to open-source, public human rights monitors, at least 89% of the civilian casualties in Syria have been caused by the Assad regime. To put this into context: ISIS has been a truly horrific organization but is accused of killing only 2% of the civilian casualties in the entirety of the Syrian conflict. It is also important to remember the relationship that the Bashar al-Assad regime has maintained with jihadist organizations, including ISIS, over the last fifteen years, beginning in 2003. ISIS would never have been the organization it has been over the last several years if it had not been for some of that cooperation, which was particularly intense during 2003–2010, just prior to the conflict that we are talking about.

To talk about the conflict specifically, and I will try to wrap this up relatively briefly: from early on in the emergence of an armed resistance in Syria, there was no centralized attempt by the international community to control or to unite this fledgling emerging armed resistance. Between the middle of 2011, when the Free Syrian Army first emerged, and the end of 2012 there was no western effort to support the armed opposition. Within that eighteen-month period, one and a half years, there was an extraordinarily chaotic effort undertaken separately, not together, by GCC states and by Turkey, to pick out their own respective proxies on the ground and to throw huge amounts of money and military support to those groups. That chaotic, messy reality has paved the way towards where we are today, which is a very troubling environment, which many of your speakers have already talked about.

I wanted to stress just a few points as context before going on to the question session. The first point is that the decision made at the end of 2012 by western states and the international community to support moderate elements of the armed opposition was the right decision. But it was wrong in the sense that it was done on too small a scale, which I believe your former Special Envoy, Koos van Dam, implied earlier and it was done far too late. The chaotic environment that we saw develop over the first eighteen months made our collective efforts virtually impossible, given the fact that it took us so long to decide to do them. Its heavily decentralized and very locally focussed armed resistance movement has also provided the space for rife criminality, which has been extensively discussed. I am happy to answer questions about that.

It has also encouraged groups to very specifically pursue local objectives, at the expense of national values and national interests, including human rights. And that goes across the board, across all of the armed opposition, including the Kurdish YPG and the PYD political party, including the regime and including Al-Qaeda and ISIS. I think it will be very hard to find any actor in Syria who has not committed the kind of crimes that we have been discussing or I have been hearing about so far today.

Another point I wanted to make very clear at the outset is that localized cooperation between moderate elements of the opposition and extremist groups like Al-Qaeda has happened and did happen. Undoubtedly. But largely as a result of the dynamics that I have explained so far: the deeply chaotic environment, the extraordinarily brutal nature of the conflict and the collective lack of a sufficient enough effort by the international community to give moderate elements of the opposition the confidence to operate solely by themselves.

The evidence I would put forward to justify that kind of position is that whilst those incidents of localized cooperation undoubtedly happened,

every single non-Al-Qaeda opposition armed group in Syria now opposes Al Qaeda. Every single major armed opposition group in Syria has fought Al Qaeda, predominantly in northern Syria, over the last eighteen months. When push came to shove, when the international community cut off its channels of support to the armed groups, they were placed in a position where they had to oppose the group that they never had any ideological affinity to, but with whom in the earlier phases of the conflict they did have a military purpose to cooperate, primarily out of desperation. I think it is extremely important to look at those more nuanced arguments rather than to paint everything across the whole spectrum with a big black brush, which frankly in my experience would be very inaccurate. Finally, and just to conclude my opening comments – I apologize I have gone on – religiously and culturally Syria is not Amsterdam. We are talking largely about a very rural environment in the most brutal conflict in modern history. We cannot impose our own values in terms of trying to understand the nature and the objectives of people in the Syrian context. For that purpose it is extraordinarily important to look under the surface and to find out some more of this reliable information. On the political level, as I said earlier, I think it was the right decision by your government and others to support the moderate opposition. I think it is unfortunate that it was not done on a large enough scale to make it effective and to avoid some of the problems that we have had. Any programme like this, any political decision to pursue this kind of policy brings risks. No policy to support any armed resistance movement anywhere in the world comes without risks. And it will never be clean. As I mentioned earlier, every group, including the Kurdish YPG, has been accused of substantial crimes, including war crimes. This is unfortunately a fact that one sees in conflicts. It is a decision, made or not made by political decision makers, to intervene in these conflicts. This is the complex, messy reality that we are in. With that being said, I am more than happy to answer any questions you might have.

De voorzitter:

Thank you very much. There are many questions. I would like to start with Mr Sven Koopmans. We will take questions from three MPs and then we will ask you to address these.

De heer Koopmans (VVD):

Thank you very much. My name is Sven Koopmans and I am MP for the Liberal Party in the Netherlands. I have a question to clarify things. There are people here who say that Jaysh al-Islam or the Sultan Murad Brigade or both are terrorist organizations. Can you explain how you see that? And, connected to this question, can you explain how you make such an assessment in order to come to a qualification of these groups? Is it possible for those groups to be vetted in an assistance programme? Thank you.

De voorzitter:

Mr Voordewind.

De heer Voordewind (ChristenUnie):

Thank you for connecting to The Hague. My name is Joel Voordewind, I am an MP for the Christian Union Party. You said you support the programme of the Dutch government to support the moderate forces when it started in 2015. The Russians came in in September 2015 and this changed the whole theatre in Syria. We started the programme in the summer of 2015. Is it your perception that even when the Russians came in it was a smart idea to persist in supporting the moderate forces, while these moderate forces and their influence were already declining and the

influence of Al-Nusra, Al-Qaeda, ISIS was becoming stronger? Do you think this was still a smart idea of the Dutch government? Could you also elaborate on Jabhat al-Shamiya, the organization that was mentioned quite a lot today, and the Sultan Murad Brigade? Do you consider those to be terrorist organizations or linked with terrorists organizations? Please give us your view on that.

De **voorzitter**:

Thank you. Mr Omtzigt.

De heer **Omtzigt** (CDA):

Thank you very much for connecting to us today. In an article from 2015, you refer to the fact that there are 70.000 moderate opposition forces in Syria. How did you add them up? When I look at the groups involved, I see groups there like Nour al-din al-Zenki, which was later implicated in the beheading of a boy. So I wonder what the definition of «moderate opposition forces» is.

Also, you stated in Dutch media that 99.5% of the NLA goods was put to good use. Obviously, sometimes things go wrong with those goods, but how are you so sure that... Do we have ways to control this on the ground? By the way, did you travel to Syria to see this? How do you keep in touch to see how this material is being used?

De **voorzitter**:

Thank you. Mr Lister, are you ready to answer?

De heer **Lister**:

Yes. Big questions, so I hope you will give me a little bit of time to answer. The first question mentioned Jaysh al-Islam and Sultan Murad. I just want to clarify whether you mean Jabhat al-Shamiya. Or did you indeed mean Jaysh al-Islam?

De heer **Koopmans** (VVD):

In fact I would like to hear you about both.

De heer **Lister**:

Okay, fine. In that case I can answer some of the first few questions in one go. Jaysh al-Islam is a deeply conservative islamist movement that was primarily based in the eastern suburbs of Damascus until that area, Eastern Ghouta, was recaptured by the regime earlier this year. It grew into an extremely powerful armed organization, one that was also extremely territorial about allowing other opposition groups to impose their own influence in that area. So they developed a reputation for being particularly heavy-handed with opposition rivals. As I said, they were deeply religiously conservative, not in an international sense but deeply culturally conservative in terms of their religious practice. I am not sure what else I can say about the big picture beyond the fact that they were the main player in the Damascus region in terms of armed opposition for many, many years until earlier this year, when they were forced to evacuate. They received most of their financial support primarily from private donors in Kuwait. They received political support as well as some financial support from the government of Saudi Arabia and from their own ability to control tunnels and black market networks in that specific region.

Do I think they are a terrorist organization? No. I guess at this early point I should say how I define «terrorist organization». I wear two hats. One hat is that of the Syria analyst, the other is that of the counterterrorism analyst, as my title was described earlier. To me, terrorist organisations on this spectrum, the sunni-jihadist spectrum, are organisations that have global ambitions and are willing and determined to fight not just for their

local causes, but also for an international one, and to kill foreign individuals outside of their areas of operations. A terrorist organisation to me is not an organisation that commits criminal acts by itself. With regard to Jaysh al-Islam I am the first person to say, because I have got to know their leadership very well, that they are deeply conservative religiously. They do not qualify in any way towards becoming a terrorist organisation. They want nothing to do with attacking the international community. In fact, they have specifically sought to have good relationships with the international community since they came into existence in 2011. The same can be said for Sultan Murad and those of Jabhat al-Shamiya, although both are no way near as religiously conservative as Jaysh al-Islam. Sultan Murad is an ethnic Turkmen group. They are Syrian Turkmen, but given the Turkmen link they have a particular affinity towards the Turkish government. They have enjoyed diaspora support from Turks in Turkey and they have established a very effective, very close relationship with the Turkish military. Similarly, on localised incidents they have been accused of criminalities in areas like Afrin. They have been involved in what many people have described as ethnic cleansing. They have certainly been involved in a conflict against the Kurdish YPG on a more simplistic level. Jabhat al-Shamiya ideologically fits in somewhere in the middle of those two groups. Sultan Murad is certainly an Islamic minded organisation but it does not really feed into their ideology. I would position Jabhat al-Shamiya more on the Muslim Brotherhood line of orientation. Islam and Islamism feed in to their political ideology. They have made it very clear in their public political releases that they would seek to have a state in Syria that was guided judicially by Sharia law. As context I would also add, however, that almost every single government in the Middle East has a judicial system that is guided by Sharia law. That should not necessarily make everyone's eyebrows rise dramatically. But nevertheless, they certainly are a political Islamist movement, so to speak. None of them qualify as terrorist organisations. Every single one of those three groups has actively fought both ISIS and al-Qaeda on the ground over the last several years. Several of those groups, including Jabhat al-Shamiya particularly, run countering violent extremists centres in Northern Syria through which they arrest and try to school young Syrians away from the extremist thought that followers of ISIS and Al Qaeda pursue. So there is an important nuance difference here. That is what I have to answer to most of your questions.

I turn to the vetting aspect. Like some of your previous guests, I have not had a specific insight into how the vetting procedures go. I am aware, however, that the CIA vetting process was extremely stringent. It takes an extremely long time for an armed group to pursue their way through that successfully or unsuccessfully. There are extensive interviews with leadership officials. There is a continual monitoring process of groups» willingness to engage in international diplomacy and to meet with the international community. Frankly speaking, no terrorist organisation like al-Qaeda or ISIS is going to seek to have regular meetings with the CIA or with foreign government officials, including people like Koos van Dam, who spoke earlier. None of those organisations want to even sit at the same table as this kind of people.

Whether you want to call an organisation criminally minded, whether you want to accuse an organisation of having been involved in abuses is one matter, and a very justified one at that. When you start to put the terrorist label on them, frankly speaking as a terrorism analyst I say that you start to get a little bit silly in your analysis. So, there is an important distinction to be drawn here.

Let me now talk about the issue of supporting the program being right. The main statement I made was relating to a decision that was made by the United States and a coalition of other actors secretly at the time in late 2012. That was a right decision, although, as I said, it was never done on a

significant enough scale to make it effective and to achieve the objectives that we wanted, which was to counter the extremists groups and which was to counterbalance the influence of extremists. The program was never significant enough to achieve that objective. That led to some of the more unfortunate results that we have been describing and I have been listening to.

The summer of 2015 was naturally a very different environment. Let us not forget that the Russian government intervened in Syria because an assessment had been made in Moscow at the time that the Assad regime may have had three to six months left to survive. It had suffered significant military defeats across the country. So this was not an Assad regime that was deeply powerful and deeply in control of the state. It was exactly the opposite. That was the reason why a request was made to Moscow for military intervention by the Russian government. It was certainly a very complicated environment, but complexity does not necessarily have to be a reason why not to get involved. It is easy enough to understand the complexity if you try hard enough.

Another important element of contacts there is that when the Russians did intervene, as far as estimates at the time are concerned, less than 5% of Russian air strikes in their first two to three months of operation targeted terrorist organisations like al-Qaeda and ISIS. Virtually every single air strike that the Russians conducted in the first couple of months of their operations hit the group that we as the West were collectively supporting. There is a reason for that. The Russian government saw those more moderate, or at least less conservative, groups as a political threat to the regime. Because they were internationally supported. Because they were not jihadist terrorist organisations. Yes, they may not necessarily fit particularly well in the Dutch parliament, but within a local Syrian context they were locals, who fit within their own context. So there is a reason why the Russians singled out these kinds of groups. Every group that we have discussed so far was specifically targeted by the Russian air force at the beginning of their operations.

Then the final questions. First, the number of 70,000. Estimating fighter numbers is extremely difficult. I wrote that article during a particularly intensive period of engagement with the armed opposition in Syria on my behalf. I was part of a significant track two process which Koos van Dam mentioned earlier. So I was in regular, near daily contact personally with all the armed groups I talked about in that article. They are still rough estimations, but I was in a good enough position to know on a very specific basis where all these groups were operating and how many of their fighters were involved in specific operations all across the country. That puts you in a position to make a very rough estimate.

As I said very publicly in the past, Zenki was an organisation that over its entire history has evolved in a very significant way. They have been involved in virtually every single umbrella organisation that has existed in Northern Syria over the last five years. They have been extremely opportunistic in terms of trying to achieve greater influence on the ground by picking sites. Ideologically, Zenki has always been a very conservative movement. As a result of that it has been more willing to cooperate with groups on the more extremist end of the spectrum, including Jabhat al-Nusra and its various subsequent names. It even joined Hayat Tahrir al-Sham for a brief period. But as I said in my opening comments, Zenki is probably the most extreme case, because it joined the coalition with Nusra. Even today, just literally yesterday even, Zenki has been fighting Nusra on the ground on a localised level. So, there was never an ideological agreement between these two groups or similar groups agreed on what they wanted for Syria's future. These were military alliances that were decided upon on the ground because of the desperate situation, which is very localised conflicts-based.

De voorzitter:

Thank you Mr Lister. We have four more questions and we have ten minutes left, so I am going to ask the members of the committee to pose short questions, and you to give short answers.

De heer Van Ojik (GroenLinks):

I would like to ask one question and I will try to be very brief. Having listened to many of today's contributions it seems as if there are two «schools of thought». Some people say: something might have gone wrong with the vetting and the monitoring, but the overall idea of supporting moderate forces in Syria is sound. And there are people who say: the whole idea that you can distinguish between moderates and extremists is nonsense, given all these changing alliances all the time. Which school should I reckon you to?

Mevrouw Kuiken (PvdA):

Thank you for your information, Mr Lister. The questions I had have already been asked by colleagues and have been answered by you. Thank you very much for giving your opinion. This will help us in the debate that we are having next week.

De voorzitter:

The next question is from Ms Karabulut.

Mevrouw Karabulut (SP):

Good evening, Mr Lister. I have two questions. You are very much in favour of supporting all kinds of moderate groups. Could you please tell us the results of western support to these armed groups in Syria? Can we say that this support has prolonged the war? We talked with a lot of people who are convinced of this.

Now my second question. Yesterday, we spoke with some minority groups in Syria. When we talk about support to so-called moderate groups, the first thing they think about is ethnic cleansing, the terror of being excluded, the terror of being tortured et cetera. What would your reaction be? If we have enough time you may be able to comment on the purpose of your organisation. I read that you are director of the extremist and counterterrorism program. Maybe you could tell us something about your influence and the purposes of the organisation you work for.

De voorzitter:

There are no other questions, Mr Lister, so if you are ready to answer the questions, the floor is yours.

De heer Lister:

I will start with the second question, about the results of the western support. I think you may have overinterpreted some of the things I have said. I said that in late 2012, the decision to engage in supporting the moderate opposition as it was then was the right decision, but that significant mistakes were made over the subsequent four, five years in terms of the ability to continue to leverage these relationships into being what they needed to be in the first place. The whole objective of supporting the moderate opposition within the CIA and the Title 50 Program that Saudi Arabia, Qatar, Turkey, Jordan, the UAE, the UK, France, the Netherlands and many other governments joined in with, was to create a counterbalance on the ground that competed with extremist groups like al-Qaeda. If asked at an individual level, I can very confidently say that all of the groups that we talked about and many others wanted to be doing exactly that. Our inability or unwillingness to engage wholeheartedly in that support effort meant that all of our partners on the ground were never strong or powerful enough to do what we hoped for them to do. What resulted, therefore, was a very complex and very messy

environment in which, as I said in my opening comment the conflict became extremely decentralised and highly localised. Decisions made by armed groups on the ground were in pursuit of those very local objectives. To give you a basic example: there could easily have been two brothers who were living in one village in Aleppo. One of the brothers might have been a member of a Free Syrian Army organisation and one of them may have chosen to join a group on the more extreme end of the spectrum.

Those choices did not always have anything to do with ideology. People chose to join the groups who could pay their salaries and who could provide them with a better ability to protect their local village or town and home from an attack by the regime.

This is why I keep emphasizing the importance of looking much deeper than just labels and certainly much deeper than YouTube videos and public propaganda releases, which in my experience have rarely given an accurate complete picture of the reality on the ground.

Did support prolong the war? Yes, undoubtedly it did. But I would argue from an international standpoint that we had very little interest in allowing the Assad regime to continue to do what it had started in 2011, which was to commit, as I have subsequently said, pretty much every single war crime and crime against humanity that one can imagine.

From a counterterrorism angle, I also want to stress what I pointed to in my opening comments, which was the relationship that Bashar al-Assad and his military intelligence operators had maintained with terrorist organisations for many years. Putting Hezbollah and various Shia militias aside, there is a huge amount of publicly available documentation proving that Bashar al-Assad had cooperated with al-Qaeda in Iraq, which subsequently became known as the Islamic State in Iraq and then ISIS. Since 2003, up to 85% of the suicide bombers that attacked coalition troops in Iraq between 2003 and 2010 came through Syria on government buses. Many of them had been provided documentation and training by Syria's military intelligence. This is all documented. The CIA sent several troops to Damascus throughout the Iraq war to complain to the Syrian government about what it was doing. The Iraqi government has similarly publicly accused Bashar al-Assad over many, many years of supporting terrorism across its country. So, within the political decision making in the United States, the UK and everywhere else there was also this mindset that if we allowed the regime to get away with all of its war crimes it could very easily find an environment in which it had more terrorist organisations to use for its own regional foreign policy perspectives.

I realise that to many people this sounds like a conspiracy theory, but I tell you: go out and look on the internet. There is a huge amount of documentation. I wrote two chapters about it in my book, published by Oxford University Press. If a university publisher is willing to do this, I can safely claim that it is accurate.

In terms of minorities you make an extremely important point. And this is one of the challenges Syria is going to face going forward. It is very unfortunate that from day one of the conflict Bashar al-Assad chose to label protesters at the time as al-Qaeda terrorists supported by the West. The line that the regime followed from day one was that every single enemy or opponent of the regime was an al-Qaeda terrorist. Over time, for many people that line became true. It also encouraged extreme actors to justify their actions by hard to change minorities. There have been incidences, certainly over the last seven years, where minority communities have been specifically targeted. That is an extremely problematic aspect. Frankly, I would blame both extremist groups and the regime for pushing that narrative from day one of the conflict. What I do know, however, and what many of your special envoys know, not just Koos van Dam, is that the armed groups have made very clear in neutral environments outside of the conflict that the future Syria they want has nothing

to do with pushing minorities out of the country. In fact, they have specifically called, in neutral environments and in front of international observers, for the specific inclusion of both women and minorities in a future Syrian government. There are many other problematic aspects, but I do not think that this is necessarily the biggest one when it comes to the actors that we have been talking about in a neutral environment. Could the last question, about distinguishing groups, please be briefly repeated?

De voorzitter:

That was Mr Van Ojik's question.

De heer Van Ojik (GroenLinks):

There are two «schools». One says: the idea is a sound one, but we have been making mistakes. The other idea is: it is not possible to distinguish between good guys and bad guys.

De heer Lister:

Frankly, it is very easy to distinguish between terrorist organisations and those who are not, by some of the means that I talked about earlier. Unfortunately, I could not watch all of the Nieuwsuur documentary, because I do not speak Dutch. But I did note very specifically that people like Hytham al-Afeesi were speaking and were interviewed quite extensively in that program. If you take Hytham al-Afeesi as an example: from the very beginning of the conflict he was personally hostile to anybody in Syria who held extremist views and he has sustained that view since day one of the conflict. He is personally enraged by the presence of extremist organisations within his home town, within his nation, within his country. When one picked, as the Netherlands did, people like Hytham al-Afeesi, other people like Fares al-Bayoush operated in Idlib with the Free Idlib Army and organisations like the 13th Division with Ahmad al-Saoud. All of these individuals are exactly the opposite to what extremists represent and all of them are fuming. Many of them literally shake with rage when they talk about how their hometowns are being taken over by extremists. So frankly: yes, it is possible to distinguish whether or not one is a terrorist organisation or when one is not. But as I said earlier in my comments, we are not talking about Amsterdam, London or Washington DC. We are talking about rural Idlib and rural Aleppo, where the societies held deeply culturally, not religiously, conservative views of life before the conflict. Different kinds of actors can find more of a home in these areas than they would in our Western societies. It is still important to distinguish between terrorist organisations and individuals who represent more the values of their local population. When you do spend time on the ground and when you do engage with civil society as well as with the armed groups, you do get a very clear understanding of who is representative of their local populations and who is not.

As I made very clear, the final thing I will say is: When you accuse groups of criminal acts, that is a whole separate issue. Because I look at these groups so closely, I am the first person to accept that almost every single group in Syria has committed criminal acts and in many cases localised war crimes. That has undoubtedly happened, but whether that makes you a terrorist organisation is an entirely different argument. That distinction needs to be drawn here.

De voorzitter:

Thank you very much, Mr Lister. We are very happy that you were able to talk to us and that we could put questions to you. Thank you again and good bye from The Hague.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

Carla Del Ponte, until 2017 member of the independent international commission of inquiry on Syria of the UN Human Rights Council

De **voorzitter**:

Ms Del Ponte, good evening.

Mevrouw **Del Ponte**:

Good evening.

De **voorzitter**:

This is Pia Dijkstra, chair of the committee on Foreign Affairs, speaking from The Hague. I welcome you to the hearing this committee is holding today. I apologize for our delay. We had problems with the international connections. But we are very happy that we are now able to talk to you. You went to Alley especially for us and we appreciate that very much. Ms Del Ponte, you were a member, until 2017, of the independent international commission of inquiry on Syria of the UN Human Rights Council. I would like to invite you to introduce yourself and your position on Syria, to start with.

Mevrouw **Del Ponte**:

Good evening to you and to everyone attending this committee meeting. Yes, I am here in the South of France and I am at your disposal. I was until last year in the commission. I was in that commission for more than five years, working on trying to get the Security Council to decide to do something about the crimes that were committed in the armed conflict in Syria.

From the beginning, we investigated crimes in particular, because we were not an office of prosecutors and we were not able to properly investigate the responsibility of the suspects, high political and military suspects. But we were able to elaborate at least the crimes that were committed. At the very beginning, in March 2011, it was the regime that started committing war crimes and crimes against humanity, but very soon, after a few months of this conflict, we established that also the opposition groups committed crimes. We followed up on this trend of cruelty in the committing of these crimes, from all parties in the conflict. We published two reports about the crimes almost every year. We also established, with the minimum evidence that we got, who the suspects were. The Council of Human Rights namely changed our mandate; they widened it, so that we also had to identify the suspects. We have done that and put them in a list. But after five years of asking the Security Council to proceed... In Syria itself there is total impunity. There is no tribunal, no permanent court, nobody is dealing with the crimes that are committed in Syria. So we tried with the commission to obtain justice for the victims, to obtain international justice. As former prosecutor of the ICTY and the Tribunal for Rwanda, I was particularly sensitive of course to following up the crimes and to get a tribunal or a permanent court to deal with these crimes. But no, nothing was possible and that is the reason why I resigned in protest, because I was not able to achieve any kind of justice for the victims at all.

The Dutch television approached me a couple of weeks ago and they wanted an interview about Syria. So I did it, without knowing what the interview was about, really, but when Syria is concerned, I am always prepared and at everyone's disposal, because I still hope that one day, all the victims of the crimes committed in Syria can obtain justice. So I discovered the problem behind giving this interview to the Dutch television when they showed me some videos and so on. I think you saw the interview that I gave to the Dutch television. And now I am here, at your disposal for your questions.

De voorzitter:

Thank you very much, Ms Del Ponte. Mr Omtzigt.

De heer Omtzigt (CDA):

Thank you very much, Ms Del Ponte, for being here. I have seen your work in the last seven years and I have seen how you have been writing on all sides of the Syrian conflict, being very consistent in naming human rights abuses when they took place. Can you explain to us how you look at the decision of the Dutch government to supply non-lethal assistance – being 313 cars, military uniforms, but also medicines, blankets and food – to Syrian rebels? Was that a wise decision? Was it within the international humanitarian law? Was it what the UN were asking for, to make sure the conflict would end in a proper way and the culprits would be caught?

De voorzitter:

Ms Del Ponte, I would like you to hold your answer, because I would like to take questions from two more committee members. Then you can answer them together. Mr Voordewind.

De heer Voordewind (ChristenUnie):

Thank you for the opportunity to have contact with you and for giving us some feedback on what the Dutch NLA-programme was. You mentioned that you set up a list of human rights violators while on the commission of inquiry into Syria and the opposition groups. Can you tell us whether the groups that were named in the broadcast that you were in – the Sultan Murad Brigade, the Brigade 51, Jabhat al-Shamiya, the Suleyman Sha Brigade – are also included in your list of organisations that violated human rights? Can you also confirm that the Dutch government was well aware of this list and that, in spite of being well aware of this list, they supported the NLA-programme for these organisations?

De heer Koopmans (VVD):

My name is Sven Koopmans, I am with the Dutch Liberal Party. Thank you for being with us and may I also say: thank you for your book on your history in international justice. When I read it I got this sense that you feel that something needs to be done for international justice. Faced with the tremendous crimes that were already known in 2015, committed by the Assad regime, can you imagine that in the Netherlands there was a strong feeling that something needed to be done? In that light, would you assess, as a former prosecutor, based on the information you have on at least the groups that were mentioned in the television programme you were in – Jabhat al-Shamiya and the Sultan Murad Brigade – that assisting these groups in the period of time we are now talking about, was wrong?

De voorzitter:

Ms Del Ponte, are you ready to answer the questions?

Mevrouw Del Ponte:

Yes. The first question about the aid, the support you can give to the parties involved in the conflict without violating international law. It is difficult, because we have not much jurisprudence on that kind of cases, but for sure – if you read the reports of our commission, you will see that the commission described this situation many times – when states outside Syria support Syrian rebel groups, opposition groups and the regime with arms, that can be a violation of international law. It can in fact even be seen as complicity in crimes. But that is when a party gives arms or finances, knowing that the finances will be used to buy arms, weapons, weaponry. As for other logistical support: I do not know myself which kind of support the Dutch government gives. I just saw a few videos of trucks,

Toyota trucks, that were given to the different groups. I must say that is a sensitive point. I cannot express a judicial opinion, because I do not know exactly. You must know exactly what it was and for which purpose it was given. I do not know. I just saw in the video that these trucks were used in combat, were used in the conflict, but it is absolutely impossible for me to express an opinion. I can only say that it is very, very sensitive.

The groups that are named in our report – of course I do not remember all the names of these groups any more, but the groups that you mention, I do remember. You can find them in our reports. In our reports we mentioned the groups and the crimes they committed. They are committing crimes, absolutely, yes. If you read our reports properly and carefully, you will know exactly in which crimes they were involved. That material will be evidence of these crimes that can be used by a tribunal. In 2015, the Assad regime in particular was responsible for particular crimes. The Assad regime has been responsible for crimes since the beginning of the conflict, from March 2011 until now. The Assad regime is responsible, absolutely. In our reports you can read all that.

However, you must not forget the opposition either. In the beginning, our commission called the opposition «moderate opposition». We took the term «moderate» out after a few months, when we established that many, many groups were also committing crimes. Not only violations of human rights, because violations of human rights have become the ordinary compartment, the ordinary attitude of all parties involved in the conflict in Syria. Not only violations of human rights, but the commission of crimes. So our commission needed to get justice.

The third question was whether it was known. Yes, it was known to all states, particularly the states who participate in the Council of Human Rights in Geneva. Because all these states receive our reports, as I said two in a year or even more, because sometimes we have prepared specific reports about specific crimes. So that was absolutely well-known to all the states, not only the Netherlands, but all the states. That was the work of our commission, but that was it: nothing happened.

De voorzitter:

Thank you very much. We have four more questions. Mr De Roon.

De heer De Roon (PVV):

Good evening Ms Del Ponte, my name is Raymond de Roon, I am from the Party for Freedom. I would like to tell you that during an earlier session we had here today, it was stated that providing aid, be it lethal or non-lethal, to opposition groups, moderate or extremist, was necessary to create a counterbalance on the ground, from early 2015 on, against Daesh. I would like to know your take on such a perspective. Do you agree that that could be a justification? Or do you reject such an idea? Thank you.

De voorzitter:

Thank you. Ms Karabulut.

Mevrouw Karabulut (SP):

Good evening, thank you for the very important work you have done. In the reports of your commission from 2016, it says that the Sultan Murad Brigade takes advantage of the population's poverty to recruit boys as young as 14. And the weird thing is that our government is denying that now. So how is this possible? Could they have missed this fact? My second question is: could you elaborate a little bit on why the UN Human Rights Commission concluded in February 2015 that the support given to the so-called moderates has ultimately consolidated the dominance of extremist groups such as ISIS and Jabhat-al Nusra?

De voorzitter:
Thank you. Ms Kuiken.

Mevrouw Kuiken (PvdA):
Thank you. Could you reflect on the role that Special Representative De Mistura of the UN Secretary-General had in the so-called moderate opposition? What kind of contact did you have with him on this matter? Thank you so much.

De voorzitter:
Thank you. Mr Van Ojik.

De heer Van Ojik (GroenLinks):
Thank you, Ms Del Ponte, for your contribution. From what you have said so far and from the interview I have read on this case before, it seems as if you are of the opinion that we should hold the government of the Netherlands responsible, because you said they were fully aware of what the goods that we were delivering were used for, so they should be held responsible for the use of the goods. Is that correct? And if it is correct, how should this «holding the government responsible» be effected? How should that be put into effect?

De voorzitter:
Ms Del Ponte.

Mevrouw Del Ponte:
Counterbalance as justification for interventions. Yes, counterbalance, but that will be seen from the outside as participating in the conflict in Syria. Maybe not directly with weaponry, but indirectly with this logistical support. That can be established. It can be seen. It cannot be denied. That will be a sort of participation in the conflict. I will not enter into the judicial evaluation. I am just stating facts. If you read our reports, you will understand what I am saying. So counterbalance yes, but that is interfering in a conflict. It is participating in a conflict.
My personal opinion is that if you want to help the Syrians in Syria, do it through the UN, through De Mistura. Because politically, De Mistura was in fact the person trying to achieve peace. But in any case, from what I know and from what I have seen happening in Syria, counterbalance is participation. Was that missed? No, I cannot accept that. All the states must have had knowledge about our reports. I hope that we worked positively for that. We did not obtain justice for the victims, but for sure, all states know exactly what it says in our reports. As you know, we issued 14 or 16 reports, and they made things clear. Nobody can say: we did not know. If you read our reports, you know exactly how the situation in Syria was.
De Mistura was working and is still working to obtain peace. In that he is extremely important. As I said: forget the «moderate opposition», because the moderate opposition disappeared later. In 2012, the moderate opposition disappeared and after that, all there remained was an opposition. Even the Free Syrian Army, who as you know was a great hope in the conflict in Syria at the beginning, was infiltrated by a lot of foreign fighters and they committed also crimes, war crimes and crimes against humanity. And our reports are referring to that. That is what I want to tell you.
I am not entering into what the last question was about, the support that the Dutch government gives, because I do not know. I do not know. I saw a few videos, but you cannot express an opinion if you do not have full knowledge of what happened and what was done. So I cannot express even my personal view. But I would like to know exactly what happened, because I must say I was a little bit surprised when I saw some of the

videos the Dutch television showed me. Because in Holland, the defence of human rights is a priority. For me, the Netherlands will stay the best example for the protection of human rights.

De voorzitter:

Thank you, Ms Del Ponte. Any more questions from our side? Ms Karabulut.

Mevrouw Karabulut (SP):

Thank you. Coming back to the Dutch government. I think it is very clear: the Dutch government supported the so-called moderate groups, on the basis of three criteria. First of all, they had to exclude operation or cooperation with extremist groups. Second, they had to pursue an inclusive political solution in Syria, and third, they had to comply with international humanitarian law. So if you hear this, with all reports known to you, is meeting these criteria possible at all on the ground in Syria?

Mevrouw Del Ponte:

As I said, I do not know what the support of Holland to the Syrian opposition was, but if it is true that this support started in 2015, the situation in 2015 was very clear: these opposition groups were committing crimes. That was not a mystery for anybody, because we described it in our reports, each time. Now of course you must have a single episode and you must know exactly what was then given by the Dutch government to which group, and what use was made of this logistical support given to these groups. Because as I said earlier – I do not remember if I told you or the Dutch television – all these groups are committing crimes, so there is no moderate opposition. And in 2015 it was absolutely clear that all groups were committing crimes. And I am not speaking of human rights violations, because human rights violations were daily practice, by these groups also.

De voorzitter:

One very short last question.

De heer Omtzigt (CDA):

When you were speaking to the Dutch television, some things were not clear yet, because we had not yet received a reply from the Dutch government. But yesterday, the Dutch government wrote to us that they supplied more than 200 pickup trucks to the so-called moderate Syrian opposition in the time period 2016 to 2018, and that a number of these pickup trucks were equipped with cross bars, on which you can install either cameras or weapons. That is what the Dutch government told us. Knowing that, what do you think? Can this be in compliance with international law or do we already know that this must have been a violation?

Mevrouw Del Ponte:

That could be a violation, but it would need a proper investigation. It could be a violation of international law. You know that you give this truck to a moderate opposition group, as you call it, but what is «moderate»? First of all you would need a definition of the term «moderate opposition». So it could be, but it would need a proper investigation.

De voorzitter:

Thank you very much, Ms Del Ponte. We appreciate it very much that you were able to talk to us. We wish you a good trip home. Thank you again.

Mevrouw Del Ponte:

Thank you all very much and good work. Thank you.

De **voorzitter**:
We take a short break.

Voorzitter: Omtzigt

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

Joost Hiltermann, International Crisis Group

De **voorzitter**:
Goedenavond meneer Hiltermann. Fijn dat u ook nu nog beschikbaar bent, want we waarderen het zeer dat u niet alleen om half zes beschikbaar was, maar ook nog om kwart voor zeven. We zitten hier met de commissie voor Buitenlandse Zaken in een hoorzitting over de leverantie van non-lethal aid aan de Syrische rebellen door de Nederlandse regering in de periode 2015–2018. Ik zou u willen vragen om een inleiding te geven van tussen de vijf en zeven minuten. Daarna hebben de leden een aantal vragen voor u.

De heer **Hiltermann**:
Ten eerste hartelijk dank dat ik hier de mogelijkheid heb om wat te zeggen over deze zaak en om mijn organisatie, de International Crisis Group, te vertegenwoordigen. Het tijdstip doet er niet zo veel toe. Ik zit in Kopenhagen op een congres en ik heb helemaal geen probleem om daar eventjes een halfuurtje tussenuit te gaan. Maar ik ga wel in het Engels spreken, als dat oké is, want mijn professionele voertaal bij de International Crisis Group is Engels en dit soort zaken bespreken wij alleen in het Engels, dus ik zou moeite hebben om dat in het Nederlands te doen.

De **voorzitter**:
Gaat uw gang.

De heer **Hiltermann**:
Prima. Heel in het kort. I submitted a text which essentially summarizes our perspective on the question of Syrian rebel groups and the Syrian rebel scene in the past few years. We as an organisation have not looked into the matter of Dutch or any other country's assistance, lethal or non-lethal, to rebel groups, so we will not take a position on that. We leave it to you to judge what the Dutch government should or should not do. But I want to present some context for you, based on our long-lasting analyses of Syria. We have been present in the country for more than ten years in various ways. Not always in all areas, due to access problems, but we have a constant flow of information that is coming to us. So my very brief presentation will focus on that.
I have basically three points to make. First, the rebel scene is and has been highly fluid. One can distinguish between jihadist and non-jihadist groups, because the jihadist groups are very clear in their ideology. Essentially there are two, but there may be some splinters as well. One is the Islamic State and the other one is al-Qaeda in its various forms as it has evolved in the Syrian context. So Jabhat al-Nusra, Hayat Tahrir al-Sham at the moment. While that distinction can be made, it is much more difficult to define the nature of the non-jihadist rebel groups, because they are of many different kinds. Some of them are present throughout the rebel-held areas of Syria. Of course those areas have shrunk tremendously in the past year. And there are groups that are strictly local. There may be new groups arising, which was certainly the case in the past, maybe less so now. Other groups may disappear or be absorbed into other groups, especially when their leaders are killed or assassinated.

We have seen that in this rebel scene, it is very difficult to determine what any particular group is up to and whether they consort with one of the jihadist groups. It can well happen that in a certain local context, a local group will work with a jihadist group coming in at a time of a regime offensive, for tactical reasons, even if this group disagrees with the jihadist ideology. It is a tactical alliance against a common enemy, the regime. So this is certainly possible.

We should also keep in mind that families often have members in various groups. This is true not only in Syria. We see it in Yemen and other places as well: a family will have one member in a nationalist rebel group and another member in al-Qaeda for example. That does not mean that these brothers will necessarily agree on everything, but in the end, family matters, so there will certainly be some kind of understanding between them. So the rebel scene is complex, constantly changing and highly fluid. The second point. With the rebel scene being complex and highly fluid, it is very complicated to accurately vet rebel groups for good conduct and to monitor their compliance with any agreements and conditions imposed on them as part of the assistance to be obtained. It is especially complicated if it is done remotely, using local associates. I am not saying that it is impossible, but it requires a lot of work and focus. So it is not something that comes naturally in a situation where groups are operating that will kill you if you enter the area.

The third and final point is that in the end for a government, be it the Dutch government or that of any other country providing aid to rebel groups or, for that matter, to the regime, the same rule applies: it is a cost-benefit analysis. There are clear benefits to supporting local actors in the Syrian scene, for example in terms of building up and preserving local governance. That allows people to get on with their regular lives, while conflict rages around them in other areas. The same goes for policing. You can also understand why demining will be so important in certain areas. So these are clear benefits, because it allows the people living in certain areas, regardless of who controls them, to live a more or less normal life in the very difficult circumstances of an overall civil war. Again, this is something that carries over in many conflicts around the world.

These are the benefits. The downside is of course that we are dealing with groups that we are certainly not very closely aligned with. For example there are rebel groups that may commit human rights abuses and worse, war crimes, groups that may be engaged in criminal activity or maybe all of the above. They may be fluid in their membership. I already mentioned that many of them are. The leadership may be ideologically or politically committed, but the rank and file fighters will switch back and forth between different groups, depending on who is strongest, who gets the best weapons, the most money et cetera.

Groups may not have full control over their personnel, their fighters, and over their equipment, simply because they are not very well disciplined and organized, and are operating in a very dangerous and constantly changing environment. Groups may also have political objectives that are inconsistent with those of the providing states, except in the short and medium term. In other words, we may all agree that these groups will help to provide some kind of governance at the local level, but in the end, they have other objectives that may be contrary to what for example the Dutch government, the American government or any government wants that provides aid or support. This is the overall context. Now I will be happy to take any questions.

De voorzitter:

Thank you very much for your introduction. Who would like to start asking questions? I suggest you answer the questions of two or three people at a time, Mr Hiltermann. Ms Karabulut.

Mevrouw **Karabulut** (SP):
Thank you, chair.

De heer **Hiltermann**:

Very good. And please, if you want to ask your questions in Dutch, do not hesitate. I do understand it fully.

Mevrouw **Karabulut** (SP):

No, it is fine. Thank you, Mr Hiltermann, for sharing your knowledge with us. In your paper you wrote that many non-ideological or non-jihadist groups have collaborated in tactical alliance with jihadists on the battlefield. Could you elaborate a little bit on the extent to which these so-called «moderate» armed groups work together with more radical jihadist groups in Syria, like al-Qaeda or al-Nusra et cetera?

De heer **Koopmans** (VVD):

Thank you Mr Hiltermann. To follow that up: you say that it is possible to distinguish between jihadist and non-jihadist groups. On that basis, do you think it is also possible to have a vetting process in place that makes sense when you want to have this non-lethal assistance? And connected to that: do I understand it correctly when I hear you say that it may indeed be useful to provide this type of assistance, because it helps protect civilians and it may add political space? Did I hear you correctly?

De heer **Voordewind** (ChristenUnie):

My name is Joël Voordewind and my question is connected to the previous one. You mentioned the pros and cons of getting involved in supporting the opposition groups. What is your balance now? What is your estimate now, knowing all the benefits and disadvantages of working with those groups in a kind of fluid situation on the ground? Would you say that it makes sense to support those groups, that it is worthwhile? Or would you not take the risk?

De **voorzitter**:

Let us start with these questions.

De heer **Hiltermann**:

Okay. I start with the question on non-jihadist groups that may at times align themselves tactically with jihadist groups. First of all, I do not use the term «moderate». I never do, in any conflict, so that is not specific to the Syrian conflict. I can therefore not answer the question with that term included. But speaking of jihadist groups, I mentioned that on a tactical basis, we have seen groups sharing the same battle space and coordinating to some extent. They simply do so for their own survival, because they were facing the same enemy that was attacking them there and then. So that is certainly possible. There may have been other forms of temporary cooperation as well. However, it has to be clear that this cooperation happens without these non-jihadist groups embracing the ideology of the jihadist groups. They may embrace some of the same tactics, but the tactics are not necessarily related to their ideology. So violence against people, sometimes even decapitations are not unique to jihadist groups. It is not necessarily part of their ideology. But we see of course a preponderance of those kinds of methods with the jihadist groups. They are more brutal. That also makes them more effective in fighting a war against a brutal regime, and therefore they are often liked. For the same reason they are feared as well, because in the end they can try to incorporate your group, your non-jihadist group, in their group and kill your leader. So the relationship between these groups is difficult or has been very difficult in the past, but there is a recognition on the part of non-jihadist groups, especially as the insurgency evolved over the years

and radicalized, that some type of cooperation at times was necessary for survival and was useful.

The second question was: given that it is possible to distinguish between these groups, is a vetting process possible? I am not a practitioner when it comes to these issues, so for me it is very hard to determine whether a functioning and good vetting process is possible. If the criterion is «jihadist» or «non-jihadist», I think it is possible, but if the criterion is «does the group commit human rights abuses or is it involved in criminal activities on the side», then it becomes much more difficult. To do that, you would need to have assets on the ground who follow these groups on a day-by-day basis, who are reliable sources not involved in trying to settle scores or things like that, and who report to you accurately. So it depends on how the vetting is done. When it comes to the ideology, that is relatively easy.

You asked also whether this kind of assistance is useful. That depends on what period you are talking about. I think in the current period, I would still like to think that in a place like Idlib or in north-eastern Syria, which is currently controlled by the YPG, this kind of assistance is useful, because people are living in these areas and are trying – as I said earlier – to live normal lives, despite the sword of Damocles that is hanging over them. Until that sword comes down – maybe it never will, but it may well – it makes sense to provide them with the means to live as normal a life as possible, to allow their children to go to school and to put food on the table. So I think in the past it was more useful, because there was still the prospect of a possible rebel victory against the regime. Those chances have diminished. Therefore politically, even though I am not a political person, I could see why any given government would no longer want to invest in this. But I am not recommending one or the other.

The final question on the pros and cons. Does it make sense to give assistance today? I guess I just answered that question. I think the risk is great, but as long as there are people present in areas that are not yet controlled by the regime, they are deserving of support. Again, whether the investment is worth it politically is a question for the government and for parliament to decide. I should also talk about the people who live under the regime. I understand that until now, Western governments in particular will not engage with the regime, but that humanitarian aid is provided to people in regime-held areas indirectly through the United Nations and other organisations. I would hope that this would continue, because there are also ordinary people living there who cannot choose who their leaders are.

De voorzitter:

Dank u wel. Dan kijk ik even wie er vragen heeft. Bram van Ojik.

De heer Van Ojik (GroenLinks):

Thank you Mr Hiltermann for your very clear presentation. I have one question. Would it be fair to assume that, let us say to a certain extent, all the groups that have benefitted from Dutch or other non-lethal assistance are in one way or another involved in either criminal acts or human rights abuses or both?

De heer Hiltermann:

I certainly would never make that argument. Every group would have to be vetted and monitored individually. There is no way we can generalize. It is very possible that abuses, be it of human rights or of a criminal nature, occur in a situation of ongoing armed conflict and in groups which in many cases do not have a clear chain of command. But there are many good people who are fighting the fight against the regime and they may try to impose standards and rules. I know, or at least I heard, that the Dutch government has insisted on this. Whether that is successful, again, I

cannot judge, because we have not done research on that, but I would urge you to look at it on an individual case-by-case basis.

De heer **Voordewind** (ChristenUnie):

I have another specific question about the rebel groups. During these round table talks Jabhat al-Shamiya has been mentioned quite a few times. Do you know this group? Do you consider this group to be a jihadist group, a group that violates human rights or commits war crimes? Would you bet your money on it?

De heer **Hiltermann**:

I do not have much money for betting. First of all, I would like to say this is not a jihadist group. There is, however, a high possibility that this group has been engaged in activities that amount to human rights abuses, as stated in many reports. It is also possible that they showed criminal behaviour, but I'm not sure about that. In our research, we have not focused on this particular group because it is not a major group. Although it is clearly a more nationalist Syrian group in the Aleppo area, everything I have seen suggests that it is definitely not a jihadist group. Like many other groups, but not like all other groups, it has engaged in activities that I would prefer not to be associated with. But again, going back to what I said earlier and what is stated in the paper I have submitted, this is the cost-benefit analysis that a government has to make: is the opportunity cost too high, or is it worth it, given the benefits non-lethal assistance provides to the government?

De **voorzitter**:

Thank you very much for this clarification and for your being able to leave the conference in Copenhagen. It provides an input into the debate we will have this coming Tuesday. Thank you again. We will see you at our next meeting.

De heer **Hiltermann**:

Ja. Dank u wel. Ik ben zeer dankbaar voor de gelegenheid.

De vergadering wordt van 19.08 uur tot 19.17 uur geschorst.

Gareth Porter, Amerikaanse onderzoeksjournalist

De **voorzitter**:

Good morning Mr Porter. My name is Pieter Omtzigt. I am the acting chair of the committee on Foreign Affairs. You are the last speaker on a long list about the non-lethal aid the Dutch government provided to the Syrian rebels between 2015 and 2018, on which we have a hearing today. I would like you to give us an introduction on how you see this aid and how you see the conflict, and then the members of the committee will have a number of questions for you.

De heer **Porter**:

I think there are two aspects of the problem. The so-called moderate rebels in Syria were at one time called the Free Syrian Army and occasionally or often that term is still used. Let us look at the history of the aid that has been given to these groups and at what the situation today represents in terms of the very different circumstances in which this issue would be posed. With regard to the history, I think there are a few lessons that are worth pointing to very quickly. One is that the problem of getting assistance to the so-called moderates in Syria has been that they have been dependent to one degree or another. As time went by in the conflict, that dependence grew very, very strongly. They have been dependent on the al-Nusra Front, the al-Qaeda organisation in Syria, for their military

effectiveness, because these moderate groups were not sufficiently well trained, disciplined or organised to be able to fight effectively on their own, regardless of whether arms were funneled to them by outside countries or not.

That has been proven repeatedly over the years, beginning with the experience the United States had in 2012 and 2013 at the beginning of this process in which the US armed the rebels indirectly through a CIA program that helped Saudi Arabia, Qatar and Turkey to purchase arms from former Soviet block countries, particularly Croatia at the beginning, but other Soviet block countries as well. Those arms then were shipped into Syria in late 2012 and early 2013 in a very large number of air shipments by the Saudis particularly, who carried thousands of tons of arms to the rebels during that period, including some big crew-served weapons, not just individual weapons. What the Obama administration discovered very quickly in 2012 was that the rebels who were getting these arms were sharing them with al-Qaeda/al-Nusra Front consistently over time, because they were vital and very important allies in trying to make military headway against the Syrian army. It was understood by all concerned that those weapons would be shared with al-Nusra Front. This was, as I say, a problem that was recognised early on by the Obama administration. There was really never any doubt about that fact.

Later in the conflict, certainly beginning by late 2014 and 2015, you had a situation where al-Qaeda's control over the «moderate factions» was certainly enhanced by the fact that they were regarded at that point by the Saudis, the Qataris and the Turks as the primary force that was going to make a difference in terms of gaining ground militarily from the Syrian government and the Syrian army, in the Idlib province in particular. The battle that resulted in the capture of Idlib in 2015 was one that was prepared for by the arming of al-Nusra Front and its allies through the allies of the United States. That was, again, a policy that the Obama administration was perfectly well aware of and, from all evidence, approved and was ready to support. So, I think that in the last couple of years, 2016, 2017 and into 2018, we have seen the result of this policy of trying to assist moderates through an arrangement which was bound to strengthen al-Nusra Front, because it resulted of course in a very strong intervention by the Russians and by Iran, which has then turned the tables militarily and resulted in the present situation where the rebels are concentrated in Idlib province.

That brings me to the second point. It seems to me that the circumstances are so qualitatively different now that it is a very different question as to whether to even consider seriously arming rebels in some fashion, because now those rebels are in a situation where they will have to be armed through an international process. The question now depends on how this process of a political/military settlement is worked out between Russia, Iran and Turkey, with Turkey being the critical factor here, because they are the ones who will in fact control access by the rebels to any arms in the future. I would certainly suggest that the single biggest consideration for your group to bear in mind is the necessity to consider the impact of this settlement on trying to arm the armed opposition in Syria. Any effort to do so would have to go through the authorities who will be governing the access to arms through Turkey in the future.

De voorzitter:

Thank you for your concise introduction. I now give the floor to the members of the committee.

Mevrouw Karabulut (SP):

Thank you very much, Mr Porter. In your paper you wrote that one so-called moderate rebel group, Division 13, is working alongside al-Nusra Front, and that the CIA has been aware of this fact, but does

nothing about it. The Dutch government also provides non-lethal support to this Division 13. Could you elaborate a little on this? Is it possible to support them, meeting the criteria for that support at the same time, namely that they should not work together with extremist groups? One more general question is about the following. You also wrote that the support provided by the CIA and the Western countries to so-called moderate groups enlarged the al-Nusra Front and thus al-Qaeda. How does this work? We are in 2018 now. Why is it that in all these years, they did not cut the support? What is your explanation for this?

De heer **Porter**:

Let me try to answer the first question with regard to what to do about this specific organization. Under the present circumstances, I would say that, again, one has to await the separation of the supposedly non-jihadist groups from Al-Nusra Front and its close allies, which is a central element of the settlement that is now being worked out but is still in the process of being arranged. Exactly how this is going to work is not entirely clear, because there is supposed to be a zone into which the civilians will move to be safe from any future or military conflict. The Russians certainly are insisting that there must be a clear distinction made between those groups that are ready to support a peaceful settlement and those groups that have always opposed that in the past and are now regarded as terrorists. So, this is a very complicated situation. I would say that the first principle has to be to await that settlement and to be clear on precisely what organizations will be considered to be eligible for participating in a political settlement under the arrangements that are still being worked out and which groups will be considered to be allied with Al-Nusra Front and other extremist organizations and thus excluded from the settlement. I think that is the first consideration that one should bear in mind. Would you please repeat the second question?

Mevrouw **Karabulut** (SP):

Can you explain why the western governments did not cut off the support knowing that the so-called moderate groups are working together with extremist groups such as Al-Nusra, jihadist groups and the Al-Qaeda franchises? Why is this situation still continuing? At this moment, our government is supporting the 13th Division, which is working alongside Al-Nusra Front, with non-lethal assistance. Could you elaborate on this? Not any more? Okay. But they did.

De heer **Porter**:

A non-lethal assistance. Right. I think the reason why the United States government under the Obama administration – to be specific about the primary player here in terms of the international politics of the situation – did not cut off support for these armed organizations, which were indeed working with Al-Qaeda in Syria, is that they regarded the alliance between Al-Qaeda and the non-Al-Qaeda armed groups as a useful instrument for putting pressure on the Assad government and the Syrian army to agree to make very significant concessions both politically and diplomatically in a situation where the Obama administration was desperate to show some signs of progress for their diplomatic policy of trying to encourage a settlement and, frankly, to try and claim credit for such a settlement. I have to say that there was a degree of rather cynical opportunism that marked the Obama administration's policy during that period. Frankly, I think that in the transition between the Obama administration and the Trump administration the situation had changed because the CIA had given up on the non-jihadist organizations. They had decided that there was no future for them in terms of a useful role in trying to create change in Syria. The evidence is that the CIA had basically recommended that aid to these non-jihadist groups or groups that styled themselves as

non-jihadist should cease. And, indeed, we now know that the Trump administration has sufficiently terminated its programme of assistance to those organizations. I think that represents another major shift in the picture that is very relevant to the problem that you are looking at. The third question is what to do about non-lethal aid. I think the principle that applies to this question also applies to questions about any armed assistance to these organizations, because it really depends on the way in which each specific armed organization decides to play a role in the political solution that is now being crafted, presuming that they do opt for participation in a political solution, which one hopes would be the case. Then, I think, there would have to be some sequestering of those groups apart from Al-Qaeda and perhaps other jihadist-oriented or extremist organizations within Idlib province. Again, that depends on precise arrangements which have yet to be decided on or have to be put into play. So again, the important point is that we must wait for this process to play out before it becomes clear how any sort of assistance might be given to organizations in Syria.

De heer **Voordewind** (ChristenUnie):

I have one more question about the shift. In May or in the beginning of 2017, the US Congress decided to shift the 500 million from the opposition groups to the SDF or the YPG. Had there been any contact with for instance the Brits, the French and the Dutch in which they were persuaded to join the Americans in their shift of aid from the moderate groups to the YPG? The Dutch supported the opposition groups until July 2018. How do you explain that the Dutch were continuing their support to the so-called moderate groups, while the Americans had already ceased to do so a year before?

De heer **Porter**:

Frankly, I do not know the answer to that. I am sorry to say that I do not have insight into the talks among the western countries with regard to this issue. I am sorry to say that I could not answer it.

De heer **Koopmans** (VVD):

Mr Porter, good evening. Or should I say good afternoon? My name is Koopmans and I am an MP for the Dutch Liberal Party. I have two questions. If I understand you correctly, you oppose armed assistance and feel that non-lethal assistance actually amounts to the same thing. Do I understand correctly that you oppose any type of outside involvement whatsoever in the war in Syria or in similar situations? If not, do you think it better to support the YPG, as some have suggested during this meeting?

De heer **Porter**:

In principle, first of all, I do regard this conflict as one in which outside countries should not be involved in any way that feeds the fires of war. Generally, I would say that the best course would be to support whatever can be done at this point to work out a deal that weakens to the maximum the Al-Nusra Front to the extent that, although it does not end the war, it at least moves the deal closer to a final settlement. What is really needed is for the international community to wait for the opportunity to support post-war reconstruction. That is far more important and far more viable than trying to intervene in any way while an armed conflict is still going on. I do not know whether this answers the question completely, but that is what I can say at this point.

De heer **De Roon** (PVV):

Good day, Mr Porter. My name is Raymond de Roon. Today, we talked to several people about this matter. In one of our previous sessions, it was

stated that supplying either lethal or non-lethal aid to moderate or extreme opposition groups could be justified on the grounds that it was necessary to create a counterbalance...

De heer **Porter**:

I am sorry, but the sound has become too weak and I am not picking up everything you are saying. Turning up the volume could help.

De heer **De Roon** (PVV):

Okay, I will turn up the volume and start again. Today, we held several sessions in which we talked to people about this matter. In one of these sessions it was stated that supplying either lethal or non-lethal aid to moderate or extreme opposition groups could be justified on the grounds that it was necessary to create a counterbalance on the ground against Daesh. I would like to know your take on this point of view.

De heer **Porter**:

I guess I am very doubtful about the theory that arming particularly small groups at the present time would have the effect of counterbalancing ISIS. Again, I think that it would be a wiser course to support the settlement to the extent that it can move toward a degree of cooperation between the government and some of those – if not all of those – who were part of the resistance to the government in the past. It would contribute to a more effective counterbalancing to ISIS. At this point, I think one has to view the situation as being one in which scattered individual groups, armed or not, are not the most effective kind of counterbalance to ISIS. I think it requires much better organized and much better armed opposition to ISIS in order to be effective. One of the lessons the Obama administration did, in fact, learn over a period of time despite the notion that they could funnel arms or support the funnelling of arms into the moderate groups and sort of build them up and make them more effective was that it did not work that way. In the end, they ended up supporting a unified command structure. That command structure was in fact under the authority of Al-Nusra Front. I think that the present situation is one in which you would have to look for a more effective unified command structure that would have to be based on the combination of the present government and army of Syria and those forces that are interested in opposing ISIS. One has to be honest and say that in the past, many of these organizations that have lined up with Al-Nusra Front have not been willing to fight ISIS. That is not what they have regarded as their target or as their enemy. One has to be careful about assuming that these organizations are willing to fight ISIS. I think this depends on the specific organization. Again, one has to await their decision in terms of participation in a political settlement to see how that goes up.

De heer **Omtzigt** (CDA):

Thank you very much for your answers and for being available to talk to this committee at such short notice. Thank you very much for joining us. Dit is het einde van de hoorzitting van vandaag. Van deze hoorzitting zal met enige spoed een woordelijk verslag worden gemaakt. Als het goed is, zal het Nederlandse gedeelte van het verslag – meneer Hilterman heeft dus de verkeerde taal gesproken – beschikbaar zijn voor het debat van aanstaande dinsdag. Zo meteen volgt nog een korte schriftelijke procedure in de commissie.

Zoals het er nu naar uitziet, zal het debat met de Minister van Buitenlandse Zaken dinsdag aanstaande om 16.00 uur plaatsvinden.

Ik dank de leden die hier de hele dag zijn geweest.

Sluiting 19.44 uur.